

ALTINCI ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
V SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 50

Milli Məclisin iclas salonu.
2 aprel 2021-ci il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Sədri Sahibə Qafarova sədrlik etmişdir.

İclasda Milli Məclisin 105 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.10 dəq.)
İştirak edir	92
Yetərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Səbinə Əliyeva, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman).

Aydın Səfixanlı, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) Aparatının rəhbəri.

Mehman Əmirəliyev, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) Aparatının şöbə müdiri.

Aytən Tarıverdiyeva, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) Aparatının sektor müdiri.

Cavidan Qorçiyev, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) köməkçisi.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) illik məruzəsi haqqında.

2. “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Pakistan İslam Respublikası Hökuməti arasında fəvqəladə halların nəticələrinin qarşısının alınması, məhdudlaşdırılması və azaldılması sahəsində əməkdaşlıq haqqında” Sazişin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

3. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

5. “Elektroenergetika haqqında”, “Qaz təchizatı haqqında”, “Su təchizatı və tullantı suları haqqında”, “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” və “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

6. “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

7. “Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və piratçılığa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

8. “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qa-

nununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).

9. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

10. “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

11. “Veteranlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

12. “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

13. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Qeyd. 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiyaya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 21 deputatı plenar iclas salonunun lojasında əyləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Mələhət İbrahimqızı, Siyavuş Novruzov, Fazil Mustafa, Ceyhun Məmmədov,

Zahid Oruc, Şahin Seyidzadə, Bəhruz Məhərrəmov,
Sədaqət Vəliyeva, Aydın Mirzəzadə, Aqil Abbas

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.11 dəq.)

Lehinə 99

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 99

Nəticə: Qəbul edildi

1. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) illik məruzəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Səbinə Əliyeva, Zahid Oruc, Əli Hüseynli, Fəzıl Mustafə, Etibar Əliyev, Tahir Kərimli, Hicran Hüseynova, Sahib Aliyev, Elman Nəsirov, Erkin Qədirlı, Əli Məsimli, Aqiyə Naxçıvanlı, Könül Nurullayeva, Qənirə Paşayeva, Sabir Rüstəmhanlı

Təklif: Qərar qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.16 dəq.)

Lehinə 94

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 94

Nəticə: Qəbul edildi

2. “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Pakistan İslam Respublikası Hökuməti arasında fəvqəladə halların nəticələrinin qarşısının alınması, məhdudlaş-

dırılması və azaldılması sahəsində əməkdaşlıq haqqında” Sazişin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Ziyafət Əsgərov, Sevinc Fətəliyeva, Fəzail Ağamalı, Siyavuş Novruzov, Qənirə Paşayeva

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.27 dəq.)
Lehinə	90
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	90
Nəticə: Qəbul edildi	

3. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Vüqar Bayramov

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.29 dəq.)
Lehinə	87
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	87
Nəticə: Qəbul edildi	

4. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Kamal Cəfərov

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.30 dəq.)

Lehinə 89

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 89

Nəticə: Qəbul edildi

5. “Elektroenergetika haqqında”, “Qaz təchizatı haqqında”, “Su təchizatı və tullantı suları haqqında”, “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” və “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 15.31 dəq.)

Lehinə 87

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi	0
İştirak edir	87
Nəticə: Qəbul edildi	

6. “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Nizami Səfərov

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.34 dəq.)
Lehinə	91
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	91
Nəticə: Qəbul edildi	

7. “Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və pircılığa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 15.36 dəq.)
Lehinə	90
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1

İştirak edir
Nəticə: Qəbul edildi

91

8. "İcra haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 15.38 dəq.)
Lehinə 92
Əleyhinə 0
Bitərəf 0
Səs vermədi 1
İştirak edir 93
Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 1-ci maddə qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 15.39 dəq.)
Lehinə 93
Əleyhinə 0
Bitərəf 0
Səs vermədi 0
İştirak edir 93
Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 15.39 dəq.)
Lehinə 93
Əleyhinə 0
Bitərəf 0
Səs vermədi 0
İştirak edir 93
Nəticə: Qəbul edildi

9. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Kamal Cəfərov, Sahib Alıyev

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.44 dəq.)
Lehinə	91
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	91
Nəticə: Qəbul edildi	

10. “Şəhid adının əbədləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Mələhət İbrahimqızı, Siyavuş Novruzov, Tahir Kərimli, Sahib Alıyev, Aydın Hüseynov, Nigar Arpadarai, Əli Məsimli, Fəzail Ağamalı, Elnur Allahverdiyev, Aqil Abbas

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.24 dəq.)
Lehinə	97
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

İştirak edir
Nəticə: Qəbul edildi

97

11. “Veteranlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 16.25 dəq.)

Lehinə 98

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 98

Nəticə: Qəbul edildi

12. “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Mələhət İbrahimqızı, Eldar Quliyev, Etibar Əliyev

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 16.36 dəq.)

Lehinə 92

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir
Nəticə: Qəbul edildi

92

13. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 16.37 dəq.)
Lehinə 93
Əleyhinə 0
Bitərəf 0
Səs vermədi 1
İştirak edir 94
Nəticə: Qəbul edildi

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri**

Sahibə Qafarova

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

2 aprel 2021-ci il. Saat 11.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova sədrlik edir

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli deputatlar, hörmətli media nümayəndələri! Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçək.

Qeydiyyat	(saat 11.10 dəq.)
İştirak edir	74
Yetərsay	83

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

Qeydiyyatdan 18 nəfər keçmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Yetərsay var. İclasımıza başlaya bilərik. Hörmətli həmkarlar, gündəlik sizə paylanıb. Xahiş edirəm, gündəliyə də münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.11 dəq.)
Lehinə	79
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	79
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Sağ olun. Gündəlik qəbul edildi. Hörmətli həmkarlar, gündəmdə olan məsələlər, gündəlik haqqında kim çıxış eləmək istəyirsə, buyursun, yazılsın. Bizim bunun üçün 30 dəqiqə vaxtımız var. Buyurun. Yuxarı cərgələrdən çıxış eləmək istəyən varmı? Neçə nəfərdir?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Şakir müəllim, cəmi 10 nəfər çıxış edəcək. Mən indi baxacağam ki, neçə nəfər yuxarıdan çıxış etmək istəyir, növbəni də sizə deyəcəyəm. İndi isə Mələhət İbrahimqızı. Mələhət xanım, buyurun.

M.İbrahimqızı. Çox sağ olun, xanım Sədr. Hörmətli həmkarlarım, hörmətli media nümayəndələri, uzunmüddətli tətildən sonra hamınızı salamlayıram. Mən bu günlərdə dövriyyəyə buraxılmış pul əskinasları ilə bağlı bəzi fikirlərimi səsləndirmək istəyirəm. Belə ki, bilirsiniz, dövriyyədə yeni kağız pullar var. Mən 5 manatlığın üzərində dayanmaq istəyirəm. Bizim bu əskinasların, kağız pulların üzərində Azərbaycan xalqının çox qədim kökə bağlılığını göstərən rəmzlər var idi. Amma 5 manatlıqdan bu rəmzlərin əksəriyyəti çıxarılıbdır. Qonşu ölkə Gürcüstan gürcü dilinin 5 min illiyi ilə bağlı Batumidə abidə ucaldıb. İşğalçı saxta Ermənistan başqa-başqa xalqların tarixini saxta-

karlıqla özünə götürdü.

Möhtərəm Prezidentimiz, müzəffər Ali Baş Komandan bu yaxınlarda işğaldan azad edilmiş torpaqlarda Azıx mağarasının, səhv eləmirəmsə, 2 minə yaxın pilləkənini qət edərək Azərbaycan xalqının nə qədər qədim xalq olduğu barədə dünyaya dövlət adamı, tanınmış, şöhrətli bir lider kimi mesajlar göndərdi.

Düzdür, 5 manatlıq pulun üzərində Azərbaycanın dövlət himni var. Məsələn, Orxon–Yenisey, ölkəmizdə ulu öndərin vaxtında dəfələrlə, 2000-ci ildə bizim Dədə Qorqud kitabının 1300 illik yubileyi keçirilib. Dədə Qorqudda olan Azərbaycan xalqının qədimliyi ilə bağlı bəzi misallar köhnə əskinaslarda öz əksini tapmışdı. Amma çox təəssüf ki, bunlar indi çıxarılıb. Sözsüz ki, ictimaiyyətdə bununla bağlı bir az narahatlıq əmələ gəlib. Mən xüsusilə vurğulamaq istərdim ki, 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqı bəlkə də min illər öncəyə dayanan bir əhvali-ruhiyyə göstərdi.

Türkiyə–Azərbaycan qardaşlığı. Bu günlərdə də Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Zirvə görüşündə möhtərəm Prezidentimizin türk dünyası ilə bağlı fikirləri, tövsiyələri hər kəsə bəlli oldu. O bu birliklə əlaqədar töhfələrin veriləcəyi ilə bağlı birmənalı olaraq bəyanat verdi. Buna görə mən müvafiq qurumlardan bir növ sorğu edirəm. Bunun səbəbi nədir? Orada ən azı Azıx mağarasının öz əksini tapması çox vacib olardı. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Mələhət xanım.

Şakir müəllim, 2 nəfər yazılıb, daha yazılmasın. Deməli, 8 nəfər buradan, 2 nəfər də oradan çıxış edəcək. Mələhət xanımdan sonra buradan 7 nəfər, oradan isə 2 nəfər, yəni Şahin Seyidzadə və Bəhrüz Məhərrəmov çıxış edəcək. Çıxışların hansı ardıcılıqla olacağını mən deyəcə-

yəm. Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli deputatlar, bu gün aprel ayının 2-sidir. Ümumi qələbəmizin, Vətən müharibəsində qələbənin, mən deyərdim ki, ilkin başlandığı gündür. Aprel döyüşləri 1994-cü ildən yarımçıq qalmış Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsindəki döyüşlərdə Azərbaycan ordusunun ilk qələbəsinin ilk qaranquşu idi. Bu münasibətlə xalqımızı təbrik etmək istəyirəm. O qələbənin də nəticəsində bizim sentyabr ayında başlayan Vətən müharibəsində Azərbaycan ordusu şanlı qələbə çaldı, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə ərazi bütövlüyümüz tamamilə təmin edildi.

Mən bir məsələyə toxunmaq istəyirəm, hörmətli Sədr. Biz dövlət atributları haqqında qanun qəbul eləmişik. Təbii ki, bu 44 günlük müharibə ərzində Azərbaycan xalqı həm Ali Baş Komandana, həm dövlətimizə, həm də ordumuza ciddi şəkildə dəstək göstərdi. Rənglərinə, mənasına görə dünyada az bayraqlardan olan Azərbaycanın unikal bayrağını çiyinlərində, əllərində, evlərində, məşinlərində gəzdirdilər, təqdim etdilər, öz sevinclərini, öz qələbə arzularını bununla ifadə etdilər. Mən hesab edirəm ki, biz müəyyən müddət keçdikdən sonra, bayram günlərini çıxmaq şərti ilə, dövlət atributlarının hansı formada və haradan asılması məsələsinə qayıtmalıyıq. Təbii ki, bu, xalqımızın ürəyində olan bir məsələdir, arzudur, istəkdir. Amma bəzi hallarda görürsən ki, dövlət bayrağı hansı isə bir binanın üstündən, yaxud da hansı isə balkondan asılır. Yanında isə digər şeylər asılır. Təbii ki, bayrağa bütün xalqımızın böyük məhəbbəti var. Mən hesab edirəm ki, biz bu məhəbbəti ürəyimizdə saxlamaqla, fikirlərdə bildirməklə, bayram günlərində küçələrdə, parklarda, evlərdə göstərməklə, digər günlərdə dövlət atributlarından dövlət-

tin, parlamentin qəbul etdiyi qanuna uyğun olaraq istifadə etməliyik. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Siyavuş müəllim. Fazil Mustafa. Fazil müəllim, buyurun.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, mən də Aprel döyüşlərinin başlanmasının 5 illiyi münasibəti ilə orada rəhmətə gedən, şəhid olan bütün əsgər və zabitlərimizə Allahdan bir daha rəhmət diləyirəm. Bu bizim üçün Qarabağın azad olunmasının bir qapısının açılışı dövrü və ən qürurlu tariximizdən biri idi. Amma bir şeyi də qeyd etmək istəyirəm ki, Aprel döyüşlərindən sonra orduda baş verən bir sıra neqativ hallar, bir sıra insanın qanunsuz olaraq istintaqa cəlb olunması və başqa məsələlər bu gün də sosial şəbəkələrdə, başqa platformalarda müzakirə olunur. Təbii ki, belə məsələlər müzakirə oluna bilər. Amma dövləti sevməyən, dövlətə qarşı müəyyən dərəcədə neqativə köklənmiş insanlar bunu birbaşa dövlətə yönələn bir ittiham olaraq səsləndirirlər. Ona görə mən çox istərdim ki, bu məsələyə dövlət orqanları xüsusi diqqət yetirsinlər. Ayrı-ayrı şəxslərin vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə edərək törətdikləri cinayətlərin bədəlini dövlət ödəməməlidir. Kim kimlə yaxındır, qohumdur, dostdur, onları bir tərəfə qoymaq, bu ittihamlara cavab vermək lazımdır. Bu ittihamlara cavab verən dövlət deyil, ayrı-ayrı hüquq mühafizə orqanlarında çalışan insanlar, səlahiyyətli şəxslər, Müdafiə Nazirliyində çalışan insanlar olmalıdır ki, dövlət bu cür ittihamların hədəfinə çevrilməsin. Çünki ordu müqəddəsdir. Orada baş verən hər hansı neqativ hala münasibət bildirməsək, gələcəkdə torpaqlarımızın işğalı ilə bağlı məsələlərdə olan problemləri ortadan qaldırmaq da müəyyən dərəcədə çətin olacaq. Necə ki, indiyə qədər uğur qazanmışıq, bu uğuru davam etdirmək

məqsədi ilə mütləq sağlam mühitin yaradılması hamımız üçün vacibdir.

Dünən ölkə Prezidenti Səlcuq Bayraktara “Qarabağ” ordenini təqdim elədi. Anasının südü kimi ona halaldır. Çünki Azərbaycanın bu qələbəsində onun verdiyi bu nemət bizim üçün çox faydalı oldu. Ölkə Prezidentinin də bu qədirşünaslığı, zəhməti, müsbət rolu olan insanları bu cür qiymətləndirməsi cəmiyyətdən tərəfindən təqdirə qarşılır.

Düşünürəm ki, bu istiqamətdə biz Türk Dövlətləri Əməkdaşlıq Şurasının iclasının keçirilməsini də yüksək dəyərləndirməliyik. Bu məsələ bizi yenidən əlifba məsələsinə qayıtmağa təşviq edir. Çünki Özbəkistan da bu əlifbanı artıq Türkiyə modelində qəbul elədi. Təbii, çətinliklər var, kitablar buraxmışıq. Amma biz türk birliyinə nail olmaq istəyiriksə, mütləq fədakarlıq edərək özbəklər kimi əlifbamızı ortaq əlifba modelinə gətirməyə çalışmalıyıq. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Ceyhun Məmmədov. Ceyhun müəllim, buyurun.

C.Məmmədov. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, hörmətli media nümayəndələri! Mənim çıxışım bir neçə gün bundan əvvəl aparıcı media qurumlarından birinin Cəbrayıl da erməni kilsəsinin dağıdılması ilə bağlı yaydığı məlumat barədə olacaq. Bu cür məlumatların növbəti günlərdə digər bölgələrimizlə də bağlı yayılması və onun ətrafında ajiotajın yaradılması cəhdləri istisna edilmir. Hamınıza məlumdur ki, Cəbrayıl da heç vaxt nə erməni kilsəsi olub, nə də erməni yaşayıb. Bu, Azərbaycana qarşı qərəzli münasibətin və ikili standartlarla yanaşmanın növbəti təzahürüdür.

Hamınıza məlum olduğu kimi, hansı isə ərazinin tarixi erməni torpağı olduğunu iddia etmək üçün orada kilsə

tikmək, bir müddətdən sonra isə bu kimi yalan iddialarla çıxış etmək uzun illər ermənilərin dünyanın ayrı-ayrı bölgələrində həyata keçirdikləri saxtalaşdırma siyasətidir. Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, işğaldan azad olunan ərazilərdə 67 məsciddən yalnız 3-ü salamat qalıb. Təkcə Cəbrayılada 5 tarixi məscid ermənilər tərəfindən tamamilə dağıdılıbdır. Eləcə də Qarabağda alban kilsələri saxtalaşdırılmış, bir qismi isə tamamilə dağıdılmışdır. Nəinki alban kilsələri, eyni zamanda, Xocavənd rayonunda olan rus pravoslav kilsəsi də ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. Bu gün Bakının mərkəzində içərisində 5 min kitabı olan erməni kilsəsi dövlətimiz tərəfindən qorunub saxlanılır. Budur Azərbaycan reallığı! Sual olunur: Niyə beynəlxalq təşkilatlar və xəbər agentlikləri ermənilərin vəhşiliyinə reaksiya vermirlər, erməniləri qınamırlar, dağıtdıqları məscidlər, qəbiristanlıqlar, heyvan saxladıqları məscidlər barədə məlumat və reportajlar hazırlamırlar? Ancaq ermənilərin uzun illər işğal altında saxladığı Cəbrayılada hərbi hissənin yanında qeyri-qanuni inşa etdikləri kiçik bir kilsə ilə bağlı, yaxud da ayrı-ayrı ölkələrdə Azərbaycan haqqında reallıqdan uzaq məlumatlar yayırlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ermənilər bu ərazilərdə yeni zamanda çoxlu sayda minələr basdırıblar. Bu gün bizim insanlarımız həmin ərazilərə gedə bilmirlər. Mülki vətəndaşlarımız, eyni zamanda, hərbcilərimiz dünyasını dəyişirlər. Biz gözləyirik ki, həmin media qurumları və beynəlxalq qurumlar ermənilərin dağıtdıqları abidələr və məzarlıqlar barədə də geniş məlumat hazırlayıb erməniləri ifşa edəcəklər.

Sədrlik edən. Sağ olun, Ceyhun müəllim. Zahid Oruc. Şakir müəllim, Zahid müəllimdən sonra yuxarı cərgələrdən ard-arda Şahin Seyidzadə və Bəhrüz Məhərrəmov

çıxış edəcəklər. 2 nəfər. Zahid müəllim, buyurun.

Z.Oruc. Hörmətli Sədr, hörmətli Məclis üzvləri, ildönümünü yaşadığımız 2016-cı ilin 4 günlük Aprel müharibəsi Ermənistanda hakimiyyət dəyişikliyinə səbəb oldu. İndi isə Vətən müharibəsindəki məğlubiyyətə görə isə istefa verəcəyini elan edən Paşinyanın və komandasının əleyhdarları onu Azərbaycana işləməkdə, Bakıya satılmaqda ittiham edirlər. Sırası insanlar, 17 müxalif partiyayı birləşdirən hərəkət rəhbərləri, kilsə xadimləri, dünya erməniləri öz hökumət rəhbərlərini Türkiyənin və Azərbaycanın xeyrinə casusluqda suçlayırlar. Ölkəmiz əleyhinə mövqeyi ilə tanınan Semyon Baqdasarov Rusiya ermənilərinin tribunası olan “Yerkramas” qəzetinə müsahibəsində deyir: “Ermənistan dövlətinin sükani arxasında 2006-cı ildən türklər tərəfindən casusluğa cəlb olunan adamlar əyləşib”. Göründüyü kimi, erməni xalqı özgə torpaqların əsirliyində qalmağın, ona sahibləne bilməməyin acısını çəkir. Əgər İrəvanda hökumət binasında, həqiqətən, türk, azərbaycanlı əyləşibsə, onda min illər ərzində əldən-ələ keçən bu şəhərin adını Yerevan qoymaqla, nə onun qədim tarixini silmək, nə də oranı siyasi paytaxta, milli dövlətçilik simvoluna çevirmək mümkün olmayıb. Ermənilər SSRİ yaranandan və dağılandan sonra azərbaycanlıların qədim şəhərində özlərinə siyasi mərkəz, dövlət binası tikə bilməyiblər. Müstəqillik dövründə əvvəlcə Levon Ter-Petrosyanı, sonra digər prezidentləri nifrətlə yola salıblar. İndi də Paşinyanı Mandela kimi qəbul edib, Çauşesku kimi onunla vidalaşmaq istəyirlər. Bu, orada min illik Azərbaycan irsinin dağılamayacağıının göstəricisidir.

Xatırladaq ki, sovet Ermənistanına rəhbərlik edən 14 birinci katibdən 6-sı repressiya edilərək güllələnib. Bu, Mirmehdi xandan, Hüseynəli xandan indiyə qədər

azərbaycanlı rəhbərlərin yurdunda onların birinci şəxs ola bilməməsinin göstəricisidir və ermənilər bunu acı tale kimi yaşayırlar. Təkcə Karen Dəmirçiyan öz sələflərindən fərqli olaraq 1970–1980-ci illərdə Azərbaycanın o zamanlı sovet rəhbərlərindən olan Heydər Əliyevi İrəvanda o torpağın əsl sahibinə göstərməli olan ehtiramla, təzimlə qarşılamışdı, Bakı ilə düşmənçiliyin onlara gərək olmadığını dərk eləmişdi.

İndi Vətən müharibəsində Azərbaycanın qələbəsindən sonra Prezident İlham Əliyevin xarizması və nüfuzu İrəvanın üzərinə düşür və ermənilər bunu yaxşı görürlər. Halbuki bizim ordumuz İrəvana yeriməyib, tank və toplarımız Zəngi çayını keçməyib. Ermənilər isə İrəvanın Azərbaycanın mənəvi paytaxtına çevrilməsindən narahatdırlar. Erməni liderlərinin İrəvanın Azərbaycanın həqiqi siyasi paytaxtına çevriləcəyi ilə bağlı cəmiyyətlərini qorxutması onların hakimiyyəti ələ almaq planının tərkib hissəsidir. Ona görə də hərbi çevriliş və vətəndaş müharibəsi qarşısında olan bir xalqın yeganə çıxış yolu bizim “Xoş gəlmisiniz!” lövhəmizi Zəngəzur dəhlizindən asıb azərbaycanlıların İrəvana dinc qayıdışına mane olmaqdır. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Zahid müəllim. Buyurun, Şahin Seyidzadə. Eşidirəm, buyurun.

Ş.Seyidzadə. Hörmətli xanım Sədr, millət vəkili və KİV nümayəndələri! Bildiyiniz kimi, 2020-ci il dünyada 2,8 milyondan çox insanın ölümünə səbəb olan və global iqtisadiyyata dağıdıcı təsir göstərən COVID-19 pandemiyası ilə yadda qaldı. COVID-19 pandemiyası hər bir ölkənin yaranmış vəziyyətdən daha az itkilərlə çıxması üçün xüsusi qərarlar verməsinə səbəb olmuşdur. Təsirlərini minimuma endirmək məqsədi ilə Azərbaycan Respubli-

kasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən vaxtında və çevik qərarların qəbul edilməsi, qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi pandemiyanın geniş yayılmasının qarşısını almışdı. Təqdirəlayiq haldır ki, pandemiya ilə əlaqədar Azərbaycan tərəfindən atılan addımlar beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Koronavirusla mübarizə sahəsində müxtəlif tədqiqatlar aparan və qlobal səviyyədə əhatəli məlumat bazasını formalaşdıran Oxford Universitetinin cari ilin yanvar ayında təqdim olunmuş hesabatında ölkələrin koronavirusla mübarizə tədbirlərinin səmərəliliyinə görə Azərbaycan ilk onluqda yer almışdır. Lakin Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da qeyd etdiyi kimi, biz ilk döyüşdə qalib gəldik, amma pandemiya ilə müharibə ölkəmizdə və bütün dünyada hələ də davam edir. Pandemiyanın davam etməsi reallıqdır.

Bu reallıq təhsil sistemindən də kənar keçməmişdir. Hər ölkə öz reallıqlarından irəli gələrək çıxış yolları axtarmağa başlamışdır. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi dərslər, virtual məktəb platforması, mənəvi-psixoloji dəstək məqsədi ilə qaynar xəttin yaradılması və bu kimi digər istiqamətlərdə addımlar atmışdır. Cari ilin mart ayının ilk həftəsindən etibarən Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi və İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyinin birgə təşkilatçılığı ilə başlanılan vaksinasiya prosesinə bu günədək ölkə üzrə ümumi təhsil müəssisələrinin yaşı 50-dən yuxarı olan 55 faiz müəllim və texniki heyəti cəlb olunmuşdur. Qeyd etmək istərdim ki, təmsil etdiyim Abşeron–Qobustan rayonları üzrə 40–65 yaşlı təhsil işçilərinin vaksinasiyası 66 faiz təşkil etmişdir. Nəticə bu sahədə görülən işlərin təqdirəlayiq olduğunu göstərir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, yoluxanların sayının günbəgün

artması təhsil sistemində yeni risklərin əmələ gəlməsinə əsaslar yaradır. Mövcud pandemiya şəraitinin dəyərləndirilməsi ilə aprelin 5-dən Bakı, Sumqayıt, Gəncə şəhərlərində və Abşeron rayonunun ümumi təhsil müəssisələrində tədris və təlim prosesinin tam olaraq distant formada davam etdirilməsi barədə qərar verilmişdir. Verilən bütün qərarların əsasını vətəndaşlarımızın, xüsusilə də parlaq gələcəyimizin təminatçısı olan uşaqların sağlamlığının qorunması təşkil edir. Qərarların əsas məqsədi, tədris də daxil olmaqla, bütün fəaliyyət növlərində ənənəvi formaya tezliklə qayıdılmasıdır. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Şahin müəllim. Bəhrüz Məhərrəmov. Buyurun, Bəhrüz müəllim.

B.Məhərrəmov. Hörmətli Sədr, əziz həmkarlar, son dövrlər mürəkkəb, həssas, hətta gərgin geosiyasi vəziyyətdə Azərbaycanın regionda mövcud hakim rolunun, mövqeyinin bu qədər güclənməsi hər birimizi sevindirir. Lakin görünən odur ki, Azərbaycanın yaratdığı yeni reallıq bəzilərini narahat etməyə başlayıb. Hətta bəziləri bir az da irəli gedərək şəxsi və ailə həyatının ictimailəşməsini siyasi alverə çevirməkdədir. Bəli, şəxsi həyat toxunulmazdır və müzakirə olunmamalıdır. Bu mənada son dövrdə yayılan məlum video və audioyazılar, əlbəttə, cəmiyyəti narahat edir. Lakin daha böyük narahatlıq bu informasiyaların yayılmasında heç bir sübut və heç bir əsas olmadan dövlətin, hakimiyyət orqanlarının günahlandırılmasıdır. Xüsusilə “saxta” mütəxəssislərin bu istiqamətdə dövlətin üzərinə öhdəliklər qoymaq cəhdi, sadəcə, gülüncdür. Bəli, Konstitusiyaya ilə hər bir şəxsin şəxsi və ailə həyatına qanunsuz müdaxilədən müdafiə hüququ var. Lakin informasiya, kommunikasiya texnologiyalarının hazırkı inkişaf səviyyəsində bu kimi proseslərin qarşısını

tam şəkildə almağa heç bir dövlət qadir deyil. Azərbaycan dövləti o zaman məsuliyyət daşıya bilər ki, bu proseslərlə bağlı müraciət edildikdə hərəkətsizlik göstərsin. Bizdə aidiyyəti hüquq mühafizə orqanları prosesə dərhal reaksiya verib, hər bir məsələ üzrə adekvat araşdırmalara başlanıb. İndi araşdırmaların nəticələrini sakitcə gözləmək əvəzinə həmin yazıları gündəmdə saxlamaq və bunların yayılmasından siyasi dividend qazanmağa çalışmaq, əlbəttə, heç bir əxlaqa sığmır. Mən çox istəyirəm, əks mövqeyi müdafiə edənlər özlərinə bir sual versinlər ki, dövlətin bu kimi addımlarda marağı nə ola bilər? Əgər bunu dövlət tərəfindən çirkin siyasi rəqabət kimi qələmə vermək istəyirlərsə, bu, ağılsızlıqdır. Onlar rəqib deyil. Sosial şəbəkədə eyni “IP” ünvanla çoxsaylı saxta profillər açıb, süni kontingent yaratmaq hələ iqtidar olmaq üçün sosial bazaya malik olmaq deyil. 30 illik işğala son qoymuş Vətən müharibəsinin müzəffər komandanı İlham Əliyevin arxasında xalq dayanır. Hansı rəqabətdən söhbət gedə bilər?

Bilirsiniz, “bu məsələlər yalnız qarayaxmadır” deyib keçməməliyik. Bunlar çox ciddi məsələlərdir. Xeyli xarici media orqanları var ki, Azərbaycana yönələn istənilən böhtanı məmnuniyyətlə və qəsdlə yayırlar. Elə həmin media qurumları onlarla eyni mənbədən qidalanan hüquq müdafiə təşkilatları üçün bir mənbədir. Onlar da real araşdırma aparmadan, qəsdən bu qərəzli yazılara istinad edirlər. Elə bu günlərdə biz “Human Rights Watch” təşkilatının, Avropa parlamentinin təmsalında bunu gördük. Bəli, bütün bunlar qərəzdir, qarayaxmadır, amma bunlar, eyni zamanda, hesabat şəklində tarixdə qalır. Sonradan bu hesabatlara istinad olunur. Bu mənada aidiyyəti strukturlar fəal olmalıdırlar ki, meydan diletantlara qalmasın. Bunların təbliğatına baxanda insan dəhşətə gəlir. Sanki

düşmən haqqında qara piar apararlar. Amma unutmaz ki, müharibə bitmə də, global miqyasda informasiya savaşı davam edir. Aidiyyəti strukturlar maksimum hüquqi tədbirlər görməlidirlər ki, xəyanətəkar ünsürlər hesabına informasiya müharibəsində zəifləməyə. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sədaqət Vəliyeva. Buyurun, Sədaqət xanım.

S.Vəliyeva. Hörmətli Sədr, söz verdiyiniz üçün çox təşəkkür edirəm. Hörmətli həmkarlar, biz arzu etmişdik ki, bundan sonra həmişə xoş günləri qeyd edəcəyik. Amma tarixi də unutmaz olma. Bu gün Kəlbəcər rayonunun işğal tarixindən 28 il keçir. Azərbaycan xalqı hər zaman Kəlbəcəri satmış AXCP–Müsavat hakimiyyətinin xəyanətini unutmamalıdır. Məhz onların sayəsində Kəlbəcər əhalisinə 10 saat vaxt verildi, 58 mindən artıq insan məcburi köçkün oldu, 500-dən artıq insan öldürüldü, 300-dən artıq insan əsir düşdü. Bu gün hələ də Kəlbəcərin işğalı, öldürülənlərin məsuliyyəti o insanların üzərindədir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, 27 il sonra Azərbaycanın şanlı ordusu və müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev sayəsində Kəlbəcər bir güllə belə atılmadan işğaldan azad edildi. Şəhidlərimizin, köçkün düşənlərin qisası alındı. Bu səbəbdən də xalq xəyanətəkarları və qəhrəmanları yaxşı tanımalı, tarixi unutmamalıdır.

Azərbaycan ordusunun parlaq tarixi qələbələri olan şanlı Aprel döyüşləri unudula bilməz. 2016-cı ildə bu döyüşlər zamanı düşmənin təxribatının qarşısı qürurla alındı. Uğurla həyata keçirilən əməliyyatlar sayəsində 2000 hektardan artıq torpaq sahələrimiz düşməndən azad edilib. Bu, böyük qayıdışın başlanğıcı idi. Azərbaycan ordusu 4 günlük Aprel döyüşləri ilə xalqımıza qələbə

sevinci yaşatdı. Bu sevinc, bu qələbə isə müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uğurlu, praqmatik siyasəti nəticəsində əldə olundu.

Aprel döyüşləri Azərbaycan tarixinə şanlı səhifə kimi yazıldı. Bu zəfər Azərbaycan əsgərinin döyüş və mənəvi-psixoloji hazırlığının, qələbə əzminin yüksək olduğunu nümayiş etdirdi. Dövlətimizin və ordumuzun gücünü, xalqımızın birliyini, həmrəyliyini, vətənpərvərliyini, Azərbaycanın heç vaxt işgalla barışmayacağını, ərazi bütövlüyünü bərpa etmək əzmində olduğunu bir daha sübut etdi. “Biz bir daha torpağımızı heç kimə verməyəcəyik və qələbə bizimlədir. Qarabağ Azərbaycandır” – deyən müzəffər Ali Baş Komandan sayəsində ancaq qələbə və zəfər günlərini qeyd edəcəyik. Allah bütün şəhidlərə rəhmət eləsin. Onları qürurla anırıq, onların qarşısında baş əyirik.

Əziz həmkarlarım, 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra müntəzəm olaraq şəhid ailələrinin müraciətləri ilə rastlaşırıq. Mən xahiş edərdim ki, şəhidlərin adlarının əbədiləşdirilməsi, yaşadıkları ərazi üzrə onlara dair xatirə kompleksinin yaradılması ilə bağlı Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti və rayon icra hakimiyyətləri birləşərək ümumi, kompleks şəkildə bir tədbir həyata keçirsinlər, onların hamısı üçün bərabər şəkildə nə isə bir kompleks hazırlansın və narazılıqlar aradan qaldırılsın. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sədaqət xanım. Aydın Mirzəzadə. Aydın müəllim, buyurun.

A.Mirzəzadə. Təşəkkür edirəm. Hər birimizin 2016-cı ilin Aprel döyüşləri məsələsinə qayıtmağımız, 5 illik yubiley münasibəti ilə gözüyaşlılığı verməyimiz tamamilə başadüşüləndir. Hesab edirəm, bu, təkcə millət vəkillərinin deyil, hər bir azərbaycanlının qürur nöqtəsidir. Azər-

baycan məhz həmin tarixdə torpaqlarının işğalı ilə heç vaxt razılaşmayacağını real şəkildə ortaya qoydu, ordusunun, əsgərinin süni surətdə yaradılmış erməni qalibiyyətini məhv etmək gücündə olduğunu göstərdi. 4 günlük müharibə nəticəsində Azərbaycan Ermənistanı həmin gün siyasi nokdauna saldı. Heç də təsadüfi deyil ki, cənab Prezident bu günlərdə çıxışlarının birində həmin dövrdə Ermənistanın rəhbəri Serj Sarkisyanın 2 həftə ərzində torpaqları boşaldacağını, amma sonra Ermənistanda yeni bir provokasiya yaradaraq öz sözündən qaçdığını bildirdi.

2 aprelin, şübhəsiz ki, davamı var idi. Ermənistan bundan nəticə çıxarmadı, bu xəbərdarlığı başa düşmədi. Həmin xəbərdarlıq isə 2020-ci il sentyabrın 27-də başladı və 10 noyabr qalibiyyəti ilə başa çatdı. Necə də maraqlı bir oxşatma var. Aprelin 2-də Kəlbəcər işğal olunmuşdu və məhz o tarixdə Aprel döyüşləri başladı. 1991-ci ilin noyabrında Azərbaycan dövlət xadimlərindən ibarət böyük bir qrup helikopter qəzasında həlak oldu. Azərbaycan cəmiyyəti bir ağrı yaşadı. Amma üzərindən illər keçəndən sonra noyabrda Azərbaycan öz torpaqlarını işğaldan azad etdi, Ermənistanı təslim olmağa məcbur etdi. Bu qalibiyyət davam edir.

Dünən cənab Prezidentin Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının qeyri-formal Zirvə toplantısında etdiyi çıxış, hesab edirəm ki, həm Azərbaycanın qalibiyyətinin bir proqramı, həm də gördüyü işlərlə bağlı atdığı addımlar idi. Dünya bunları görməli, bunlarla bağlı Azərbaycanın mövqeyini birdəfəlik yəqin etməli idi. Cənab Prezidentin orada dediyi hər fikrin üzərində dayanmaq istəmirəm. Hər biri vacibdir. Amma bir məsələ diqqətimi xüsusilə cəlb etdi. Cənab Prezident ikinci dəfədir, bu məsələnin üzərinə qayıdır. Artıq “Dağlıq Qarabağ” anlayışı yoxdur. Hesab

edirəm ki, hər birimiz, xüsusilə deputatlar bundan nümunə götürməliyik. Dağlıq Qarabağ problemi, “Dağlıq Qarabağ” anlayışı – belə bir ərazi vahidi yoxdur. Artıq yeni anlayış var: işğaldan azad olunmuş torpaqlar. Qarabağ Azərbaycandır.

Ən vacibi isə son günlərdə cənab Prezidentin haqlı olaraq döviyyəyə “Zəngəzur dəhlizi” anlayışını gətirməsidir. Ermənistan və dünya erməniləri Qərbi Azərbaycanın, İrəvanın, Göyçənin, Qarakilsənin, Basarkeçərin, Zəngəzurun adını dəyişdilər. Amma tarix geri qayıdır. Həmin torpaq Zəngəzur dəhlizidir və dünya bunu qəbul etməlidir.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sonuncu çıxış. Aqil Abbas. Aqil müəllim, buyurun.

A.Abbas. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Mən tamamilə başqa bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Mətbuatda və televiziya kanallarında tez-tez bizim qazilərin müəyyən şikayətlərini, özü də ciddi və düzgün şikayətlərini eşidirik. Özümüz də bunun şahidiyik. Bir deputat kimi getdiyim bölgələrdə şahid olmuşam. Məsələ nədir? Bizim Müdafiə Nazirliyinin hospitalı var. Oradakı həkimlərin işini yüksək qiymətləndirirəm. Amma hospitalın işi ürəkaçan deyil. Qazilər 300 kilometr uzaqlıqda rayondan gəlirlər. Marşrut da yoxdur, ora-bura taksi ilə gedirlər. Onlara bir dənə resept yazırlar ki, get, özün dərmanları al. Hansı pulla alsın? Müharibə 5 aydır ki, qurtarıb. Hələ onların əlillik dərəcəsi bilinmir, onlara əlillik verilməyib. Çünki bəziləri hələ ordudan tərxis olunmayıb. Əsgərin 2 gözü yoxdur, lakin hələ ordudan tərxis etməyiblər. Elə bil, təzə göz bitəcək, ya ayaq çıxacaq?

Amma, məsələni, Daxili İşlər Nazirliyinin hospitalı var. Nəinki polislər, polislərin atası da, anası da, övladı da

həmin hospitaldan istifadə edə bilərlər, orada müalicə oluna bilərlər. Eyni zamanda, pensiyaya çıxmış polis işçiləri orada ölənə qədər, – Allah öldürməsin, – müalicə ala bilirlər. Amma bizim hospital bir az müalicə edir, sonra deyirlər ki, sağ ol, evinə get. Onun evdə həkimi var?

Müdafiə Nazirliyi ən çox maliyyə ayrılan bir qurumdur. Ondan başqa da, Müdafiə Nazirliyinə hər il könüllülər tərəfindən ianə toplanılır. 20 milyonu keçib, halal xoşları. Söhbət ondan gedir ki, niyə Müdafiə Nazirliyinin hospitalı qazilərin müalicəsi ilə ciddi məşğul olmur? Niyə onlara dərman vermir? Qazi dərman, resept üçün Ağcabədidən Bakıya niyə gəlir ki? Ağcabədidəki həkim buradakı həkimdən savadsız deyil ki, elə resepti o yazar da. Amma dərman vermək lazımdır. Düzdür, o rayonlarda həkimlər, xəstəxana qazilərə müəyyən dərmanları verir. Amma bu, birbaşa hospitalın işidir. O boyda hospital tikiblər.

“YAŞAT” Fondu sağ olsun, xarici ölkəyə müalicəyə nə qədər adam göndərir. Məni o da maraqlandırır ki, bizdə gözəl hospital tikirlər, hər cür şərait yaradırlar, niyə pul verib xəstələrimizi xaricə göndərməliyik? Bəs buradakılar? Deməli, burada həkim kollektivini gücləndirmək lazımdır. Maddi-texniki bazası güclüdür.

Yenə də deyirəm, təəssüf ki, öz qazilərimizə qarşı belə hərəkətlər olur. Qazilərin belə şikayətləri müzəffər qələbəmizə kölgə salır.

Xahiş edirəm, müdafiə naziri, imkanın varsa, hospitala özün də get, özünü müalicə elətdir. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Aqil müəllim.

Hörmətli həmkarlar, biz gündəliyin məsələlərinə keçirik. Bu gün bizim gündəliyimizdə 13 məsələ var. Biz 13 məsələni müzakirə edəcəyik.

Gündəliyin 1-ci məsələsi Milli Məclisin qərar layihə-

sidir. Qanunvericiliyə uyğun olaraq, bilirsiniz ki, biz hər il iclasda Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin illik məruzəsini dinləyirik. Bu gün illik məruzəni təqdim etmək üçün mən Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili hörmətli Səbinə xanım Əliyevanı kürsüyə dəvət etmək istəyirəm. Səbinə xanım, buyurun.

Eyni zamanda, hörmətli həmkarlar, demək istəyirəm ki, bu gün Səbinə xanımla bizə gələn qonaqlarımız var: Aydın Səfixanlı – Azərbaycan Respublikası Ombudsman Aparatının rəhbəridir, Mehman Əmirəliyev – Azərbaycan Respublikası Ombudsman Aparatının şöbə müdürüdür, Aytən Tarıverdiyeva – Azərbaycan Respublikası Ombudsman Aparatının sektor müdürüdür və Cavidan Qorçiyev – Azərbaycan Respublikası İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin köməkçisidir.

Səbinə xanım, buyurun.

S.Əliyeva, *Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman)*.

Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar! Ötən il ölkə Prezidenti Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda gedən Vətən müharibəsində rəşadətli Azərbaycan Ordusunun qazandığı möhtəşəm qələbə şanlı tariximizdə əsl qəhrəmanlıq salnaməsidir. Bu tarixi qələbə münasibəti ilə müzəffər Ali Baş Komandanımız başda olmaqla, qəhrəman ordumuzu, bütün xalqımızı, 30 ilə yaxın müddətdə öz ata-baba ocağından didərgin salınmış məcburi köçkün vətəndaşlarımızı və hər birinizi təbrik edir, şəhidlərimizin müqəddəs ruhu qarşısında baş əyir, qazilərimizə şəfa diləyirəm.

Bu gün Milli Məclisin plenar iclasında çıxış edərək

Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının qorunması haqqında ombudsmanın 2020-ci il üzrə məruzəsini qısa olaraq diqqətinizə çatdırmaq istərdim.

Respublikamızda ictimai-siyasi sabitliyinin təmin olunması, ictimai nəzarətin və korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərəliliyin artırılması məqsədi ilə idarəçilik sistemində tətbiq edilən yeniliklər aşkarlığın, şəffaflığın və qanunun aliliyinin təmin edilməsində, insan hüquqlarının etibarlı müdafiəsində özünü göstərməkdədir.

Koronavirus infeksiyasının yayılması nəticəsində yoluxma hallarının artması müəyyən çətinliklər yaratsa da, təqdirəlayiq haldır ki, ölkəmizdə əhalinin həssas qruplarının dəstəklənməsinə yönələn proqram və layihələrin icrası davam etdirilmişdir. Ölkə Prezidentinin və Birinci vitseprezident hörmətli Mehriban xanım Əliyevanın müvafiq göstərişlərinə əsasən həyata keçirilmiş qabaqlayıcı tədbirlər pandemiya vəziyyətinin ümumilikdə iqtisadiyyata, habelə sosial müdafiəyə, məşğulluğa, sahibkarlığa mənfi təsirinin azaldılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bakıda və bölgələrdə koronaviruslu xəstələrin müalicəsi üçün operativ olaraq müasir avadanlıqla təchiz edilən modul tipli müasir xəstəxanaların istifadəyə verilməsi, həkimlərin və tibb işçilərinin fədakarlığı pandemiya ilə mübarizədə böyük əhəmiyyət daşımışdır. Ombudsman təsisatı da pandemiya qarşı mübarizə çərçivəsində həyata keçirilmiş tədbirlərdə, xüsusilə əhalinin məlumatlandırılmasında, həssas qrupların qayğı ilə əhatə olunmasında fəal iştirak etmiş, bu məqsədlə yaradılmış Koronavirusla Mübarizəyə Dəstək Fonduna könüllü olaraq vəsait köçürülmüşdür.

44 günlük müharibədə qazandığımız qələbə nəticəsində torpaqlarımızın Ermənistanın işğalından azad olunması,

Ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi öz ata-baba yurdundan qovulmuş 1 milyona yaxın məcburi köçkünün uzun illərdir, pozulmaqda davam edən hüquqlarının bərpasına, Cocuq Mərcanlıdan başlayan “Böyük qayıdış” proqramının uğurlu icrasına imkan vermişdir. Müharibənin gedişində erməni təcavüzünə məruz qalmış bölgələrə mütəmadi səfərlər edərək dağıdılmış yaşayış evlərinə və infrastruktur obyektlərinə baxışlar keçirmiş, həlak olmuş şəxslərin yaxınları, yaralanmış və zərər çəkmiş sakinlərlə görüşmüş, eyni zamanda, dağıntılar nəticəsində yaranmış cari problemlərin həlli məqsədi ilə yerli icra orqanları ilə məsləhətləşmələr aparmışam. 2020-ci ilin iyul ayında və sentyabrın 27-dən sonra Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın dinc əhalisinə qarşı törədilmiş vəhşiliklər, vandalizm aktları, beynəlxalq humanitar hüququ kobud şəkildə pozmaqla törədilən müharibə cinayətləri nəticəsində dəymiş zərərin beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində qiymətləndirilməsi və bunları beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmaq məqsədi ilə Tovuz, Naftalan, Bərdə, Tərtər, Gəncə şəhərlərinə faktaraşdırıcı missiyalar həyata keçirmişəm.

Qeyd etmək istərdim ki, ötən il Ermənistanın törətdiyi müharibə cinayətlərinin nəticələri ilə bağlı hazırladığım 8 bəyanat və 7 hesabat, habelə videomüraciətlər də daxil olmaqla, şikayət xarakterli 15 müraciət aidiyyəti beynəlxalq təşkilatlara, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına və milli insan hüquqları təsisatlarına, xarici ölkələrin respublikamızdakı və ölkəmizin xaricdəki səfirliklərinə, diaspor təşkilatlarımıza, müxtəlif dini icma və konfessiyalara göndərilmiş, Azərbaycanın haqq səsinin dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması üçün videomüraciətlər edilmiş, beynəlxalq informasiya agentliklərinə müsahibələr

verilmiş, silsilə onlayn görüşlər keçirilmişdir.

Azərbaycanın əsir düşmüş hərbi qulluqçularına münasibətdə beynəlxalq hüquq normalarının və humanitar hüquq qaydalarının kobud şəkildə pozulması, onların işgəncələrə, alçaldıcı rəftara məruz qalmaları və digər faktlarla bağlı beynəlxalq təşkilatlara müraciətlər ünvanlamışam. Həmin müraciətlərdə Ermənistan tərəfindən Azərbaycan əsirlərinə qarşı törədilən qeyri-insani rəftarla bağlı faktlara hüquqi qiymətin verilməsi məqsədi ilə beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən müvafiq araşdırmanın aparılması, onlara qarşı yol verilən qanunsuzluqlara son qoyulması, əsirlərin qaytarılması, Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin hərbi cinayət sayılan əməllərinə beynəlxalq hüquqi məsuliyyətin müəyyən edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi tələb edilmişdir. Bununla yanaşı, əsirlikdə olanların valideynləri ilə mütəmadi olaraq əlaqələr saxlamış, onların beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin Azərbaycan nümayəndəliyinin rəhbəri ilə videokonfrans vasitəsi ilə görüşünü təşkil etmişəm.

İl ərzində ombudsmanın ünvanına daxil olmuş 27 min 500 müraciət Konstitusiya qanunu ilə verilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində təhlil olunmuş, insanların üzləşdikləri problem və çətinliklər aidiyyəti dövlət qurumları ilə əməkdaşlıq şəraitində araşdırılmış, pozulmuş hüquqların bərpasına yönələn tədbirlər görülmüş, təkliflər verilmişdir. Təsisatda fəaliyyətə başlamış 916 vahid çağrı mərkəzinin, habelə “Facebook” və “Twitter” sosial şəbəkələrinin imkanlarından istifadə edilməsi müraciətəmə hüququnun xüsusilə pandemiya dövründə səmərəli təmin edilməsinə şərait yaratmışdır. İnsan hüquqlarının səmərəli təmin edilməsi məqsədi ilə ölkə Prezidentinin pandemiyanın təsiri ilə davam etməkdə olan iqtisadi tənəzzülün respublikamıza təsirinin azaldılmasına yönəldilmiş tapşırıqları

insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiəsində xüsusi əhəmiyyət daşıyırdır.

İqtisadi və sosial layihələrin icrasının davam etdirilməsi ilə yanaşı, pandemiya fonunda üzə çıxan bəzi problem və çətinliklər müəyyən narahatlıqlara səbəb olmuşdur. Yeni iş yerlərinin, əmək bazarının tələblərinə cavab verən peşə və ixtisasların yaradılması, işçi qüvvəsindən istifadədə səmərəliliyin artırılması, bununla yanaşı, özünüməşğulluq proqramının bütün ölkə üzrə geniş tətbiqi olduqca əhəmiyyətlidir. Bir sıra sahələrdə əsaslı çətinliklər yaradan koronavirus pandemiyasının, ailədaxili münaqişələrin, gender əsaslı məişət zorakılığı hallarının artmaqda olduğu bir vaxtda qeyd edilən məsələlərin həlli xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ünvanlı dövlət sosial yardımının verilməsi mexanizminin getdikcə asanlaşdırılmasına, bu məqsədlə sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlara və 5-dən çox uşağı olan qadınlara müavinətin, həmçinin borcun, kreditin ailə üzvünün aldığı cari transferlər siyahısından çıxarılmasına ehtiyac vardır.

Məlum olduğu kimi, ölkə əhalisinə göstərilən tibbi xidmətlər müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməkdədir. Bununla belə, dövlət hesabına dərman preparatları ilə təmin edilmək hüququna malik imtiyazlı qruplardan olan şəxslərin dərman preparatları ilə vaxtında və tam həcmdə təmin edilməsinə, habelə dərmanların keyfiyyətinə nəzarət artırılmalıdır. Tibb müəssisələri tərəfindən bir sıra hallarda əlilliyin qiymətəndirilməsi meyarları ilə bağlı nəzərdə tutulmuş tələblərə əməl edilməməsi, şəxsin sağlamlıq vəziyyətinin müvafiq göndərişdə tam və ətraflı şəkildə əks olunmaması əlillik dərəcəsinin və ya sağlamlıq imkanları məhdudluğunun vaxtında təyin edilməsinə imkan verməmişdir. Özəl tibb müəssisələrində xəstəlik-

lərin diaqnostikası və müalicəsi üzrə tələblərə, o cümlədən müayinə və müalicə protokoluna əməl edilməsinə nəzarət gücləndirilməli, bununla yanaşı, Pasiyentlərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında qanunun qəbulu da sürətləndirilməlidir. Uşaq evlərində və internatlarda onlayn dərslərə qoşulmaq üçün zəruri texniki imkanlar artırılmalı, uşaqların dərslərə növbəli şəkildə deyil, sərbəst qoşulmasına şərait yaradılmalıdır. Kənd yerlərində bir sıra hallarda internetin zəif olması, habelə aztəminatlı ailələrdə zəruri texniki vasitələrin olmaması da uşaqların onlayn dərslərdə iştirakına çətinlik yaratmışdır.

Ötən dövrdə Şamaxı, İsmayıllı və Ağsu rayonlarında baş vermiş zəlzələdən dərhal sonra ölkə Prezidentinin göstərişlərinə əsasən görülmüş tədbirlər nəticəsində insanların məruz qaldığı ziyan aradan qaldırılmış, dağılmış və qəzalılı vəziyyətə düşmüş evlər yenidən tikilmiş və ya əsaslı təmir edilmiş, infrastruktur bərpa olunmuşdur. Bununla belə, vətəndaşların müraciət etməməsi səbəbi ilə bir sıra evlərə baxışlar keçirilməmiş, müvafiq komissiyaların öz işini bitirdiyi və vəsaitin olmaması əsas gətirilərək ziyanın aradan qaldırılması üzrə tədbirlər tamamlanmışdır. Odur ki, qəzalılı vəziyyətdə olan evlərin aşkar edilərək bərpası məqsədi ilə zəruri maliyyə vəsaitinin ayrılması son dərəcə zəruridir. Əhalinin məskunlaşdığı ərazilərdə və yeni yaşayış massivlərində daşınmaz əmlak və nəqliyyat infrastrukturunu obyektlərinə ünvanların verilməsi məsələsi də problem olaraq qalmaqdadır. Pandemiyaya qarşı mübarizə çərçivəsində dövlət sərhədlərinin bağlanması nəticəsində xarici ölkələrdə köməksiz vəziyyətdə qalan, xüsusilə Rusiyanın müxtəlif şəhərlərində əcnəbi vətəndaşların müvəqqəti saxlanma mərkəzlərində saxlanılan vətəndaşlarımızın vətənə qaytarılmalarına kö-

mək məqsədi ilə səlahiyyətli dövlət qurumları və xaricdəki ombudsman təsisatları ilə birgə tədbirlər görülmüşdür.

Suriyada döyüşən silahlı dəstələrin girovluğunda olan vətəndaşlarımızın, xüsusilə də uşaqların ölkəyə qaytarılması istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsi məqsədi ilə müxtəlif vaxtlarda səlahiyyətli dövlət qurumlarına, həmçinin beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinə müraciətlər etmiş, eyni zamanda, bu komitənin Azərbaycan nümayəndəliyinin rəhbəri ilə müzakirələr aparmışam. İnsan hüquqlarının səmərəli müdafiəsi, pozulmuş hüquqların bərpası məqsədi ilə müvafiq müraciətlərdə öz əksini tapmış hallar prokurorluq və daxili işlər orqanları, habelə digər aidiyyəti qurumlarla səmərəli əməkdaşlıq şəraitində araşdırılmış, zəruri hallarda qanuni tədbirlər görülmüşdür. Ombudsman və onun milli preventiv qrupu tərəfindən saxlanılan şəxslərin öz iradəsi ilə tərk edə bilmədiyi yerlərdə saxlanma şəraiti, rəftar məsələləri, habelə müraciətlərin və sənədləşmənin, pandemiya şəraitində koronavirus infeksiyasının yayılması ilə bağlı görülən qabaqlayıcı tədbirlərin araşdırılması məqsədi ilə başçəkmələr həyata keçirilmişdir. Konfidensiallıq təmin edilməklə qəbullar aparılmış, saxlanılan şəxslərin hüquqlarının təminatı araşdırılmış, müraciətlərin həlli istiqamətində tədbirlər görülmüş, aşkar edilmiş çatışmazlıqlar aidiyyəti vəzifəli şəxslərin diqqətinə çatdırılmış, problemlərin aradan qaldırılmasına yönəlmiş təklif və tövsiyələr verilmişdir. Azadlıq hüququ, eyni zamanda, hər kəsin sərbəst hərəkət etmək, ölkə ərazisindən kənara gedə bilmək hüququnu özündə ehtiva edir. Odur ki, şəxsin ölkədən çıxışına məhdudiyətin yalnız məhkəmə qərarı əsasında qoyulması və qəbul edilmiş qərara dair müvafiq şəxsin əlaqə vasitələrinə, o cümlədən mobil nömrəsinə, elektron poçt və ya ev

ünvanına xəbərdarlıq bildirişinin göndərilməsi ilə bağlı müddəanın qanunvericiliyə əlavə edilməsi vacibdir.

Vətəndaşlara göstərilən hüquqi yardımın keyfiyyətini artırmaq məqsədi ilə vəkillərin ixtisaslaşmasının təşkilinə, vəkillərin sayının artırılmasına, onlara dövlət hesabına hüquqi yardım müqabilində verilən ödənişlərin məbləğinin yüksəldilməsinə böyük ehtiyac vardır. Aztəminatlı şəxslərə regionlarda dövlət büdcəsi hesabına müntəzəm xidmət göstərən hüquq məsləhətxanalarının yaradılmasına ehtiyac vardır. Məhkəmə qərarlarının icrası prosesində vətəndaşlara, xüsusilə də tələbkara qarşı süründürməçiliyə yol verilməsi, kobud münasibət göstərilməsi, icra işinə laqeyd və ya qərəzli yanaşılması, icra işinin əsassız olaraq yubadılması, habelə bu kimi digər nöqsanlar ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinə də mənfi təsir göstərir. Odur ki, icra məmurlarının fəaliyyətinə inzibati və məhkəmə nəzarəti gücləndirilməli, qanunun tələblərini yerinə yetirməyən icra məmurlarına qarşı tədbirlər daha da sərtləşdirilməlidir. Uşağın saxlanması üçün məhkəmənin təyin etdiyi alimentin dövlət tərəfindən sonradan borcludan məcburi qaydada alınması şərti ilə ödənilməsi üzrə mexanizm kimi aliment fondunun yaradılması, həmçinin məhkəmə qətnamələrinə əsasən borclu dövlət qurumları tərəfindən vətəndaşlara ödənilməli olan vəsaitlərin ödənişinin təmin edilməsi məqsədi ilə həmin qurumlara müvafiq maliyyə vəsaitinin ayrılması üzrə mexanizmin hazırlanması və tətbiq edilməsi zəruridir.

Yekun olaraq qeyd etmək istərdim ki, insanlarla dövlət qurumları və yerli özünüidarə orqanları arasında vasitəçilik missiyasını həyata keçirən ombudsman insan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təmin edilməsinə, əhəlinin müxtəlif qruplarının problemlərinin həllinə yönəlmiş təşəb-

büslərlə çıxış etmiş, səlahiyyətli dövlət qurumlarına təkliflər ünvanlamışdır. Dövlət və yerli özünüidarə orqanları, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi ilə işgüzar əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyətini davam etdirən ombudsmanın hüquq və azadlıqların səmərəli təmin edilməsinə xidmət edən təklifləri tədricən öz həlini tapmaqdadır.

Yeri gəlmişkən, ölkə Prezidentinin 2011-ci il 27 dekabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində milli fəaliyyət proqramının bir çox bəndlərinin icra müddətinin başa çatdığını nəzərə alaraq müasir dövrün tələblərinə uyğun yeni strateji sənədin qəbul olunması da zamanın tələbləri baxımından olduqca önəmlidir. Apardığımız təhlillər deməyə əsas verir ki, əhalinin həssas qruplarının, o cümlədən uşaqların, ahılların, əlilliyi olan şəxslərin, şəhid ailələrinin, qaçqınların, məcburi köçkünlərin və məhkumların hüquqlarının səmərəli təmin edilməsinə yönəlmiş tədbirlər daha da genişləndirilməli, insan hüquqlarının təmin edilməsi üzrə vəzifələri həyata keçirən yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, habelə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yerli bölmələrinin fəaliyyətinə nəzarət daha da gücləndirilməlidir.

Digər tərəfdən, insan hüquqlarının səmərəli təmin edilməsi məqsədi ilə ombudsmanın illik məruzələrində öz əksini tapmış, habelə aidiyyəti dövlət qurumlarına təqdim etdiyi bir sıra təklif və tövsiyələri hələ də öz həlini gözləməkdədir. Heç şübhəsiz, bu təkliflərin istər qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, istərsə də dövlət proqramlarının və məqsədli layihələrin icrası prosesində getdikcə öz həlini tapması insanların layiqli həyat səviyyəsinin təmin olunmasına xidmət edəcəkdir. Hesab edirəm ki, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ardıcıl

inkışafı və etibarlı müdafiəsi nəticəsində əldə edilmiş uğurların davamlılığı naminə dövlət qurumları ilə vətəndaş cəmiyyəti arasındakı əməkdaşlıq əlaqələri daim inkişaf etdirilməlidir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, hörmətli Səbinə xanım. Buyurun, əyləşin.

Hörmətli həmkarlar, müzakirələrə keçirik. 13 nəfər yazılıb, ancaq təklif edirəm ki, əvvəl biz profil komitənin – İnsan hüquqları komitəsinin sədri hörmətli Zahid Orucu dinləyək. Zahid müəllim, buyurun.

Z.Oruc, *Milli Məclisin İnsan hüquqları komitəsinin sədri.*

Hörmətli Sədr, söz verdiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Hörmətli Məclis üzvləri! Milli Məclis Vətən müharibəsində qələbədən sonra bütün Azərbaycan xalqının bütövlük, suverenlik, öz doğma torpaqlarında yaşamaq və qurub-yaratmaq hüququnun gerçəkləşdiyi bir vaxtda insan hüquqları üzrə müvəkkilin məruzəsinə qiymət verir. Bu, müstəsna tarixi hadisədir. İnsan haqlarının və azadlıqlarının vəziyyətinə dair ombudsmanın məruzəsi Konstitusiya qanununda nəzərdə tutulan tələblərə uyğun olaraq, öncə ölkə rəhbərinə təqdim olunur, daha sonra parlamentdə dinləmədən keçir və insan hüquq və azadlıqlarının təminatı sahəsində görülən işlərin barometri sayılır. Qeyd edək ki, ombudsmanın məruzəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının III fəslində əks olunan beş qrup hüquq və azadlıqları – mülki, siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni hüquqları əhatə edir və konkret struktura malikdir.

Bildiyimiz kimi, ombudsman təsisatı 2002-ci ildə yaransa da, faktiki olaraq, 2003-cü ildən məruzələr təqdim olunur və bu dövr Prezident İlham Əliyevin ali siyasi rəhbərliyə gəldiyi ildir. Dövlət başçısının da qeyd etdiyi

kimi, son 17 il dövlətçilik tariximizdə müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Ona görə də ombudsmanın təqdim etdiyi sənəd ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının təminatında on illər ərzində gerçəkləşən köklü dəyişiklikləri qiymətləndirmək üçün də mühüm mənbədir.

Məruzəyə keçməzdən əvvəl pandemiyanın global miqyasda insan haqları və azadlıqlarının durumuna təsirinə dair BMT-nin 2021-ci il yanvarın 1-də yaydığı hesabatdan kiçik bir misalı qeyd etmək istəyirəm. Sənəddə deyilir: 1 yanvar tarixinə olan statistika üzrə yoluxan 81 milyon şəxsdən, – indi hazırda o rəqəm 130 milyondur, – ölən 1,8 milyon insan, – indiki rəqəm 2,8-dir, – içərisində yaşlı adamlar üstünlük təşkil edir. 67 ölkədə 90 faizə yaxın insanın vaksinə təminatı aşağı vəziyyətdədir. “Vaksin müharibələri” adını alan savaş insanların fundamental yaşamaq hüququ uğrunda mübarizəsini göstərir, üstəlik, pandemiya dünyada mövcud olan yoxsul adamların sayını 115 milyona qədər artırıb. Dünya miqyasında 495 milyon iş yeri ya bağlanıb, ya da potensial risk altına düşüb. Hər 6 gəncdən 1-i öz iş yeri ilə vidalaşmalı olub. Təhsildə qapanma dünyada 1,6 milyard insanın davamlı və dayanıqlı öyrənmə imkanlarına mənfi təsir edib. Demokratik və ya başqa adla adlanmadığından asılı olmayaraq, əksər ölkələrdə toplaşmaq, hərəkət, söz və digər siyasi azadlıqlar məhdudlaşdırılıb. Bir sözlə, o ölkələrin də göstəriciləri pisləşib.

Hörmətli müvəkkil Səbinə xanım Əliyeva məruzəni ətraflı, obyektiv təqdim etdi. Bildiyiniz kimi, 2022-ci il ombudsmanın 20 illik yubileyidir. Ona görə də ötən məruzələrdə illər üzrə müxtəlif sahələrdə baş verən dəyişikliklərin qiymətləndirilməsi vacibdir. Məsələn, son 10 il üçün şikayətlərin dinamikası cədvəllə verilibdir. Xatırlatmaq istəyirəm, 2011-ci ildə 12680, 2013-cü ildə 13670

müraciət olub. Bu rəqəmi illər üzrə göstərmək olar. Son 10 ildə, cəmi iki dəfə istisna olmaqla, Azərbaycanda şikayətlər ancaq artan dinamikanı göstərmişdir. Bu haqda təhlillər aparılmalı, səbəblər müəyyən olunmalı və düzgün nəticələr çıxarılmalıdır. 2020-ci ildə ombudsmanın ünvanına, qeyd olunduğu kimi, 27500 müraciət daxil olubdur. 10 milyon 259 min əhalisi olan bir ölkədə bu, böyük rəqəmdir. Rusiyada ombudsmana 2019-cu ildə 38 min müraciət olunubdur. Özbəkistanda 34 milyon əhalidir, müraciətlərin sayı 15 min olub və sair. Rəqəmlər göstərir ki, əhalisi milyonlarca çox olan ölkədə ombudsmana şikayətlər bizdən xeyli azdır. Məruzədə buna aydınlıq gətirmək, düşünürəm ki, vacib olardı. Bu, yaxşıdır, yoxsa pisdirdi? Bu müraciətlər hansı sahələr üzrə artıb? Sosial haqlar, məmur, vətəndaş müraciətləri və sair.

Sənəddə beynəlxalq hesabatlar, bəyanat və müraciətlərə bağlı müsbət və mütərəqqi təcrübələrə istinad olunubdur. 44 günlük Vətən müharibəsi vaxtı və ondan sonra Ermənistanın hərbi və insanlıq əleyhinə cinayətlərinin mülki və hərbi vətəndaşlarımızın hüquqlarının pozulması ilə bağlı ifşası beynəlxalq təşkilatların hesabatları vasitəsi ilə düzgün əksini tapıb. Xatırladaq ki, Ermənistan ombudsmanını Azərbaycanın müharibə cinayətləri dırnaqarası kod altında 7 hesabatı üç dildə təqdim edib. Ombudsman institutunun bu sahədə həyata keçirdiyi vacib işlərin dövlət institutları ilə birgə davam etdirilməsinə böyük ehtiyac duyulur.

Məruzədə haqlı olaraq hərbi xidmət zamanı sağlamlığına zərər dəymiş hərbi qulluqçulara, həmçinin xidmət zamanı həlak olmuş və ya xidmət zamanı aldığı xəsarət və xəstəlik nəticəsində əlil olan şəxslərə sığorta ödənişinin verilməsindəki problemlər əksini tapıb. Müharibə ilə əlaqədar əlilliyin müəyyən edilməsində hərbiçilərin üzleşdiyi problemlər

vurğulanır və konkret təkliflər veriləndir. Ümidvarıq ki, həmin qurumlar bu məsələyə həssaslıqla yanaşacaqlar.

Digər mühüm bir məsələ Suriyaya gedən şəxslərlə bağlı görülən işlər haqqında məlumatlardır. Əlbəttə, millət vəkilləri bu məsələyə diqqət göstərəcəklər. Bir haşiyəyə çıxaraq demək istəyirəm ki, pandemiya qabaq Azərbaycan cəmiyyətində aparılan bir təqdimatın nəticəsinə görə, “cihad” adı ilə Suriyaya və İraqa gedənlərə haqq qazandıranlar arasında gənclər üstünlük təşkil edir. Hər 100 gəncdən 30-u dindarların siyasi partiyalarda birləşməsinə məqbul hesab edir. Bu rəqəmlərdən çıxış edərək məruzədə Suriya münaqişəsində girov götürülən vətəndaşların ölkəmizə qaytarılması ilə bağlı təklifə ehtiyatlı yanaşmanı, hərtərəfli araşdırmanı və bu məsələni digər çərçivədə qiymətləndirməklə qərar verilməsini düzgün hesab edirik.

Məruzədə cəmiyyətimizdə sayı artan boşanmalarla bağlı aliment fondunun yaradılması təklifi himayəsində azyaşlı uşaqları olan anaların sosial yükünü azaltmaq baxımından çox qiymətli ideyadır. Düşünürəm ki, bu məsələnin gerçəkləşməsi istiqamətində hökumət tərəfindən düzgün addım atıla bilər və borcludan həmin o vəsaitin alınması imkanı gerçəkləşər.

Yekunda bir neçə təklifimizi də səsəndirmək istəyirik. İnsan hüquqlarını iqtisadi və siyasi maraqlarının təminatı alətinə çevirən beynəlxalq təşkilatların hesabatlarının dəyərləndirilməsi, onların bir ovuc şəxs üzərindən 10 milyonluq bir ölkədə insan haqlarına və azadlıqlarına dair etalon ortaya qoymasına münasibət bildirilməsi məruzəyə əlavə oluna bilər və bu sənəd onun xaricdə qiymətləndirilməsinə yaxşı təsir edər. İki gün öncə ABŞ Dövlət Departamentinin hesabatını oxuyarkən müxalif saytlarda dərc olunan məqalə müddəalarının dünyada nüfuzlu dövlət

departamentinin ali sənədində əksini tapmasına təəssüfümüzü bildirir, Vətən müharibəsini qazanan bir xalqın təmin olunan onlarca hüquqları haqda bir cümlə belə yazılmamasını qeyri-obyektiv hal kimi qiymətləndiririk.

Ermənistanın xeyrinə casusluqda ittiham olunan və 2017-ci ildən bu yana ordumuz, indi isə tarixi qələbəmiz, – hörmətli həmkarımız Fazil Mustafa bu haqda danışdı, onun fikirlərini bölüşürəm, – eləcə də dövlət, hüquq sistemi əleyhinə geniş əks-təbliğat imkanları açan və ictimai rəyi dəyişdirməyə hesablanan hərbiçilərin işinin yenidən obyektiv araşdırılması üçün xüsusi komissiyanın yaradılması təşəbbüsünün sənəddə yer almasını çox vacib sayırıq. Ermənistanın hərbi cəsarətləri nəticəsində bomba hücumlarına məruz qalaraq qətlə yetirilən mülki şəxslərlə bağlı statistikanın və prokurorluğun ortaya qoyduğu digər nəticələrin burada da ifadə olunması Azərbaycanın xaricdə fəaliyyət göstərən səfirliklərinin, diaspor qurumlarının, soydaşlarımızın da bu yöndə belə real materiallarla təchiz olunmasına, silahlanmasına, ermənilərlə bu beynəlxalq savaşda mövqeyinin güclənməsinə müsbət təsir edəcəyini düşünürük.

Sonda hesab edirəm, insan haqlarının vəziyyəti ilə bağlı dinamika və təhlillərə yer verməklə, möhtərəm cənab Prezidentin idarəetmə, sosial və digər sahələrdə apardığı islahatların dərinləşməsindən sonrakı tendensiyaların da təhlil edilməsi vacibdir. Bütövlükdə, hesab edirik, məruzə obyektiv hazırlanıb. Yəni ötən illər ərzində, çox çətin bir ildə görülən işləri özündə əks elətdirir və parlament üzvləri də bunu geniş, obyektiv təhlil edəndən sonra ona müsbət mövqelərini bildirəcək. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Zahid müəllim. İndi isə Əli Məsimli. Əli müəllim, buyurun.

Ə.Məsimli. Hörmətli Sədr, deputat həmkarlarım, media

nümayəndələri, dəvətlilər! Hamını salamlayıram. Ombudsmanın 2020-ci il üçün məruzəsi, hesab edirik ki, kifayət qədər geniş, əhatəli, obyektiv və sistemli hazırlanıb. Bu məruzədə ombudsmanın 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı bölgələrdəki faktaraşdırıcı missiyasını, yerli və beynəlxalq təşkilatlarla apardığı işləri xüsusi qeyd eləməyi vacib hesab edirəm. Eyni zamanda, ombudsmanın koronavirus şəraitində kompüter texnologiyasından, sosial şəbəkənin üzərindən müraciətləri qəbul eləməklə daha əhatəli fəaliyyətini də xüsusi qeyd eləmək lazımdır ki, məhz bunun sayəsində müraciətlərin sayı xeyli dərəcədə artıb. Eyni zamanda, onu da qeyd eləmək istərdim ki, bu müraciətlərin sayının xeyli dərəcədə artması, bu müsbət dinamizm burada xüsusi qeyd olundu. MDB məkanında olan başqa ölkələrlə müqayisədə əhalinin hər 10 min nəfərinə olan müraciətlərin sayı nisbətində də Azərbaycanda müraciətlərin artması bir neçə cəhətdən, hesab edirəm ki, təhlil olunmalıdır. Birinci, bu müraciətlərin artması ombudsmanın bizə təqdim elədiyi sənədin, məruzənin keyfiyyətinin, kəsərinin, obyektivliyinin artmasında mühüm rol oynayır. Bu müraciətlərin artması ombudsmanın, diqqət eləyəək, həmin sənəddə çıxardığı nəticələr və sənədin sonunda verdiyi 30-dan artıq təkliflərin, tövsiyələrin işlənilib hazırlanmasında mühüm rol oynayıb. Digər tərəfdən isə ombudsmanın məruzəsində xüsusi yer verilən bu faktlar, məktublar dövlət və yerliözüünüidarə orqanlarında vəzifəli şəxslər tərəfindən Konstitusiyamızda və Azərbaycanın tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş insan hüquqları pozuntularının qarşısının alınması sahəsində fəaliyyətinə də müsbət təsir göstərib. Burada bir məqamı da qeyd eləmək yerinə düşər ki, məhz həmin müraciətlərin artması qeyd elədiyim o Konstitusiyanın,

Azərbaycanın bilavasitə qoşulduğu konvensiyaların pozulmasına şərait yaradan, öz şəxsi maraqlarını xalqın, dövlətin maraqlarından üstün tutan bir sıra vəzifəli şəxslərin fikirləşməsi üçün zəngin material və mesajdır.

Hesab edirəm ki, indi yaşadığımız dövrdə vəzifədən sui-istifadə hallarının qarşısının alınmasının məhz ombudsmanın həm məruzəsinin məzmununda, həm də irəli sürdüyü 30-dan artıq təklifdə öz əksini tapması çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Cəmiyyəti narahat edən bir sıra məqamların əks etdirilməsi də, hesab edirəm ki, onların problemlərinin aradan qaldırılmasının sürətlənməsində mühüm rol oynayır.

Növbəti məsələ, əgər fikir versək, görərik ki, ombudsmana edilən müraciətlərin strukturu ilə deputatlara edilən müraciətlərin strukturunda xeyli dərəcədə üst-üstə düşən məqamlar var. Çıxışımın bu hissəsini məhz həmin məqamlarla bağlı bir sıra təkliflər üzərində qurmaq istədim. Əhali ilə görüşən zaman məlum olur ki, hazırda insanları narahat edən məsələlərdən biri işlə təmin olunmaqdır. Bu da məruzədə xüsusi qeyd olunub. Hesab edirəm ki, işlə təmin olunma məsələsində o etinasızlıqların aradan qaldırılması, deputatların müraciətlərinə cavablarda hər hansı obyektivlikdən uzaq bəhanələrin gətirilməsinə son qoyulmalıdır. Şəhid ailələrinin üzvlərinin, xüsusilə də qazilərin işlə təminatı məsələsində irəliləyişə nail olmaq üçün bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması çox vacibdir.

Burada daha çox diqqət yetirilən digər məsələ əlillərlə bağlıdır. Bu da ombudsmanın məruzəsində öz əksini tapıb. Bizə də əlillərlə bağlı xeyli dərəcədə müraciətlər edilir. Deputat həmkarım Aqil Abbas bu məsələyə xüsusi bir incəliklə toxundu. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, biz o insanlara borcluyuq. Hesab edirəm ki, onları o cür

süründürməçiliyə, get-gələ salmaq həm qanuna, həm də insanlığa zidd olan bir məslədir. Ona görə də onların müalicəsinin təşkilində bu rübdə aldığımız müsbət cavablara görə “YAŞAT” Fonduna təşəkkürümüzü bildiririk. Amma hesab edirəm ki, onları get-gələ salanların da layiqli cavablarının verilməsi çox vacibdir.

Qaldırmaq istədiyim məsələlərdən biri ünvanlı sosial yardımla bağlıdır. Gətirilən müxtəlif bəhanələrin beynəlxalq praktikada qəbul olunmuş ünvanlı sosial yardım modelinə heç bir aidiyyəti yoxdur. Əgər bir insanın gəliri ehtiyac meyarından aşağıdırsa, o, ünvanlı sosial yardım almalıdır. Bizə olan müraciətlərdə kiçik torpaq sahəsi olan, oradan, ümumiyyətlə, 1 manat da gəlir götürməyən və ya götürülən gəlirin ailənin hər üzvünə görə ehtiyac meyarından 10 dəfə kiçik olan əhali təbəqəsi var. 190 manat paylanan zaman kəndlərdə bir çox ailənin ağır vəziyyətdə olması göstərildi. Qonşuları onlara kömək edir. Hesab edirəm ki, bu məsələlər bir neçə dəfə qaldırılıb və buna yarımüsbət cavab verilib. Amma bu məsələnin çözülməsi çox vacibdir ki, kənddə olan və heç bir sosial yardım almayan, sosial yardımdan məhrum olan insanlara da diqqət artırılsın.

Bu gün 2 aprel BMT tərəfindən təsis olunmuş autizm günüdür. Xüsusi qeyd etmək istərdim ki, Azərbaycan da bu təşəbbüsə qoşulub. Əgər biz bu təşəbbüsə qoşulmuşuqsa, autizm sindromu daşıyan uşaqlara münasibətdə də biganəliyin aradan qaldırılması istiqamətində addımlar atmaq lazımdır. Bu cür uşaqlara xüsusi qayğı, qayğıdan əlavə də onların normal həyata qoşulması üçün böyük xərclər lazımdır. Belə xərclərin lazım olduğu bir şəraitdə autizm sindromu daşıyan uşaqlara çox simvolik müavinət kəsilib. İnsanlara başqa sahələrdə diaqnoz qoymaq bəlkə

də orta səviyyəlidir, çətindir. Amma autizm sindromu olan uşaqlara diaqnoz qoymaq çox asan məsələdir. Həmin məmur ailəsində autizm sindromlu uşaq olandan sonra başa düşər ki, bu uşağa nə qədər əlavə xərc çəkmək lazımdır. Belə halların qarşısının alınması istiqamətində, hesab edirəm ki, Milli Məclislə Ombudsman Aparatının birgə fəaliyyətini təmin etmək çox vacibdir.

Çıxışımın sonunda bir məqamı da qeyd etmək istərdim. Məruzədə qanunvericilikdə dəyişikliklərin edilməsi istiqamətində təkliflər verildi. Bu təklifləri müsbət qiymətləndirirəm. Hesab edirəm, pensiya yaşına 10 il qalmış qadınların, 7 il qalmış kişilərin işdən azad edilməsinin qadağan olunması məsələsi vacibdir. Amma burada gender bərabərliyini təmin etmək üçün orta bir rəqəmin seçilməsi vacibdir. Məsələn, pensiya yaşına 10, yaxud 7 il qalan insanların işdən çıxarılması qadağan olunsun.

Nəhayət, ikinci qanunvericilik sənədində – “Sosial sığorta haqqında” Qanunda mənası olmayan bir məqamı mütləq aradan qaldırmaq lazımdır. Belə ki, pensiyaçı pensiyaya çıxıb işləyir. İşləyən zaman isə sosial sığorta haqqının tutulması istiqamətində ondan müəyyən məbləğ tutulur. O, pensiyaya çıxandan sonra bu onun nəyinə lazımdır? Mənə elə gəlir ki, ombudsmanın sənədində öz əksini tapmış bu iki qanuna yaz sessiyasında baxılması, həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində addımın atılması da ombudsmanla Milli Məclisin fəaliyyətinin koordinasiyasında mühüm rol oynayır.

30-dan artıq təklif irəli sürülüb. Həmin təkliflərin də həyata keçirilməsi cəmiyyəti narahat edən bir sıra problemlərin həllinin sürətlənməsində mühüm rol oynayır. Ona görə də mən hakimiyyət dairələrinə müraciət edirəm ki, ombudsmanın məruzəsinin sonundakı həmin 30 təklifə

diqqətli olsunlar, onların həyata keçirilməsinin sürətləndirilməsinə təsir göstərsinlər. Ombudsmanın məruzəsi müsbət qiymətləndirilsin. Deputat həmkarlarımı da müsbət qiymətləndirməyə dəvət edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Siz 10 dəqiqəni maksimum istifadə elədiniz. Fazil Mustafa. Buyurun, Fazil müəllim.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, digər həmkarlarıma vaxt çatsın deyə mən 5 dəqiqə çıxış edəcəyəm və təklif edirəm, xahiş edirəm, bundan sonra çıxışı 5 dəqiqə müəyyənləşdirək ki, əsas problemlərlə bağlı hamı danışa bilsin. Mən də komitə sədrimiz hörmətli Zahid Orucun bu məruzə ilə bağlı çıxışında bir sıra məqamları çox lakonik və yerində səsləndirdiyini vurğulamaq istəyirəm. Qeyd edirəm ki, ombudsmana müraciətlərin sayı, həqiqətən, həddən artıq çoxdur. Müraciət sayının 27 min olmasının səbəbi odur ki, Azərbaycanda ayrı-ayrı dövlət orqanları, ayrı-ayrı məmurlar öz vəzifə borclarını layiqincə yerinə yetirmədiyinə, vətəndaşı süründürməçiliyə məhkum etdiyinə görə insanların son instansiya olaraq əlac yeri ombudsmana müraciət etmək qalır. Bu gün Azərbaycanda ən ağır yükü üzərinə götürmüş qurum bəlkə də ombudsman qurumudur. Səbəbi nədir? Səbəbi odur ki, son 1 ildə Azərbaycanda yüz minlərcə insanın bəlkə də statusu dəyişib. Bu statusun dəyişməsi nə ilə ölçülür? Birinci, pandemiya ilə ölçülür. Əvvəllər iş yeri olan, sahibkar olan, hansısa peşə ilə məşğul olan insanlar bu obyektiv səbəbdən qapanma nəticəsində ixtisas dəyişməyə məhkum olublar. Bu statusun dəyişməsi onları yoxsullaşdırıb, müəyyən problemlərlə qarşılaşdırıb. Xəstəlikdən əziyyət çəkən insanların xərcləri artıb. Bildiyiniz

kimi, çox vaxt dərman pulu və başqa məsələlər insanların öz öhdəsində olur. Müxtəlif qeyri-rəsmi xərclər insanları xeyli sıxıntıya salıbdır və bu da sosial vəziyyəti kifayət qədər ciddi səviyyədə gərginləşdirib.

Bundan əlavə, bizim apardığımız böyük Vətən müharibəsində 44 günlük qələbəmizdən sonra xeyli insanın statusu yenə də dəyişibdir. Əvvəllər tələbə olan indi qazidir. Əvvəllər hansı işə iş sahibi olan insan şəhidlik zirvəsinə yüksəlibdir. Demək istədiyim odur ki, bu cür status dəyişikliklərinin son nəticəsi insan haqlarında birləşir və bu da ünvan olaraq ombudsmanın işini xeyli ağırlaşdırır.

Bu məruzədə bütün məqamlara kifayət qədər toxunulub. Ona görə mən məruzəni müsbət dəyərləndirirəm və müsbət səs verəcəyəm. Sadəcə, bir neçə məqama toxunmaq istəyirəm. Əlilliyin təyin olunması ilə bağlı atılan addımlarda müəyyən problemlərin üzə çıxması sosial narazılıqlara rəvac verib. Bildiyiniz kimi, bunun təyin olunması ilə bağlı proses onlayn qaydada gedir. Əlbəttə, müsbətdir. Saxta əlilliyi olan insanların da sayı kifayət qədər çoxdur. Amma hamının pensiyasını topdan dayandırmaq, məncə, doğru addım deyil. Çünki yerlərdən çoxlu narazılıqlar var. İnsanlar bildirirlər ki, heç olmasa, ağır əlilliyi olan, görünən əlilliyi olan şəxslərin onlayn deyil, normal həkim müayinəsindən keçərək əlilliyinin tanınması və pensiyanın alınması müəyyən dərəcədə onların sıxıntılarını azalda bilər.

Təbii ki, burada nəticə və tövsiyələr kifayət qədər verilibdir. Əsas səbəblərdən biri kimi onu da qeyd edək ki, yerli icra hakimiyyəti orqanlarında olan komissiyaların formal xarakter daşması da istər yetkinlik yaşına çatmış şəxslərlə, istərsə də başqa məsələlərlə bağlı məqamlara öz təsirini göstərir. Formal komissiyalar olduğuna görə öz işlərini görmürlər və bu sahədə də ayrı-ayrı kateqoriyadan

olan vətəndaşların problemləri gündən-günə artmağa başlayır. Mən dəfələrlə bu məsələni qaldırmışam. Pilot layihələrlə bağlı məsələdə də eyni problemlər yaranıb. Vətəndaş kirayəyə çıxıb, guya 1 ilə kirayədən qayıtmalıdır, çünki evi hazır olmalı idi. Amma mənzil tikilib tamamlanmayıb. Sahibkara müraciət edirsən, o da elə problemlər sadalayır, baxırsan ki, onun da günahı yoxdur. Nə vətəndaşın, nə də sahibkarın günahı var. Eyni zamanda, icra hakimiyyətinə müraciət edirsən. O da elə dəlillər gətirir ki, baxırsan, onun da günahı yoxdur. Əgər heç birinin günahı yoxdursa, onda bu məsələyə hökumətin mütləq müdaxilə etməsi lazımdır. Heç olmasa, ombudsman bu məsələ ilə bağlı müəyyən təkliflər hazırlayıb təqdim edə bilər. Əgər bir pilot layihəsi gerçəkləşdirilirsə, vətəndaşın bu hüquqlarının qorunması mütləq vaxtında təmin olunmalıdır. Digər məsələlər də var. Bunlarla bağlı komitədə çıxış etmişəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fazil müəllim. Hörmətli həmkarlar, Fazil müəllim təklif elədi ki, 5 dəqiqəyə keçək. Hamı razıdır?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Çox yaxşı. İndi isə Etibar Əliyev. Buyurun, Etibar müəllim.

E.Əliyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli həmkarlar, ilk öncə qeyd edim ki, hesabatın strukturu əvvəlki ildən fərqli hazırlanıb, fərqli məsələlərlə zənginliyi diqqəti cəlb edir. Beynəlxalq təcrübədə belə formatın tətbiqi hesabatın maraqlı və səmərəli olması kimi qəbul edilir. Düşünürəm ki, məhz bu cür fərqli halların qeyd olunması ayrı-ayrı hüquqların vəziyyəti haqqında aydın təsəvvürlər yarada bilər. Lakin qeyd etməliyəm ki, hesabatda bir çox hallarda pozulmuş hüquqlarla bağlı

dolğun cavabları və araşdırmaların nəticələrini görmürük. Məsələn, şəxs müraciət edir ki, ona işgəncə verilib, amma ombudsman, sadəcə olaraq, müvafiq quruma müraciət edir ki, bu baş verib, ya yox. Həmin qurum da standart cavab verir ki, müraciətdə göstərilən xüsusi aktlar öz təsdiqini tapmamışdır. Burada ombudsmanın araşdırmasını görmürük. Bu, statik yanaşmadır.

Hesabata diqqət etdikdə COVID-19-la bağlı çoxsaylı fəaliyyətin həyata keçirildiyini izləmək mümkün olur. Lakin bu məlumatlar sistemsiz xarakter daşıyır. COVID-19-un hüquqlara təsirinin ayrıca bir fəsildə təqdim edilməsi daha səmərəli olardı.

Eyni zamanda, biz Vətən müharibəsində ombudsmanın genişmiqyaslı fəaliyyətini gördük. Bunu müsbət qiymətləndirirəm. Amma biz bu fəaliyyətin dəqiqliklə ifadəsini bu hesabatda görmürük. Yaxşı olardı ki, müharibənin insan hüquqlarına təsiri ayrıca bir fəsildə göstəriləydi. Belə olan halda hesabatın effektivliyini və ünvanlılığını müəyyənləşdirmək mümkün olardı.

Ombudsman hesabatının sonunda 33 təklif təqdim edir. Doğrudan da, bir çox təkliflər əhəmiyyətli və aktual xarakter daşıyır. Məsələn, yeni strateji fəaliyyət planının hazırlanması, həmçinin şəxsin ölkədən çıxışına məhdudiyətin yalnız məhkəmə qərarı əsasında qoyulması və qəbul edilmiş qərara dair müvafiq şəxsin əlaqə vasitələrinə xəbərdarlıq bildirişinin göndərilməsi ilə bağlı müddəanın qanunvericiliyə əlavə olunması, cəzaçəkmə müəssisələrində cəza çəkən şəxslərin ali təhsil müəssisələrinə qəbul imtahanlarında iştirakının təmin edilməsi üzrə mexanizmin hazırlanması və bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinə əlavənin edilməsi.

Keçən ilki hesabatda baxanda görünür ki, ombudsman

məruzəsində 38 təkliflə çıxış etmişdir. Biz bilmirik ki, indiyə qədər onların hansı nəzərə alınıb, hansı alınmayıb. Bu da hesabatda qeyd olunsa idi, yaxşı olardı. Hesabatda həmçinin göstərilir ki, 27 min müraciət daxil olub. Lakin bunların strukturu nədən ibarətdir? Yaxşı olardı ki, növbəti hesabatlarda bu müraciətlərin strukturu ilə bağlı əlavələr olsun. Bunların neçəsinin təmin olunmasını da görmürük.

Burada yazılıb ki, hesabat dövründə ombudsmanın vəsatəti ilə 702 məhkum əfv olunub. Deyəsən, burada ciddi yanlışlıq var. Hətta 2019-cu ili götürsək, əfv olunanların sayı 434 nəfər olub.

Hesabatda ombudsmanın beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrində müəyyən dinamika hiss olunur. Lakin bu əlaqələr daha sistemli xarakter daşmalıdır. Təklif edirəm ki, beynəlxalq insan hüquq təşkilatları ilə birgə tədbirlər keçirilsin. Bu, beynəlxalq təşkilatların Azərbaycanla bağlı hesabatlarına təsir göstərə bilər.

Hesabatın II fəslində insan hüquqları sahəsində maarifləndirmə ilə bağlıdır. Ancaq bunun nəticələri nədən ibarətdir? Bununla bağlı qiymətləndirmə varmı? Buna da rast gəlmirik.

Ombudsmanın hesabatında bəzi hüquqi vəziyyətlərlə bağlı məlumat verilir. Lakin bir sıra fundamental hüquqlar var ki, hesabatda buna rast gəlmirik. Məsələn, birləşmək hüququ. Hamı, o cümlədən mən də bilirəm ki, neçə illərdir, qanunvericilikdə baş verən məhdudlaşmalar, dəyişikliklər vətəndaş cəmiyyətinin resurslara çıxış vəziyyətini məhdudlaşdırır. Bu isə güclü vətəndaş cəmiyyətinin yaranmasına mane olur və bütün beynəlxalq hesabatlarda ölkəmizi tənqid etmək üçün bəzi qərəzli təşkilatlara bəhanələr vermiş olur. Bu kimi vacib məsələlər ombudsmanın nə keçənlik, nə də indiki hesabatında öz əksini tapmayıb. “Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları

üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında” Konstitusiya Qanununa görə, səhv etmirəmsə, 13-cü maddədədir, ombudsman ayrı-ayrı məmurlar tərəfindən hüquq və azadlıqların pozulması barəsində intizam xarakterli tənbeh tədbirlərinin tətbiq edilməsi ilə bağlı müvafiq vəzifəli şəxslər barədə təqdimat verə bilər. Lakin nə keçən il, nə də bu il barəsində təqdimat verilmiş şəxslərin adlarına rast gəlmirik. Halbuki möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyev məmur özbaşınalıqları ilə bağlı kifayət qədər danışmış. Bütün bunlara baxmayaraq, irəliyə doğru addım atıldığı üçün hesabatın lehinə...

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Etibar müəllim. Tahir Kərimli. Tahir müəllim, deyərsən, sualınız var?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. 1 dəqiqə. Buyurun.

T.Kərimli. Hörmətli Sədr, söz verdiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Zahid müəllimin rəhbərliyi ilə komitədə biz fikir və mülahizələrimizi bildirmişik. Ona görə də təkrar vaxt almaq istəməzdim. Onu da deyim ki, ombudsmanın məruzəsi, xüsusilə təklifləri mətbuatda da müxtəlif səpkili, müxtəlif siyasi yönümlü insanlar tərəfindən qiymətləndirilib. Yəni o təkliflər cəmiyyət tərəfindən, siyasi və insan hüquqları üzrə ekspertlər tərəfindən çox müsbət qiymətləndirilib. Ona görə də məruzənin müsbət qiymətləndirilməsinin tərəfdarıyam. Amma burada da, komitə iclasında da mülahizələr deyildi. Hesab edirəm ki, buna mane olan məsələlərdən biri də məhz “Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında” Konstitusiya Qanununun 20-ildən də artıq bundan əvvəl qəbul edilməsi və onun dəyişilməsinə ehtiyacdır.

Sədrlik edən. Sağ olun. Hicran xanım Hüseynova. Hicran xanım, 1 dəqiqə.

H.Hüseynova. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlar, düşünürəm ki, hörmətli ombudsmanımız Səbinə xanım qısa bir vaxtda öz bilik və bacarığı, işgüzarlığı ilə ombudsman institutunun işini peşəkarlıqla aparır. Elə müvəkkilin bugünkü məruzəsi də buna əyani sübutdur. Mən bütün təkliflərin əsasını, protokolu da Səbinə xanıma verdim. Bildim ki, vaxt çatmayacaq. 2 məsələyə diqqət yönəltmək istərdim. Ombudsman institutu tərəfindən də bu mövzu – nikah yaşının aşağı salınması səbəblərinin qanunvericilikdə təsdiq olunması dəfələrlə təklif olunmuşdur. Mən istərdim ki, imkan olsa, Səbinə xanım bununla bağlı öz fikrini bildirsin. Bu gün onun məruzəsində aliment fondunun yaranması məsələsi səsləndi. Bununla bağlı hansı işlər görülməlidir və çoxlu təkliflər...

Sədrlik edən. Sağ olun. Sahib Alıyev. Sahib müəllimdən sonra yuxarıdakı cərgədən Erkin Qədirlı, xahiş edirəm, hazırlaşsın. Buyurun, Sahib müəllim.

S.Alıyev. Təşəkkür edirəm. Müzakirə etdiyimiz məruzə, sadəcə, Konstitusiyanın 14-cü maddəsinə uyğun deyil, özündə beş qrup hüquq və azadlıqları ehtiva etməklə təfəsilatlı hazırlanıb. Burada ayrı-ayrı qurumlarda informasiya sorğularının necə cavablandırılması ilə bağlı məsələlər, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın üzləşdikləri çətinliklər, cəzaçəkmə müəssisələri və istintaq təcridxanalarındakı vəziyyətin araşdırılması, Vətən müharibəsi zamanı Ermənistanın dinc insanlarımızı qarşı törətdiyi vəhşiliklərin beynəlxalq müstəviyə çıxarılması, ombudsman institutunun fəaliyyət sahələri haqqında tam mənzərə yaranır.

Məruzənin müsbət tərəflərindən biri də budur ki, təkcə insan hüquqlarının təmin edilməsi sahəsində yerinə yetirilən deyil, yetirilməsi gərəkən məsələlər də var. Onu da deyim ki, bunlar haqlı olaraq vurğulanır. Burada şəhid

ailələri və veteranların aldıqları mənzillərin istismar müddətindən normal yaşam tələblərinə cavab verib-verməməsinin davamlı nəzarətdə saxlanması, güzəştli şərtlərlə mənzil əldə etmiş, lakin sonra xidmət yerini dəyişmiş hərbi qulluqçulara müvəqqəti mənzilin kirayəsi üçün kompensasiyanın müəyyən edilməsi, mənzili olmayanlara ayrılan kompensasiyanın artırılması, təhsil, səhiyyə müəssisələrində və bir çox digər yerlərdə qida rasionunun günün tələblərinə uyğunlaşdırılması, pulsuz dərmanların siyahısının təkmilləşdirilməsi və onların keyfiyyəti məsələsinə nəzarətin artırılması, aliment fondunun yaradılması, həbsdə olan vətəndaşlarımızın doğmaları ilə görüntülü danışıqları və onların ali təhsil almalarına şərait yaradılması üçün Cəzaların İcrası Məcəlləsinə dəyişiklik edilməsi və eyni zamanda da, artıq pensiya yaşına az qalmış insanların işdən çıxarılmasının qadağası ilə bağlı təkliflər var ki, bunları zəruri sayıram və dəstəkləyirəm.

Eyni zamanda, məruzədə ombudsmanın vəzifəli şəxslərin vətəndaşların şərəf və ləyaqətinin alçaldılması faktlarına adekvat münasibət sərgiləməsi də öz əksini tapıb ki, mən bunu da yüksək qiymətləndirirəm. Amma bununla yanaşı, o fikirdəyəm ki, şərəf və ləyaqəti alçaldılan, sadəcə, sıradan vətəndaşlar deyil. Son zamanlarda biz görürük ki, bəzən xaricdəki bəlli mərkəzlərin tapşırığı, təşviqi ilə vəzifəli şəxslərin də şərəf və ləyaqəti məqsədyönlü şəkildə alçaldılır. Mənə elə gəlir ki, bununla bağlı xaricdəki uyğun institutlarla əlaqə saxlanılmalı, bu məsələ oradakı insan hüquqları üzrə müvəkkillərin diqqətinə çatdırılmalı və beynəlxalq platformalara bununla bağlı narazılıqlar bildirilməlidir. O insanlar ki, əgər onlara insan demək olarsa, dövlət başçımızdan tutmuş ayrı-ayrı insanlar haqqında alçaldıcı təhqir və ifadələrə yol verirlər, onların ən azından internet hesab-

larının bağlanması tələb edilməlidir. Mənə elə gəlir ki, bu tələb məhz insan hüquqları üzrə müvəkkil tərəfindən səsləndirilərsə, bu, çox müsbət qarşılana bilər.

Bundan başqa, mən bu fikirdəyəm ki, bizim ombudsmanın institutu hələlik Azərbaycanın tam inzibati nəzarətində olmayan, torpaqlarımızda da yaşayan vətəndaşların, erməni əsilli vətəndaşların hüquqlarının pozulması ilə bağlı araşdırmalar aparmalı və daim bu məsələni gündəmdə saxlamalıdır. Eyni zamanda, beynəlxalq müstəvidə insanların təmin olunmuş və təmin olunmamış hüquqları haqqında da məsələlər açıqlanmalıdır. Söhbət hansı hüquqlardan gedir? Söhbət bir zamanlar Ermənistandan deportasiya edilmiş insanların öz doğma yerlərində yaşamaq haqqından gedir. Necə bu gün Azərbaycan torpaqlarında ermənilər yığcam yaşayırlarsa, o insanların da o torpaqlarda yığcam yaşamaq haqqı var və bu haqq mütləq və mütləq təmin olunmalıdır. Əgər söhbət revanşizmdən gedirsə, onda Ermənistandakı faşist rejimi ilk növbədə bu haqda düşünməlidir. Əgər söhbət yenə də sərhədlərin sovet dövründəki kimi bərpasından gedirsə, onda bir daha vurğulayıram, düzdür, meqapolislərdən gedənlərin qayıtması çətindir, amma...

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Sədrinin
birinci müavini Əli Hüseynli sədrlik edir*

Sədrlik edən. Sağ olun, Sahib müəllim. Buyursun Elman müəllim Nəsirov.

E.Nəsirov. Hörmətli Əli müəllim, hörmətli həmkarlar, dəyərli media nümayəndələri, hər kəsə bəllidir ki, dövlətin çoxsaylı məqsədləri var. Lakin bu məqsədlərin içərisində ali bir məqsəd var. O da insan və vətəndaş hüquq və

azadlıqlarının, ləyaqətli həyat səviyyəsinin təminatı ilə bağlı məsələdir. Məhz bu məsələ dövlətin ali məqsədidir. Lakin həmin ali məqsəd necə icra edilir, necə həyata keçirilir, hansı səviyyədə reallaşdırılır, hansı addımlar atılır, onların səmərəlilik əmsalı necədir, bütün bu məsələlər real həyatda necə təsdiqini tapır? Hesab edirəm ki, bu istiqamətdə ən böyük vəzifə, missiya ombudsmanın üzərinə düşür. Bu gün biz hörmətli Səbinə xanım Əliyevanın Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının qorunması haqqında 2020-ci ilə aid məruzəsini dinlədik və şəxsən mənim qənaətim belədir ki, bu il ərzində ombudsman öz üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirib.

Biz 2020-ci ilə iki prizmadan yanaşırıq – birincisi, bu, koronavirusun tüğyan etdiyi bir ildir. Yeni vəzifələr, hədəflər, insanların sağlamlığı, təhlükəsizliyi ilə bağlı məsələlər birinci plana keçib. İndi istənilən qurumun fəaliyyətinə qiymət verərkən bu aspektdən yanaşmaq olduqca vacibdir. Mən bu məruzə ilə tanış olarkən bir daha o qənaətə gəldim ki, ombudsman, Ombudsman Aparatı xüsusən pandemiya dövründə insanların maarifləndirilməsi istiqamətində, həssas kateqoriyadan olan insanlarla görüşlər keçirərək, təmas quraraq bütün məsələlərin öhdəsindən layiqincə gəlir. Bu qurum məlum fonda, Koronavirusla Mübarizəyə Dəstək Fonduna da könüllü olaraq ianə köçürüb, bu prosesdə fəal qurumlardan biri kimi iştirak edib.

2020-ci il Azərbaycan tarixinə zəfər ili kimi daxil oldu. Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında bizim şanlı ordumuz tarix yazdı. Bu tarixin yazılmasına hər bir insan, hər bir vətəndaş, hər bir təşkilat, hər bir qurum öz töhfəsini, öz payını verməlidir. Mən bu məruzə ilə tanış olarkən, təbii ki, məndə sual yarandı: Bizim ombudsman

aparatının, bu qurumun Vətən müharibəsi dövründə fəaliyyəti necə olub? Hörmətli Səbinə xanım Əliyeva şəxsən özü çoxsaylı görüşlər keçirib. Biz bunu televiziya kanallarından da izlədik, Tərtərə, Naftalana, Tovuzla, Gəncəyə, Bərdəyə – bu şəhərlərə faklaşdırıcı missiyalar göndərib, erməni vandallarının törətdiyi cinayətləri, mülki əhaliyə, mülki obyektlərə qarşı törətdikləri vandalizm hərəkətlərini qeydə alıb. Eyni zamanda, bununla bağlı 7 hesabat, 8 bəyanat, videomüraciətlər də daxil olmaqla 15 müraciət hazırlanıb, müvafiq beynəlxalq təşkilatlara və əməkdaşlıq etdiyi qurumlara, dünyanın müvafiq məsələlərlə məşğul olan insan hüquqları təşkilatlarına göndərib. Bu, indiki informasiya müharibəsi dövründə, hesab edirəm ki, olduqca vacib, mühüm addımlardır.

Eyni zamanda, hörmətli həmkarlarım da qeyd etdilər, Azərbaycanda insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı məsələlər beş kateqoriya üzrə işıqlandırılıb. Demokratik təsisatların real vəziyyəti və onların fəaliyyət mexanizmləri ilə bağlı mövqelər açıqlanıb. Bir daha söyləmək istəyirəm ki, ümumiyyətlə, demokratiya bir prosesdir, burada son nöqtə yoxdur. Heç bir dövlət deyə bilməz ki, mən demokratiyanın zirvə nöqtəsindəyəm. Zirvə nöqtəsində varsansa, demək, artıq oradan üzə aşağı gələcəksən. Belə bir zirvə nöqtəsi yoxdur. Bu, bir prosesdir və həmin prosesdə Azərbaycan inamla irəliləyir və çox kəsərli addımlarını atır. Bütün bu məqamlar da məruzədə öz əksini tapıb.

Xüsusi ilə qeyd edirəm ki, bu məruzədə ombudsman aparatının 33 konkret təkliflə çıxış etməsi çox vacibdir. Yeri gəlmişkən, bu məsələlər mətbuatda işıqlandırılır və geniş ictimaiyyət tərəfindən müsbət qarşılanıb.

Sonda mən bir təklifimi də qeyd etmək istəyirəm. Çox istərdim ki, hörmətli Səbinə xanım, ombudsman aparatı bu

məsələləri fəaliyyətində nəzarətdə saxlasınlar. İndi peyvəndlənmə prosesi getməkdədir. Bu, konkret yaş kateqoriyaları üzrə reallaşır. Çox istərdim ki, şəhid ailələrinin, müharibə əlillərinin, müharibə veteranlarının peyvəndlənmə prosesinə növbədənkənar cəlb olunması reallaşsın və bu proses nəzarətdə saxlanılsın.

Mən bu hesabatı yüksək qiymətləndirirəm və lehinə səs verəcəyəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Elman müəllim. Buyursun Erkin Qədirlə.

E.Qədirlə. Təşəkkür edirəm, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, mən də həm məruzəsinə, həm də hesabatına görə hörmətli Səbinə xanıma, eləcə də ombudsman aparatının işçilərinə təşəkkürümü bildirirəm. Ötən ilki hesabat nisbətən tərtibatda müsbət cəhətlər çoxdur. Biri artıq qeyd olundu. Ayrı-ayrı işlərə qısa məzmun göstərməklə istinad, doğrudan da, çox faydalıdır, oxumağı və anlamağı asanlaşdırır. Hər konkret işdən sonra ombudsmanın müvafiq qurumlara verdiyi təkliflər də göstərilib. Bunlar hamısı təqdirəlayiqdir.

Artıq qeyd olundu ki, ötən il həm karantin, həm də hərbi vəziyyətə görə çox ağır il oldu. Təbii ki, bu, bütün qurumlarla yanaşı, ombudsmanın da işini çətinləşdirdi. Yeri gəlmişkən, ombudsman işinin çətinliyi həm də ondadır ki, başqa qurumlardan fərqli olaraq hesabat verən bütün qurumlar öz yanlışlarına görə cavab verirlər. Ombudsman dolayısı ilə başqalarının yanlışlarına görə də cavab verməli olur. Bu onun işinin çətinliyidir. Bizdə ombudsman təsisatının institusional bir zəifliyi var. Avropada olan ombudsman təsisatlarından fərqli olaraq bizim qanunvericiliklə ombudsmanın səlahiyyətləri nisbətən dar və azdır, bir çox səlahiyyəti yoxdur. Xüsusilə vurğulamaq

istəyirəm ki, bizdə bütün hüquqların yalnız ombudsmanın üzərinə yüklənməsini də doğru saymıram.

İnkişaf etmiş ölkələrdə sahəvi ombudsmanlar, yəni qadın hüquqları, uşaq hüquqları, sahibkar hüquqları, hətta hərbi qulluqçuların hüquqları ilə məşğul olan ayrıca ombudsmanlar var. Bizdə isə bütün bu yükü 1 nəfər daşımali olur. Bir dəfə cəhd olunmuşdu, Milli Məclis hansı isə ildə, artıq xatırlamıram, “İnformasiya azadlığı haqqında” Qanunu qəbul edəndə orada informasiya ombudsmanını təsisatının yaradılması nəzərdə tutulmuşdu. O maddə 10 ilə yaxın qüvvədə oldu, amma tətbiq olunmadı. Sonra da, ümumiyyətlə, çıxarıldı. Biz bu yanaşmaya qayıtmalıyıq, sahəvi ombudsmanlar olmalıdır.

Eyni zamanda, ombudsmanın hesabatda gözəl təklifləri var. Amma mən hesab edirəm ki, ombudsmanın təklif deyil, qanunvericilik təşəbbüsü hüququ olmalıdır. Çünki o təkliflərin bir çoxu, çox güman ki, havada qalacaq. Bizdə qanunvericilik təşəbbüsündə Ali Məhkəmə, prokurorluq kimi subyektlər var. Halbuki onlar qərəzsizdir, onlar olmamalıdır, amma ombudsman mütləq olmalıdır. Hesabatda yazdığı və doğru bildiyi bütün təklifləri qanunvericilik təşəbbüsü hüququ vasitəsi ilə Milli Məclisə təqdim etməlidir və Milli Məclis ona baxıb müvafiq qərarını verməlidir. Bu, mütləq olmalıdır. Əks təqdirdə ombudsmanın kimliyindən asılı olmayaraq təsirsiz qalacaq.

Mən ötən məruzədə də demişdim, təəssüf ki, bu məruzədə də o nöqsanlar qalıb. Nöqsan deyəndə, yəni anlamaq olmur, hansı hüquq hansı meyarla yazılıb, hansı isə yazılmayıb. Məsələn, təsnifat sanki systemsizdir. Siyasi və mülki hüquqların arasında birdən azadlıq hüququndan yazılır, sonra dərhal şərəf və ləyaqətə keçilir, ardınca informasiya azadlığı gəlir. Ardıcılıq aydın deyil. Bərabər-

lik, yaşamaq, toxunulmazlıq, birləşmək, toplaşmaq hüququ, yəni bunlar yoxdur. Niyə? Bilinmir. Ötən məruzədə, daha doğrusu, hesabatda iqtisadi-sosial hüquqlar, mülkiyyət hüququ var idi. Amma bu dəfə heç yoxdur. Halbuki mülkiyyət hüququ ayrıca bir hüquqdur, özü də təməl hüquqdur və mülki hüquq sayılır. O, iqtisadi hüquqların sırasında olmamalıdır. Bu nöqsanları, mənəcə, gələn ilin hesabatında asanlıqla qaldırmaq olar. Güman edirəm ki, Səbinə xanım xoşniyyətli tənqidimi qəbul edəcək. Gərəkərsə, mən də bu işdə təkilflərimi verə bilərəm və yardım edə bilərəm. Uğurlar arzulayıram. Lehinə səs verəcəyəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Erkin müəllim. Mən heç o fikirdə deyiləm ki, hörmətli həmkarlarıma hansısa reaksiyalar, yaxud şərhlər verim. Amma Erkin müəllim, bu Konstitusiya qanununu zamanında bizim komitə hazırlamışdı, uzun illər bundan əvvəl qəbul edilmişdi. O zaman biz Avropa Şurasına üzv olan bütün ölkələrin təcrübələrini öyrəndik. Hesab edirəm ki, bu qanunun məhz Konstitusiya qanunu kimi qəbul olunması artıq Azərbaycan dövlətinin bu instituta verdiyi bir dəyərdir, həm də onun təsirini nümayiş etdirir. Eyni zamanda, hesab edirəm ki, ombudsman institutunun mənası onun hansısa bir nəzarətədiçi funksiyalarında deyil, onun gücü bunda deyil. Çünki bütün dünyada müvəkkil təsisatının imkanı onun gördüyü problemləri açıqlamasındadır, məruzəsindədir. Əks təqdirdə o, digər bir dövlət orqanına çevrilə bilər və öz səlahiyyətlərinin öhdəsindən gəlməz.

Digər məsələlərlə də bağlı bizdə vahid bir müvəkkil var. Erkin müəllim, biz bu məsələyə təsadüfən gəlmədik. Yəni artıq 2002-ci ildən yaranmış o təsisat mövcud idi və onun fəaliyyəti də parlamentdə hər dəfə təqdir olunurdu.

Biz onun işinin uğurlarını görürdük, hər zaman irəliyə doğru bir addım olurdu. Yenidən fərqli sahələrlə, yəni Sizin dediyiniz kimi, informasiya, penitensiar, işgəncə məsələləri ilə bağlı məşğul olan xüsusi bir qurumun yaradılmasına ehtiyac görmədik. Çünki bunu etməkdən ötrü müvəkkil təsisatı aparatının genişləndirilməsi kifayət edir. Bilirəm ki, hazırda aparatda dediyiniz məsələlərlə bağlı xüsusi departamentlər mövcuddur və hesab edirəm, bu model özünü artıq doğruldub. Mən kiçik sahəvi müvəkkillər təsisatına qayıtmağı məqsədmüvafiq görməzdim. Amma, əlbəttə ki, Sizin də fikirlərinizə hörmətlə yanaşıırıq. Çox sağ olun. Aqiyə xanım Naxçıvanlı, buyurun.

A.Naxçıvanlı. Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli Əli müəllim, hörmətli müvəkkil, media nümayəndələri, hörmətli həmkarlarım! Mən də ombudsmanın 2020-ci ilə aid məruzəsi ilə tanışam. İllik məruzə əhatəli hazırlanmışdır. Eyni zamanda, məruzədə xeyli təkliflər irəli sürülmüşdür. Əlbəttə, hesabatın əhatəli olması həm ombudsman fəaliyyəti, həm də ötən il neqativ hallara qarşı mübarizənin gücləndirilməsi ilə əlaqədar insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi istiqamətində kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlıdır. Hesabatdan da görüldüyü kimi, bu quruma daxil olan müraciətlərin sayının xeyli yüksək olması ombudsman təsisatına inam və etimadın göstəricisidir. Xüsusi ilə təhsil sahəsində müəllim, valideyn, pedaqoji kollektivlərin müraciət və şikayətlərinin araşdırılaraq həll edilməsi, uşaq hüquqlarının qorunması ilə bağlı görülən işlər, irəli sürülən təkliflər, hesab edirəm ki, diqqətəlayiqdir. Ümumiyyətlə, ombudsmanın məruzəsində görülən hər bir iş və təklif dəqiq izah olunur. Düşünürəm ki, bu da insan hüquqlarının daha etibarlı qorunması mexanizminin yaradılmasına yönəldilmişdir.

Cənab Prezident İlham Əliyevin insanların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, onların sağlamlığının qorunması, sosial vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması istiqamətində gördüyü işlər, verdiyi fərman və sərəncamlar bu cür təsisatların fəaliyyətini daha da genişləndirir.

Bu gün biz beynəlxalq hüquq prinsiplərinə, adət-ənənələrimizə uyğun çox mükəmməl və ədalətli qanunları olan sabit, inkişafda olan, tolerant və multikultural dəyərləri özündə birləşdirən güclü dövlətdə yaşayırıq. Bununla belə, mən bir məsələyə münasibət bildirmək istəyirəm. Həm hesabatda, həm də bəzi çıxışlarda aliment fondunun yaradılması təklifi irəli sürülür. Belə güman olunur ki, bu iş də dövlətin üzərinə qoyulacaq, ailələr dövlətdən pul alacaq, aliment ödəməyən insanlar isə dövlətə məcburi qaydada pul ödəyəcəklər. Məlumdur ki, alimenti məhkəmə müəyyən edir və qərar verir, məhkəmə icraçıları isə bu qərarın icrasına nəzarət edir. Məndə sual yaranır: bir ata öz övladının yaşaması üçün məhkəmənin təyin etdiyi alimenti ödəmirsə, işləmək istəmərsə, öz üzərində məsuliyyət hiss etmərsə, alimentdən qaçarsa, o, dövlətə necə pul ödəyəcək?

Biz bilməliyik ki, alimentdən məhrum olan uşaqların əksəriyyəti, – biz bunu keçən beş illikdə komitədə bir az təhlil etmişdik, – vətəndaş nikahından, yəni qeyri-rəsmi nikahdan dünyaya gələn uşaqlardır. Onda necə olacaq? Vətəndaşlar illərlə məhkəmə qapılarında qalacaqlar? O halda məhkəmənin qərarı ucuzlaşmayacaqmı? Nə qədər sayda məhkəmə icraçıları ixtisara düşəcək? Azərbaycanın ailə dəyərlərinə xələl gəlməyəcəkmi? Bax, mən bu suallara cavab almaq istəyirdim. Çünki aliment fondları, əlbəttə ki, bir neçə Avropa ölkəsində artıq tətbiq olunubdur, yəni mövcuddur. Amma Azərbaycan ailə modeli, mənəvi dəyərlərimiz bir çox Avropa ölkələrinə nümu-

nədir. Onlar bizim ailə ənənələrimizə məəttəl qalıblar. Onlar heç cür başa düşə bilmirlər ki, 95 yaşında valideyn 70 yaşındakı övladı ilə maraqlanır, onun problemlərindən narahat olur, “nə yemisən, nə içmisən, soyuq dəyməyibmi, özünü necə hiss edirsən” deyə hal-əhval tutur. Bunu yalnız bizim valideynlər öz övladlarından soruşa bilər. Ona görə də fikirləşirəm ki, nə üçün biz Avropanın bütün eybəcərliklərini öz cəmiyyətimizə tətbiq etməliyik? Olmazmı ki, biz qanunlarımızı sərtləşdirək, aliment ödəyicilərini məcburi işə cəlb edək, bəzi hallarda onlar məhkəmə icraçıları tərəfindən gizlədilməsin? Onlara, icraçılara qarşı tədbirlər görülsün. Hətta bu məsələni qaldırmaq istəyiriksə, bəlkə aliment fondu deyil, nikah müqaviləsi tətbiq edilsin, belə bir zamanda, yəni işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası dövründə, pandemiyanın bütün dünya dövlətlərinə, o cümlədən bizim ölkəmizə də vurduğu ziyanların aradan qaldırılmasının vacib olduğu bir vaxtda dövlətimizin üzərinə yeni bir yük qoyulmasın.

Hesab edirəm ki, aliment fondunu yaratmaqla biz valideyni, ümumiyyətlə, məsuliyyətdən uzaqlaşdırmış oluruq. Onlarda bir arxayınçılıq, biganəlik yaradırıq. Ona görə düşünürəm ki, ombudsman aparatı digər əlaqəli təşkilatlar bu məsələyə aid daha optimal, daha uyğun mexanizm hazırlamalıdır. Belə məsələləri dövlətin üzərinə qoymaq düzgün deyil. Bir daha ombudsmanın gördüyü işləri yüksək qiymətləndirirəm, uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Aqiyə xanım. Könül xanım Nurullayeva, buyurun.

K.Nurullayeva. Təşəkkür edirəm. Hörmətli ombudsman, dəyərli həmkarlar və kütləvi informasiya vasitələri, biz Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) 2020-ci il ərzində görülmüş

işlərinə dair məruzəsini dinlədik, hesabatla ətraflı şəkildə tanış olduq. Həqiqətən də, ötən il ərzində insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində çox böyük işlər görülmüşdür. Ölkəmizdə müxtəlif sahələrdə həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsi insan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təmin olunmasına, xüsusilə aztəminatlı ailələrin və qayğıya daha çox ehtiyacı olan əhali qruplarının rifahına xidmət etmişdir. İdarəetmənin yeni çağırışlara uyğun təkmilləşdirilməsi, dövlət-vətəndaş münasibətlərində qarşılıqlı inam və etimadın daha da artması cəmiyyətinin inkişafı və respublikamızın beynəlxalq aləmdə nüfuzunun möhkəmlənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Ümumilikdə, bu sahədə ombudsman aparatının informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından fəal şəkildə istifadə edərək vətəndaşların 27500 müraciətini qəbul etməsi və cavablandırması bu orqanın fəaliyyətinə inamdan və düzgün idarəçilik mexanizmlərindən irəli gəlir, insan hüquqlarının qorunmasında bu təsisatın fəal iştirakını bir daha təsdiq edir.

İnsan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təmin edilməsi və etibarlı müdafiəsi məqsədi ilə ombudsmanın illik məruzələrdə irəli sürdüyü, habelə aidiyyəti dövlət qurumlarına təqdim etdiyi bir sıra təkliflərdən ikisi xüsusilə diqqətimi cəlb etdi. Hesab edirəm ki, bu təkliflərin reallaşdırılması vətəndaşlarımız üçün kifayət qədər səmərəli olacaqdır. Birinci təklif ailə planlaması vasitələrinin əlçatanlığının təmin edilməsi və bu sahədə problemlərin sayının azaldılması məqsədi ilə ailə planlaması üzrə strateji proqramın hazırlanması, təsdiq edilməsi və tətbiqinə dairdir. Digəri isə uşağın saxlanması üçün məhkəmənin təyin etdiyi alimentin dövlət tərəfindən sonradan borcludan məcburi qaydada alınması şərti ilə ödənilməsi üzrə

mexanizmin, yəni aliment fondunun yaradılmasıdır. Hər iki təklif reallaşarsa, onların dövlətin özəyini təşkil edən ailə institutunun möhkəmləndirilməsinə, həmçinin uşaqların maraq və mənafeələrinə ciddi təsir göstərəcəyinə ümid edirik.

Eyni zamanda, təklif edirəm ki, dövlət qurumları ilə səmərəli əməkdaşlıq çərçivəsində müraciətlərə daha səmərəli baxılması mexanizmləri üzərində də işlər aparılsın. Çünki əksər müraciətlər baxılması üçün şikayət edilən şəxsin sonda özünə göndərilir. Təbii ki, bu zaman nəticə əldə etmək də çətinləşir. Yəni ombudsmana edilən müraciətlərin aidyyəti üzrə göndərilməsi ilə yanaşı, həmin müraciətlərin baxılması qaydaları da nəzarətdə saxlanılmalıdır.

Vətəndaşlarla dövlət qurumları və yerli özünüidarəetmə orqanları arasında vasitəçilik missiyasını həyata keçirən ombudsmanın hüquq və azadlıqların səmərəli təmin edilməsinə təsir etməsi, habelə əhalinin müxtəlif qruplarının problemlərinin həllinə yönəlmiş təşəbbüslərlə daim çıxış etməsi, fəaliyyətinin real nəticələri onun uğur dinamikası ilə bu işləri davam etdirəcəyini deməyə əsas verir.

Çıxışımın sonunda təklif edirəm ki, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin 2020-ci ildə fəaliyyətinə dair hesabatı məqbul sayılsın və həmkarlarımı bunun lehinə səs verməyə çağırıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qənirə xanım Paşayeva.

Q.Paşayeva. Hörmətli Əli müəllim, hörməti həmkarlarım, mətbuat və media nümayəndələri! Mən də ilk öncə hörmətli Səbinə xanımın illik məruzəsini çox müsbət dəyərləndirirəm. Bilirəm, pandemiya dövründə, çətin şərtlər altında çalışmalarına baxmayaraq, bütün imkanları maksimum səfərbər ediblər ki, insanların müraciətlərinə

çox müsbət cavablar verilsin. Səbinə xanımın, ombudsman təsisatının irəli sürdüyü təkliflərin də, demək olar ki, əksəriyyətini dəstəkləyərək bəzi məsələlərə toxunacağam, təkliflərimi verəcəyəm.

Burada həmkarlarım tərəfindən də səsəndi ki, bu ay Aprel döyüşlərinin ildönümüdür. Biz qəhrəman şəhidlərimizin hamısının qarşısında baş əyirik, onları rəhmətlə anırıq. Onların ailələrinin də qarşısında baş əyirik.

Bu gün bütün dünyada autizm sindromlu uşaqlar günüdür. Mən də burada bəzi həmkarlarım tərəfindən səsələnən bəzi təklifləri də əlavə edirəm. Autizm sindromlu uşaqlara dəstək proqramları genişlənməlidir. Görünən rəqəmlər budur ki, autizm sindromundan əziyyət çəkən uşaqların sayı artır. Bu, dəstək gözləyən uzun bir prosesdir. Ona görə biz bu uşaqlara dəstək proqramlarını mütləq genişləndirməliyik.

İkincisi, burada onlayn təhsillə bağlı məsələ vurğulandı. Mən kənd rayonlarını təmsil edən millət vəkillərindən biriyəm. Biz pandemiya səbəbindən xeyli müddətdir, onlayn təhsilə keçmişik. Bu, geniş şəkildə tətbiq olunur. Amma vurğulamaq istəyirəm ki, kənd rayonlarında təhsil alan tələbələr və şagirdlər çox ciddi problemlərlə üzləşirlər. Söhbət ondan gedir ki, kəndlərin bir çoxunda internet imkanları yoxdur və ya həddindən artıq zəifdir. Ailələr müraciət edirlər. Mən Tovuz rayonu ilə bağlı bir neçə dəfə müvafiq qurumlara da səsələnmişəm. Buradan da səsələnirəm ki, elə Tovuz rayonunun bir çox kəndlərində internetlə bağlı çox ciddi problemlər var. Biz pandemiya səbəbindən bu onlayn təhsilin nə qədər, necə davam edəcəyini bilmirik. Ona görə bu məsələyə çox ciddi diqqət ayrılmasına çağırıram.

Digər bir məsələə ombudsmanın məruzəsində də öz

əksini tapıb. Həmkarlarım da qeyd etdi, biz bunu bir neçə dəfə Milli Məclisdə vurğulamışıq. Ümumiyyətlə, pensiya yaşına çatmasına cəmi bir neçə il qalmış insanların, işçilərin ixtisara salınması tamamilə qadağan edilməlidir. Məsələn, pensiya yaşına 5–6 il qalmış bir şəxsi ixtisar edirlər. Bu adamın o yaşda təkrar hər hansı qurumda iş qəbul olunması mümkünsüz olur. Ona görə mən də hesab edirəm ki, bəli, qanunvericilikdə dəyişiklik edilməlidir. Biz o yaş həddini müəyyənləşdirə bilərik ki, bu, 5, 6 yoxsa 7 il olsun. Amma pensiya yaşına ən az 7 il qalmış insanların ixtisara salınmasının qadağan edilməsi məsələsinə qanunvericilikdə artıq ciddi şəkildə baxılmalıdır.

Eyni zamanda, biz uşağın saxlanması üçün məhkəmənin təyin etdiyi alimentin sonradan dövlət tərəfindən borcludan məcburi qaydada alınması şərti ilə ödənilməsi üzrə mexanizmin, aliment fondunun yaradılmasını dəstəkləyirik. Əlbəttə, biz nikah müqaviləsini də dəstəkləyən əsas insanlardanıq və hesab edirik ki, bəli, məcburi nikah müqaviləsi gələcəkdə nikaha girən şəxslər arasında bir çox problemlərin qarşısını ala bilər. Amma məhkəmələrdən soruşsaq, indi məhkəmə icrası sahəsində ən çox həllini gözləyən problem məhz alimentlərin ödənilməsi ilə bağlıdır. Bunun əziyyətini kim çəkir? Uşaqlar. Məsələ ondan ibarətdir ki, həm məhkəmə qərarlarının icrası ilə məşğul olanların işinin keyfiyyəti istiqamətində, həm də valideynin, atanın onu ödəməsi üçün mexanizmlərin yaradılmasında bu fond daha çox iş görə bilər. Amma ana bu proseslərin təkbaşına həyata keçirilməsində zəif qalır. Ona görə biz bu məsələyə mütləq baxılmasını xahiş edərdik.

Digər bir məsələ də ombudsmanın məruzəsində var. Bu, bəzi kəndlərdə məktəblərin vəziyyəti ilə bağlıdır. Tovuz rayonunun bəzi kəndlərində məktəblər çox ağır

vəziyyətdədir. Biz müvafiq qurumlara müraciətlər də etmişik. Təhsilin millətin həyatında nə qədər vacib olduğunu nəzərə alaraq xahiş edirik ki, bu məsələyə baxılsın.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sonuncu çıxış edən Sabir müəllim Rüstəmخانlı, buyurun.

S.Rüstəmخانlı. Təşəkkür edirəm, Əli bəy. Hörmətli Məclis, ombudsmanın hesabatı böyük zəhmətin nəticəsidir. Təbii ki, böyük iş olmasa idi, 100 səhifəlik bir hesabatı hazırlamaq da olmazdı. Həm də nəzərə alın ki, kiçik şriftrlərlə yığılıb. Mən hesabatla tanış oldum. Bu, əslində, həm millətimiz, həm də dövlətimiz üçün, dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun, insanlarımızın məmurlar və dövlət idarələri qarşısında hüquqlarının qorunması üçün son dərcə mühüm bir sahədir. Əslində müharibədən sonra Azərbaycanın həyatının ikinci ən mühüm işidir. Hamımız bilir ki, bu dəqiqə dövlətlərə qiymət verilərkən insan hüquqları onların fəaliyyətində əsas, fundamental meyarlardan biri sayılır.

Mən Səbinə xanımın həm buradakı çıxışını, məruzəsini dinlədim, həm də məruzəni diqqətlə oxudum və bu hesabatı bəri başdan yüksək qiymətləndirirəm. Ombudsmanın hesabatında ölkədə insan hüquqları ilə bağlı çox maraqlı faktlar var. Əslində onların bəzilərini biz bu Məclisdə dəfələrlə səsəndirmişik. Aldığımız məktublarda Azərbaycan ərazisinə vətəndaşlarımızın sərbəst giriş-çığıışı, xaricdə yaşamalarından ötrü vətəndaş sənədlərinin maneəsiz əldə etməsi, Azərbaycan vətəndaşlığını sərbəst qoruya bilməsi, məhkəmə ədaləti, uşaq hüququ, sahibkarlıq və ictimai təşəbbüskarlıq hallarının dəyərləndirilməsi, qadın hüququ, mənzil problemləri və sairə bağlı saysız-hesabsız faktlar var və biz bunları dəfələrlə bu Məclisdə səsəndirmişik. Mən onunla razıyam ki, ombuds-

man bu məsələlərə, bu sahədən olan məktublara, problemlərə öz münasibətini bildirib. Dövlət varsa, o insanların hüquqları qorunmalıdır. Azərbaycan öz dövlətini qurur, bundan sonra qalan işlər bir növ məmurların və idarələrin işidir. Onlara nəzarət gücləndirilməlidir və şübhəsiz, bu baxımdan ombudsmanın da səlahiyyətləri artırılmalıdır.

Mən bizim insanlarımızın hüquqları baxımından iki-üç misal çəkmək istəyirəm. Birincisi, mən hesab edirəm ki, ailələri siyasi mübahisələrə qatmaq, kimi isə gözdən salmaq üçün onun arvad-uşağını alətə çevirmək bizim milli mentalitetimizə və dövlətçilik əxlaqına yaraşan iş deyil. İnanıram ki, konkret hallarda bu məsələdə hakimiyyət maraqlı deyil, hakimiyyət maraqlı ola bilməz. İndiki halda mən hesab edirəm ki, bu, hansı isə təxribatçı qüvvələrin işidir. Bununla məşğul olmaq, kökünü araşdırmaq, bu məsələləri üzə çıxarmaq lazımdır.

Başqa bir fakt deyim. Sumqayıtdan Şakir Məmmədov adlı bir vətəndaş mənə yazır ki, 1985-ci ildən ev növbəsindədir. Bu adamın 3 uşağı var. 36 ildir, 12 kvadrat metrlik yataqxanada yaşayır. Buna görə uşaqlarının üçü də vərəm olub. Vərəm olmasına baxmayaraq, onlardan biri bu son müharibədə Mübariz İbrahimov adlı postda xidmət göstərir. Bu 36 ildə o, bəlkə 360 və ya daha çox məktub yazıb.

Digərini oxuyum. Heyrətə gələcəksiniz ki, vətəndaşa hansı şəkildə cavab verirlər.

Məsələn, Sumqayıtda 10 il əvvəl yazılıb, icra hakimiyyətindən də cavab verilib. Cavabda deyilir: Təkrar bildiririk ki, qüvvədə olan mənzil qanunvericiliyinə müvafiq olaraq yaşayış sahələri qanunvericilikdə müəyyən edilmiş əsaslarla yaşayış sahəsinə ehtiyacı olan hesab edilməklə uçota alınmış vətəndaşlara sosial kirayə müqaviləsi

əsasında yaşayış sahəsi əldə etmələrinə hüquq yaradan səbəblər aradan qaldırılmadığı halda, növbəlilik qaydasına əsasən uçota alınma tarixi nəzərə alınmaqla verilir. Bu hansı dildir? Hansı hüquq dilidir? Mən çox təəssüflənirəm ki, Azərbaycanda vətəndaşlarla yazışma mədəniyyəti yoxdur. Vətəndaş idarələrə çox təmkinli, gözəl məktub yazır. İdarələr isə o şəxsin adını belə çəkmir, heç “vətəndaş” da yazmır. “Sən filan işi filan edəcək” kimi sanki məhkumla danışırlar.

Başqa bir məsələyə vaxtım çatmadığına görə burada yekunlaşdırıram. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sabir müəllim. Bir neçə həmkarımız istisna olmaqla, demək olar ki, bütün yazılanlar çıxış etdilər. Müzakirələr zamanı hörmətli millət vəkilləri hörmətli ombudsmanın həm yazılı, həm də şifahi təqdimatına çox yüksək qiymət verdilər. Səbinə xanım, əlbəttə, sözü Sizə verəcəyəm, çünki bir neçə təkliflər və suallar səslənib. Ondan sonra isə məruzəyə münasibəti səsvermə ilə bildirəcəyik. Buyurun, Səbinə xanım.

S.Əliyeva. Hörmətli Əli müəllim, hörmətli deputatlar, bir daha hər birinizə öz təşəkkürümü bildirirəm. Mən burada səsləndirdiyiniz rəy və təkliflərlə bağlı qeydlərimi apardım. Vaxta qənaət edərək bir neçə məsələyə burada aydınlıq gətirməyə çalışacağam, digərlərini isə zaman baxımından vaxtımız çatmasa, ən qısa zamanda şifahi surətdə cavablandıracağam.

Hörmətli Zahid müəllimin səsləndirdiyi Suriyada olan vətəndaşların məsələsinə mən bir qeyd etmək istərdim. Zahid müəllimin narahatlığını başa düşürəm. Amma xüsusən olaraq qeyd etmək istərdim ki, bizim orada qeyd etdiyimiz vətəndaşlar yetkinlik yaşına çatmayan uşaqlardır. Heç bir uşaq heç bir halda valideynin cinayətinə görə cəza

çəkməli deyil. Bunlar azərbaycanlıdır, girovluqdadırlar və hesab edirəm ki, biz onlara yardım əlimizi uzatmalıyıq.

Hörmətli Aqiyə xanımın bəzi valideynlərin sanki məsuliyyətdən yayınması ilə bağlı səsəndirdiyi məsələ. Biz mütləq şəkildə xüsusi bir mexanizm tərtib etməliyik. Ombudsman təsisatı da bu məsələdə təkliflərini irəli sürə bilər. Burada yalnız qadın və uşaqların hüquqlarının müdafiəsi əsas məsələ olaraq bizi narahat edir.

Hörmətli millət vəkili Etibar müəllimin səsəndirdiyi məsələ. Xahiş edərdim, məruzənin 72-ci səhifəsini diqqətlə oxusun, yəqin ki, gözündən yayınıb, biz burada cəmi göstəririk. Ümumilikdə, 11 amnistiya aktı qəbul olunmuş, 66 əfv fərmanı və sərəncamlar imzalanmış, minlərcə məhkum cəzaçəkmə müəssisəsindən azad edilmişdir. Fəaliyyəti dövründə ombudsmanın vəsatəti ilə 702 məhkum əfv edilmişdir. Sonra səsəndirdiyi milli preventiv mexanizm fəaliyyəti ilə bağlı təklifə gəlinə, qeyd etmək istərdim ki, ombudsman aparatının bu sahədə fəaliyyəti Konstitusiya qanununa və fakültativ protokolun tələblərinə uyğun həyata keçirilib. Məsələyə hüquqi qiymət vermək məhkəmə və hüquq mühafizə orqanlarının səlahiyyətindədir. Maarifləndirmə işinə gəlinə, hesab edirəm ki, ombudsmanın əsas işi elə maarifləndirmədir. Amma maarifləndirmə işinin nəticəsi uzun bir prosesdir, onun nəticəsini bir günə, nə bu gün, nə də sabah görmək qeyri-mümkündür.

Hörmətli Erkin müəllim, biz hər zaman Sizi təsisatımızda görməyə çox şad olarıq. Təsisatda çalışan bir çox əməkdaşlar vaxtı ilə Sizin tələbələriniz olub. Ona görə verdiyiniz tövsiyələr, rəy və təklif bizim tərəfdən çox yüksək qiymətləndirilir. Gələcəkdə müəyyən məsələlərdə Sizinlə məsləhətləşmələr aparacağıq.

Biz digər hörmətli millət vəkilləri ilə də işgüzar əməkdaş-

lıq qurmağa hər zaman hazırıq, buna görə çox şad olarıq.

Burada bəzi məsələlər səsləndi. Məsələn, Ermənistanın törətdiyi müharibə cinayətlərinin nəticələri ilə bağlı hazırladığım 8 bəyanat və 7 hesabatla bağlı, çox istərdim ki, hörmətli millət vəkilləri bu sənədlərlə tanış olsunlar. Bu hesabatlar, uşaq hüquqlarının pozulmasına, dini abidələrə, ekoloji terrora dair və digər məsələlər, dinc sakinlərə qarşı törədilmiş cinayət yerlərində faktaraşdırıcı missiyalar – bunlar bir az fərqlənir. Əli müəllim çox düzgün qeyd elədi ki, ombudsman vətəndaşlarla dövlət qurumları və vəzifəli şəxslər arasında bir vasitəçidir, mediatorudur, əsas işi budur. Biz hesab edirik ki, işimizin əsas strukturu və fəaliyyəti Paris prinsipləri çərçivəsində qurulmalıdır, biz də fəaliyyətimizi bu istiqamətdə qurmuşuq.

Bizim beynəlxalq tərəfdaşlarımız hazırladığımız hesabatlara çox yüksək qiymət veriblər. Biz bu prosesi davam etdiririk. Bu ilin yanvar ayında məruzə dövrünə düşmədiyi üçün biz bunu əks etdirmədik. Son hesabatımız əsirlərlə bağlı olub. Aprel ayının ortalarında növbəti hesabat hazırlanıb. Çox istərdim ki, hörmətli millət vəkilləri bu hesabatlarla yaxından tanış olsunlar. Əgər hansısa suala cavab verə bilməmişəmsə, hörmətli millət vəkillərinin suallarını ən qısa zamanda yazılı surətdə cavablandıraram.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Səbinə xanım. Parlament və ombudsman münasibətləri il ərzində davam edən münasibətlərdir. Hesab edirəm, bizim təmasımız üçün heç bir maneə yoxdur.

Hörmətli həmkarlar, indi isə Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının qorunması haqqında İnsan hüquqları üzrə müvəkkilin 2020-ci il üzrə məruzəsinə münasibət bildirməyinizi xahiş edirəm.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.16 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	73
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verərdiniz.

Ş.Şabanov. Lehinə 21 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul olundu. Təşəkkür edirəm. Saat 3-ə qədər fasilədir.

(FASİLƏDƏN SONRA)

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri Sahibə Qafarova sədrlik edir

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, iclasımıza davam edirik. Gündəliyin 2-ci məsələsi “Azərbaycan Hökuməti ilə Pakistan İslam Respublikası Hökuməti arasında fəvqəladə halların nəticələrinin qarşısının alınması, məhdudlaşdırılması və azaldılması sahəsində əməkdaşlıq haqqında” Sazişin təsdiq edilməsi barədə qanun layihəsidir. Bildiyiniz kimi, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununun 70.3-cü maddəsinə görə, dövlətlərarası və Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası müqavilələrin təsdiq və ləğv edilməsi barədə qanun layihələrinə Milli Məclisdə bir oxunuşda baxılır. Bu qanun layihəsi də bir oxunuşda baxılıb qəbul ediləcəkdir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Müdafiə, təhlükəsizlik və korrup-

siya ilə mübarizə komitəsinin sədri hörmətli Ziyafət Əsgərova söz vermək istəyirəm. Ziyafət müəllim, buyurun.

Z.Əsgərov, *Milli Məclisin Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, sizlərə təqdim olunmuş sazişlə bağlı qanun layihəsi 21 maddədən ibarətdir. Mən, əslində, qanun layihəsinin məzmunu və mahiyyəti ilə bağlı geniş danışmaq istəmirəm. Çünki biz bu qəbildən olan xeyli sayda saziş qəbul eləmişik. Hər şeydən əvvəl Azərbaycan və Pakistan münasibətləri haqqında bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Pakistan–Azərbaycan münasibətləri haqqında danışanda qeyd etmək lazımdır ki, Pakistan, həqiqətən, bizə qardaş və dost ölkədir. Bilirsiniz ki, hələ 1993-cü il aprel ayının 30-da 822 nömrəli qətnamə qəbul olunanda həmin iclasa Pakistan sədrlik edirdi. 2004–2008-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının işğal olunmuş ərazilərində vəziyyətə dair Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasında məsələyə baxılanda Pakistan birmənalı olaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü müdafiə eləmişdi. Lap elə bu yaxınlarda Vətən müharibəsindən əvvəl Tovuz hadisələri ilə bağlı Pakistan Ermənistanın işğalçılıq siyasətini qətiyyətlə pisləmiş və parlament xüsusi bir qətnamə qəbul etmişdir.

Mən xüsusilə qeyd etmək istəyirəm ki, Vətən müharibəsi dövründə qardaş Pakistan Azərbaycanı birmənalı şəkildə həm mənəvi, həm də diplomatik müstəvidə müdafiə elədi. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, bu günə qədər Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi ilə bağlı xeyli sayda bəyanatlar, qətnamələr, o cümlədən Xocalı soyqırımı ilə bağlı Senatın Xarici əlaqələr komitəsi tərəfindən xüsusi bir qətnamə qəbul edilib. Eyni zamanda, qeyd etmək istəyirəm ki, bu günə qədər Pakistanın

Ermənistanla diplomatik əlaqələri yoxdur. Məhz ona görə ki, Ermənistan Azərbaycan torpaqlarını işğal edib. Belə bir şərt qoyulub ki, Ermənistan Azərbaycan torpaqlarını işğaldan azad etmədən onunla nə de-fakto, nə də de-yure münasibətlər qurula bilməz. Bax, Pakistanın bizə münasibəti budur. Qeyd etməliyəm ki, bizim də Pakistana münasibətimiz, əlbəttə, adekvatdır. Çünki sözün həqiqi mənasında, bizim münasibətlərimiz, qeyd etdiyim kimi, qardaşlıq və dostluq münasibətləri xarakteri daşıyır.

O ki qaldı konkret olaraq saziş ilə bağlı qanun layihəsinə, qeyd etməliyəm ki, biz bir çox dövlətlərlə bu qəbildən olan qanun layihələrini qəbul etmişik. Müzakirəmizə təqdim olunmuş bu qanun layihəsi də Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarına cavab verir. Sazişin Pakistanla bağlandığını xüsusilə nəzərə alaq. Ona görə xahiş edirəm, bu qanun layihəsini hamı birmənalı dəstəkləsin. Çox təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Ziyafət müəllim. Bu qanun layihəsinə Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr komitəsində də baxılıb. Sevinc xanım, Səməd müəllim yoxdur, Sizin bir sözünüz varmı?

S.Fətəliyeva. Komitəmiz yekdilliklə bu qanun layihəsini dəstəkləyir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sevinc xanım. Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsi haqqında çıxış etmək istəyənlər var. Fəzail Ağamalı. Fəzail müəllim, buyurun.

F.Ağamalı. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli və dəyərli həmkarlar, Ziyafət müəllim Pakistan–Azərbaycan münasibətlərinin üzərində kifayət qədər dayandı və onun söylədiyi fikirlərlə tamamilə şərikəm. Biz təqdim olunmuş qanun layihəsini, sazişi birmənalı şəkildə dəstəkləyəcəyik, müdafiə edəcəyik, səs verəcəyik. Demək

istərdim ki, Pakistan hər zaman, Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan bu günə qədər bütün səviyyələrdə, bütün platformalarda ölkəmizin yanında olub və birmənalı şəkildə beynəlxalq səviyyədə tək-tük dövlətlərdən biri kimi onun haqlı işini müdafiə edib. Biz istər birinci Qarabağ müharibəsi dövründə, istərsə də, xüsusilə Vətən müharibəsi dövründə Pakistanın Azərbaycana siyasi, diplomatik dəstəyinin şahidi olduq. Pakistanın hökumət başçısı Türkiyə Prezidenti hörmətli Ərdoğanla eyni şəkildə Azərbaycana fikirlərini ən yüksək səviyyədə, birmənalı ifadə etdi, Ermənistanın təcavüzü Pakistan dövləti tərəfindən qətiyyətlə tənqid olundu, ona sərt münasibət bildirildi, Azərbaycanın haqq işi müdafiə olundu.

Mən etiraf edirəm, yəqin, siz də mənimlə razılaşırsınız ki, bu münasibətlər, bu cür yanaşmalar, bu cür müdafiə Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə və ayrı-ayrı qüvvələr tərəfindən təklənməsinin qarşısını xeyli dərəcədə aldı. Bu, son dərəcə vacib bir məqamdır. Fərsətdən istifadə edib bir millət vəkili, bir Azərbaycan vətəndaşı, bir partiyanın sədri kimi Pakistan dövlətinə, onun dövlət rəhbərliyinə, rəsmilərinə və Pakistan xalqına dərin təşəkkürümü bildirirəm. Çox xoşdur ki, onlar Ermənistan kimi saxta dövləti bir dövlət kimi tanımayıblar. Ziyafət müəllimin dediyi kimi, onlara münasibət birmənalıdır. Təbii ki, bundan sonra da bizim aramızda bütün səviyyələrdə münasibətlər daha da yüksələn xətlə inkişaf etməlidir.

Sahibə xanım, dostluq qrupu olsa da, olmasa da, mən çox istərdim ki, Sizin səviyyənizdə bizim qarşılıqlı səfərlərimiz olsun, biz Pakistanla əlaqələri yüksək səviyyədə quraq, qardaşlığımız, dostluğumuz daha dərin olsun, xalqlarımız da bir-birinə daha yaxınlaşsın. Çünki bu, həm Azərbaycan xalqının və dövlətinin, həm də Pakistanın ma-

raqlarına tamamilə uyğundur. Pakistan işğal olunmuş torpaqlarımızla bağlı hər zaman Azərbaycanın yanında olduğu kimi, Azərbaycan da Kəşmir məsələsində beynəlxalq səviyyədə hər zaman Pakistanın yanında olub. Bu iki qardaş ölkənin, qardaş xalqın bundan sonra da bu cür yüksək münasibətlər qurmasında uğurlar diləyirəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Hörmətli həmkarlar, nəzərinizə çatdırım ki, 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə mənim Pakistan parlamentinin spikeri ilə 2 dəfə danışığım olmuşdur. Mən bu barədə sizə məlumat da vermişdim. Fəzail müəllim, Sizin dediyiniz təşəkkürü də mən elə o vaxt bütün parlament adından demişdim. O ki qaldı qarşılıqlı səfərlərə, çox məmnun olardıq.

Onu da deyim ki, bu yaxınlarda Pakistanda böyük bir sammit olmalı idi. Mən də oraya dəvətli idim və fikirləşirdim ki, böyük bir nümayəndə heyəti ilə ora rəsmi səfər edək, yəni bərabər gedəcəkdik. Çox təəssüf olsun, pandemiya ilə bağlı səbəblərə görə Pakistan onu təxirə saldı. İndi, inşaallah, vəziyyət yaxşı olsun, təbii ki, səfər edəcəyimiz ən birinci ölkələrdən birincisi elə Pakistan olacaq. Ya biz səfərə gedəcəyik, ya da onlar gələcək. Onlar bizim dəvətimizi alıblar. Yenə də pandemiya görə o səfərlər bu gün baş tuta bilmir. Çox sağ olun.

Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Mən də sazişi dəstəkləyirəm. Doğrudan da, vacib sazişlərdən biridir və hesab edirəm ki, biz bu sazişləri təkcə fəvqəladə hallarda deyil, digər sahələrdə də imzalamalıyıq. Biz Türkiyə ilə müxtəlif sahələr üzrə çoxsaylı sazişlər imzalamışıq. Bilirsiniz ki, həm kənd təsərrüfatını, həm ticari dövriyyəsini, həm də digər sahələri əhatə edən müqavilələrimiz var. Mən hesab edirəm ki, Pakistanla

bizim heç nədən çəkinmədən hərbi məsələlər üzrə də çox ciddi bir sazişimiz olmalıdır. Deyirlər, “dost çətin gündə tanınar” və Pakistan o çətin gündə öz münasibətini bir-mənəli şəkildə ortaya qoydu. Nəinki bu gün, 30 ilə yaxındır ki, Azərbaycanın müstəqilliyini dəstəkləyən ikinci ölkə kimi bu gün də bu prosesə sadıq qalır. Bu münasibətlər qarşılıqlıdır. Pakistanda baş verən hadisələrdə, zəlzələlərdə Azərbaycan, cənab Prezident tərəfindən daim yardımlar olunub, Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Pakistanda böyük zəlzələnin nəticəsində dağılmış məktəb tikilib, istifadəyə verilib və sair bu kimi addımlar atılıb. Mən hesab edirəm ki, bunu daha da dərinləşdirməliyik.

Pakistan Azərbaycana dəstək verən ölkələrdən biridir. Heç nədən qorxmadan, çəkinmədən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ayrı-ayrı strukturların qərarı olmadan Pakistanın ali rəhbərliyi tərəfindən elan olundu ki, lazım gəlsə, Azərbaycana təkcə hərbi təminatla deyil, eyni zamanda, canlı qüvvə ilə də kömək göstərə bilərlər. Biz belə məsələlərə çox az hallarda rast gəlirik. Pakistan öz mövqeyini birbaşa ortaya qoyur və öz fikirlərini söyləyir, heç nədən çəkinmir. Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyində bu qədər rol oynamasına, ayrı-ayrı Avropa dövlətləri ilə illərlə qurulmuş münasibətlərinə, onların Azərbaycanda fəaliyyət göstərən çoxsaylı şirkətlərinin olmasına baxmayaraq, onlar Ermənistanın ədalətsiz mövqeyini dəstəkləyir, Azərbaycanın ədalətli mövqeyinə laqeyd yanaşırlar. Bəzi-bəzi qurumlar, hətta Avropanın xəritədə heç tanınmayan cırtdan dövlətləri də Azərbaycan əleyhinə bəyanatlar verməyə, yaxud da məclislərində qərar qəbul etməyə çalışırlar, buna cəhd göstərirlər.

Bu yaxınlarda mən Slovakiya parlamentinin Azərbaycanla əlaqədar mövqeyini oxudum. Fikirləşirsən ki, Slo-

vakiyanın Azərbaycana nə aidiyyəti var? Sadəcə olaraq, “biz də varıq” məsələsidir. Avropada bu yolla özünü göstərmək, özünü büruzə vermək və heçdən Azərbaycanın ədalətli işinə bu cür münasibət bəsləmək, doğrudan da, ən böyük ədalətsizlikdir. Belə olan halda Pakistan kimi dövlətlərin mövqeyi ən öncül mövqelərdəndir. Biz yekdilliklə buna səs verəcəyik. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Siyavuş müəllim. Qənirə xanım Paşayeva. Buyurun, Qənirə xanım.

Q.Paşayeva. Çox təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli həmkarlarım, mətbuat və media nümayəndələri! Biz, təbii ki, Azərbaycan–Pakistan parlamentlərarası dostluq qrupu olaraq bu sazişi dəstəkləyirik. Birmənalı şəkildə vurğulamaq istəyirəm ki, Pakistan Azərbaycana, Azərbaycan da dost Pakistana ən yüksək səviyyədə hər zaman dəstək verib. Azərbaycan–Pakistan münasibətləri ümummillilik liderimiz Heydər Əliyevin, cənab Prezidentin siyasətində hər zaman xüsusi yer tutub. Birinci vitse-prezidentimiz hörmətli Mehriban xanımın Pakistanda həyata keçirdiyi böyük layihələr, humanitar layihələr Azərbaycan–Pakistan münasibətlərinin inkişafına öz böyük töhfələrini verib. Cənab Prezidentin “Azərbaycan–Pakistan münasibətləri daha da inkişaf edəcək və 44 günlük Vətən müharibəmiz dövründə qardaş, dost Pakistanın verdiyi dəstəyi Azərbaycanda nəsillər heç zaman unutmayacaq, bu əlaqələr daha da inkişaf edəcək” açıqlaması, təbii ki, hamımız üçün çox önəmli örnekdir.

Hörmətli Sədr, vurğuladığımız kimi, Siz Pakistan parlamentinin rəhbərliyi ilə bir neçə dəfə görüşüb müzakirələr aparmısınız. Son seçkilərdən sonra Sizin dostluq qrupunun qarşısında qoyduğunuz vəzifələrdən biri parlamentlərarası münasibətlərin daha da inkişafı ilə bağlıdır. Təbii ki,

pandemiya səbəbindən qarşılıqlı səfərlərdə problemlər var. Biz də həm Pakistana, həm də Azərbaycana bu səfərlərin həyata keçməsinə istəyirik. Amma pandemiya müəyyən problemlər, məhdudiyyətlər yaradır. Onlayn platformada Pakistan Senatı, Pakistan parlamenti ilə bir neçə dəfə geniş müzakirələr keçirilib. Ən son Xocalı soyqırımının ildönümündə bu müzakirələr keçirildi və yenə də Pakistan parlamentinin yüksək rütbəli rəsmiləri, dostluq qrupunun rəhbəri səviyyəsində açıqlamalar, Xocalı soyqırımı ilə bağlı bəyanatlar verildi. Pakistan tərəfi birmənalı şəkildə vurğuladı ki, onlar parlament, Nümayəndələr Palatası, Senat olaraq, bundan sonra da dost, qardaş Azərbaycanın yanında olmaqda davam edəcəklər. Onların dövlətinin, hökumətinin də mövqeyi bundan ibarətdir.

Azərbaycan, Türkiyə və Pakistan arasında üçtərəfli formatda əlaqə və əməkdaşlığın genişlənməsi ilə bağlı aparılan işlər artıq bölgədə yeni bir əməkdaşlıq mühitinin inkişafına da imkan verir. Təbii ki, biz də bu istiqamətdə parlamentlərarası əlaqələr çərçivəsində əlimizdən gələn dəstəyi verməyə hazırıq, çalışacağıq. İnanırıq ki, bu münasibətlər daha da inkişaf edəcək. Həmkarlarımı da bu vacib layihəni dəstəkləməyə çağırıram. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Qənirə xanım. Hörmətli həmkarlar, çıxışlar başa çatdı və biz məsələni səsə qoya bilərik. Xahiş edirəm, Azərbaycan və Pakistan hökumətləri arasında əməkdaşlıq haqqında sazişin təsdiq edilməsi barədə qanun layihəsinə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 15.27 dəq.)

Lehinə	70
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	70
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, biz növbəti məsələlərə keçirik. Növbəti 3 məsələ üçüncü oxunuşda olan qanun layihələridir. Beləliklə, gündəliyin 3-cü məsələsi Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Əmək və sosial siyasət komitəsinin üzvü Vüqar Bayramova söz vermək istəyirəm. Vüqar müəllim, buyurun.

V.Bayramov, *Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin üzvü.*

Hörmətli xanım Sədr, ikinci oxunuş zamanı əlavə qeydlər olmamışdır. Xahiş edirəm, nəzərə alınız. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Vüqar müəllim. Çıxış eləmək istəyən yoxdur. Ona görə də mən məsələni səsə qoyuram. Xahiş edirəm, qanun layihəsinə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.29 dəq.)
Lehinə	67
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	67
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, mən davam edə bilərəm?

Gündəliyin 4-cü məsələsi Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü hörmətli Kamal Cəfərova söz verirəm. Kamal müəllim, buyurun.

K.Cəfərov, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü.*

Hörmətli xanım Sədr, layihə ilə bağlı hər hansı rəy və təklif olmadığını nəzərə alaraq olduğu kimi səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Çıxış eləmək istəyən yoxdur. Mən məsələni səsə qoyuram. Xahiş edirəm, qanun layihəsinə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.30 dəq.)
Lehinə	70
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	70
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, sizdə orada səs verilir? Şakir müəllim, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Gündəliyin 5-ci məsələsinə keçirik. “Elektroenergetika haqqında”, “Qaz təchizatı haqqında”, “Su təchizatı və tullantı suları haqqında”, “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” və “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” qanunlarda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi üçüncü oxunuşda müzakirəyə təqdim edilir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri hörmətli Tahir Mirkişiliyə söz vermək istəyirəm. Tahir müəllim, buyurun.

T.Mirkişili, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.*

Sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, qanun layihələrinin müzakirəsində həm ikinci oxunuşda, həm də komitə iclaslarında layihədə dəyişiklik edilə biləcək hər hansı bir təklif olmadığına görə layihəni olduğu kimi səsə qoymağımızı təklif edərdim. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Tahir müəllim. Danışmaq istəyən yoxdur. Mən qanun layihəsini səsə qoyuram. Buyurun, üçüncü oxunuşda münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.31 dəq.)
Lehinə	68
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	68
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Məlumat verin, Şakir müəllim.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Qəbul edildi. Hörmətli həmkarlar, gündəliyin növbəti 2 məsələsi uyğunlaşdırma və dəqiqləşdirmə xarakteri daşıyır. Ona görə də “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununun müvafiq maddəsinə əsasən bunlar bir oxunuşda qəbul ediləcək. Beləliklə, 6-cı məsələ “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Mən layihənin təqdimatı üçün Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü hörmətli Nizami Səfərova söz vermək istəyirəm. Nizami müəllim, buyurun.

N.Səfərov, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, xanımlar və cənablar! Azərbaycan Respublikasının Prezidenti qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini Milli Məclisin baxışına təqdim etmişdir. Məlum olduğu kimi, qeyd edilən qanunun 8.2-ci maddəsində Məhkəmə-Hüquq Şurasının üzvlərinin səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı təmsilçilik xərclərinin ödənilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi hakimlərinin əmək haqqının 25 faizi məbləğində aylıq pul təminatı nəzərdə tutulur. Təqdim edilmiş layihəyə əsasən “əmək haqqı” sözlərinin “vəzifə maaşı” sözləri ilə əvəz edilməsi təklif edilir. Burada qanuna heç bir yeni maddə əlavə edilmir. Yalnız mövcud maddədə terminoloji dəyişikliklərin edilməsi təklif olunur. Faktiki olaraq bu cür dəyişiklik 2019-cu il iyunun 12-də qəbul olunmuş “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 106-cı maddəsində də edilmişdir. Müvafiq dəyişikliyin qəbul edilməsi nəticəsində “Məhkəmə-Hüquq

Şurası haqqında” Qanunun 8.2-ci maddəsində qeyd edilmiş səlahiyyətlərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı şura üzvləri üçün nəzərdə tutulan təmsilçilik xərclərinin məbləği Ali Məhkəmə hakimlərinin əmək haqqının deyil, vəzifə maaşının 25 faizi miqdarında müəyyən olunacaq. Layihənin qəbul edilməsinə səs verməyinizi xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Nizami müəllim. Çıxış etmək istəyən yoxdur. Ona görə də mən məsələni səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.34 dəq.)
Lehinə	72
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	72
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Məlumat verin, Şakir müəllim.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 7-ci məsələsi “Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və piratçılığa qarşı mübarizə haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri hörmətli Əli Hüseynliyə söz verirəm. Əli müəllim, buyurun.

Ə.Hüseynli, *Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, bildiyiniz kimi, artıq bir neçə müddətdir ki, bir sıra dövlət orqanları hazırda publik hüquqi şəxs kimi fəaliyyət

göstərilər. Bununla bağlı biz “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanun da qəbul etmişik. Əqli mülkiyyət sahəsində isə bu fəaliyyəti Əqli Mülkiyyət Agentliyi həyata keçirir. Demək olar, artıq 1 ildir, Nazirlər Kabinetinin qərarı mövcuddur ki, bu məsələ təkcə Əqli Mülkiyyət Agentliyinə şamil olunmur, publik hüquqi şəxslər xəzinə hesabı ilə yanaşı, həm də xüsusi hesab açmışlar. Çünki publik hüquqi şəxslər bir sıra hallarda rüsum da toplayırlar və digər fəaliyyət həyata keçirirlər. Məhz buna görə də “Əqli mülkiyyət hüququnun təminatı və pıratçılığa qarşı mübarizə haqqında” Qanunda “xəzinə hesabına” ifadəsi “hesab” sözü ilə əvəz olunur, yəni “xəzinə” sözü buradan çıxarılır. Səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, mən məsələni səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.36 dəq.)
Lehinə	71
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	72
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 8-ci məsələsinə keçirik. “İcra haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi ikinci oxunuşda müzakirəyə təqdim edilir. Qanun layihəsi barədə məlumat vermək üçün, hörmətli Əli müəllim, mən yenə də Sizə söz vermək istəyirəm. Buyurun.

Ə.Hüseynli. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Birinci oxunuş zamanı bu layihə haqqında geniş məlumat vermişdim. Bilirsiniz ki, komitəmizin sədr müavini Qüdrət müəllim bununla bağlı fikirlər səsləndirmişdi. Bir daha vurğulamaq istəyirəm ki, vergi orqanları, vergi məmuru ilə borclular arasında ola bilən hər hansı bir qeyri-professional münasibətlər nəzəri baxımdan mümkündür. Bunun qarşısının alınmasından ötrü xüsusi normalar mövcuddur. Vergilər Nazirliyinin özündə qurumlar mövcuddur. Amma təqdim olunan bu qanun layihəsinin mahiyyəti tamamilə fərqli idi, vurğulamışdım. 1 il öncə hökumətin büdcə müzakirələri zamanı məhz hökumətin və parlamentin dəstəyi ilə borclu olan və o borcu ödəmək imkanı olmayan, bank hesabında vəsaiti olmayan, əmlakı olmayan bir qrup borclu sahibkarlara, belə demək mümkündürsə, kiçik bir maliyyə amnistiyası verilmişdir. Yəni Vergi Məcəlləsində düzəliş olmuşdur. Faktiki olaraq bizim bu gün təqdim etdiyimiz “İcra haqqında” Qanun həmin o Vergi Məcəlləsinə uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır. Keçən dəfə kiçik bir diskussiyamız olmuşdu, amma onun bu layihəyə hər hansı birbaşa aidiyyəti yoxdur. Uyğunlaşdırma xarakterli qanundur, ikinci oxunuşda səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim.

Hörmətli həmkarlar, ikinci oxunuş olduğuna görə biz bu qanun layihəsini əvvəlcə əsas kimi qəbul etməliyik. Ona görə də xahiş edirəm, qanun layihəsinə əsas kimi münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri

(saat 15.38 dəq.)

Lehinə

74

Əleyhinə

0

Bitərəf

0

Səs vermədi	1
İştirak edir	75
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Məlumat verin, Şakir müəllim.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi. Görürəm ki, çıxış etmək istəyən yoxdur. Biz qanun layihəsini maddələr üzrə səsə qoymalıyıq. Bu, kiçik bir layihədir, yəni 1 maddədən ibarətdir. Ona görə xahiş edirəm, bu maddəyə münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.39 dəq.)
Lehinə	75
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	75
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, maddələr üzrə qəbul edildi. İndi isə mən qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.39 dəq.)
Lehinə	75
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	75
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Qəbul edildi, çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin sonuncu beş məsələsi birinci oxunuşda olan qanun layihələridir. Odur ki, müzakirələr zamanı, xahiş edirəm, birinci oxunuşun tələblərini nəzərə alın. Beləliklə, gündəliyin 9-cu məsələsi Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Layihəni təqdim etmək üçün mən hörmətli Kamal Cəfərova söz vermək istəyirəm. Buyurun, Kamal müəllim.

K.Cəfərov. Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Bildiyiniz kimi, kənd təsərrüfatı sahəsində, xüsusilə subsidiyaların verilməsində korrupsiyanın qarşısının alınması və dövlət dəstəyinin əlçatanlığının təmin edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən müvafiq fərman imzalanmışdır, daha sonra isə elektron kənd təsərrüfatı informasiya sistemi yaradılmışdır. Bununla da kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan dövlət qurumları və fermerlər arasında korrupsiya imkanları sıfıra bərabər olmuşdur.

Bildiyiniz kimi, cari mexanizmə əsasən fermerlər subsidiyaların yalnız 25 faizini nağdlaşdırı bilər. Geri qalan 75 faizinə isə bank əməliyyatları vasitəsi ilə müvafiq kənd təsərrüfatı məhsullarını ala bilərlər. Müvafiq təcrübə göstərir ki, bəzi hallarda fermerlər indi gübrə və pestisid satışını həyata keçirən özəl şirkətlərlə cinayət əlaqəsinə girərək həmin 75 faizlik məbləğə heç bir məhsul almadan daha aşağı qiymətə həmin fermer kartını şirkətlərə satırlar. Yəni indi korrupsiya halları fermerlər və kənd təsərrüfatı məhsulları satışını həyata keçirən özəl şirkətlər arasında mövcuddur. Fermerləri bu cür əməllərdən çəkindirmək,

kənd təsərrüfatı təyinatlı subsidiyaların məhz kənd təsərrüfatının inkişafına sərf edilməsində hüquq mühafizə tədbirlərini təmin etmək məqsədi ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinə yeni maddənin əlavə edilməsi təklif edilir. Bununla əlaqədar olaraq layihənin lehinə səs verməyə çağırıram.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Kamal müəllim. Çıxış etmək istəyən var. Sahib Alıyev. Buyurun, Sahib müəllim.

S. Alıyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Mən bu dəyişikliyə səs verəcəyəm. Ümumiyyətlə, heç kimə sırr deyil ki, azərbaycanlılar, sözün hər anlamında, torpağa bağlıdırlar. Təkcə Vətən anlamında deyil, əkib-becərmək işində öz torpaqlarına bağlılıqları, zəhmətkeşlikləri ilə regiondakı digər xalqlardan seçilirlər. Hazırda subsidiyalardan bu cür faydalanan insanlar ya zamanında qanunsuz yerə həddindən artıq torpaq mənimsəyənlər, ya da tüfeyli həyata üstünlük verənlərdir. Zəhmətkeş insanların heç biri bu yola getmir. Ona görə də bu maddədə düzəliş edilərkən “xəbərdarlıq” sözü aradan götürülməlidir. Cərimə tətbiq olunmalıdır. Nə üçün bir halda xəbərdarlıq, sonra cərimə? Kimlərə yanaşmada bu cür tətbiq olunacaq? Mənə elə gəlir ki, bir daha deyirəm, bunu birmənalı şəkildə edənlər o iki kateqoriyaya aid olan insanlardır. Ona görə xəbərdarlıq deyil, ancaq cərimə tətbiq olunmalıdır. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sahib müəllim. Kamal müəllim, cavab vermək istəyirsiniz?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Buyurun.

K. Cəfərov. Çox qısa məlumat verim. Hörmətli Sahib müəllim, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 24-cü bəndinin ikinci hissəsində qeyd edilir ki, yalnız şifahi formada olan xəbərdarlıq nəzərdə tutulmur. Xəbərdarlıq o halda tətbiq

edilir ki, birincisi, həmin şəxs həmin əməli birinci dəfə törətsin və dəymiş zərərin əvəzini ödəsin. Ondan sonra bu, xəbərdarlıq hesab edilir. Yəni xəbərdarlıq o demək deyil ki, hər hansı bir cəriməni ödəmir. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Kamal müəllim. Başqa çıxış etmək istəyən yoxdur. Ona görə də mən məsələni səsə qoyuram. Xahiş edirəm, İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 15.44 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	73
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Qəbul edildi, çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 10-cu və 11-ci məsələləri cənab Prezidentin bir məktubunda Milli Məclisə daxil olub və mahiyyətcə bir-birinə yaxın olan qanun layihələridir. Gündəliyin 10-cu məsələsi “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə, 11-ci məsələsi isə “Veteranlar haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Etiraz etmirsinizsə, Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədr müavini hörmətli Mələhət xanım İbrahimqızı hər iki layihə haqqında ümumi məlumat versin. Müzakirəni həmişə olduğu kimi birgə apararaq,

ancaq səsverməni ayrılıqda keçirək. Mələhət xanım, buyurun.

M.İbrahimqızı, *Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsi sədrinin müavini*.

Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Həqiqətən də, bu bir gerçəklikdir ki, dövlətimizin həyata keçirdiyi sosial siyasətin təməlində möhtərəm Prezidentimizin qarşıya qoyduğu əsas vəzifələrdən biri kimi şəhid ailələrinə və qazilərə göstərilən dövlət qayğısı dayanır. Bunun bariz nümunəsi kimi, biz şəhid ailələrinə və qazilərə göstərilən yüksək qayğı və ehtiramın dövlətin prioritet vəzifəsi olduğunun hər an şahidi oluruq. Biz bu gün bu dəyişikliyi müzakirə edərkən Ramanada istər birinci Qarabağ müharibəsi əlillərinə, istərsə də Vətən müharibəsi qazilərimizə, eyni zamanda, şəhid ailələrinə, 44 günlük Vətən müharibəsi qazilərinə və şəhid ailələrinə yeni mənzillərin sənədləri verilib. Həm birinci Qarabağ savaşında, həm də Vətən müharibəsində şəhid olmuş qəhrəmanlarımızın ailə üzvləri, müharibə iştirakçıları dövlətimizin tam diqqəti və himayəsi altındadır. Bununla bərabər, bu qəbildən olan əziz vətəndaşlarımıza qayğı və diqqət göstərmək möhtərəm Prezidentimizin tapşırığı ilə hər bir vətəndaşın borcuna və vəzifəsinə çevrilmişdir. Bu, cəmiyyətdə artıq bir norma kimi qəbul edilir.

Qeyd etmək istərdim ki, bu həssas və müqəddəs missiyada Heydər Əliyev Fondunun, eləcə də Birinci vitseprezidentimiz möhtərəm Mehriban xanım Əliyevanın nəcib fəaliyyəti xalqımız və ictimaiyyət tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir. Dövlətimizin başçısı bu istiqamətdə ardıcıl tədbirlər həyata keçirməkdə davam edir. Bu günə qədər 9200-ə yaxın şəhid ailəsi, müharibə əlili dövlət tərəfindən mənzillərlə təmin edilmişdir. Təkcə keçən il

1572 mənzil verilmişdir. Bu il isə 3 minə yaxın mənzilin verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Beləliklə də, bu ilin sonuna qədər həm birinci, həm də ikinci Qarabağ müharibəsində şəhid olanların ailələrinə mənzillərin verilməsi davam edəcəkdir. Əlavə olaraq, müharibə əlillərinə 7200-dən çox minik avtomobili verilmişdir.

Eyni zamanda, vətənimizin, torpaqlarımızın bütövlüyünün bərpası uğrunda mübarizə aparmış qazilərimizin sağlamlıq vəziyyəti, reabilitasiyası da daim diqqətdə saxlanılan məsələlərdən biridir. Müharibə dövründə əlini, qolunu itirmiş qazilərimiz üçün ən müasir protezlər sifariş edilibdir. Bu da çox yaxın gələcəkdə qazilərimizin ən yüksək texnologiya standartlarına cavab verən protezlərlə tam təmin edilməsinə geniş imkan yaradacaqdır.

Ümumilikdə, bu gün Azərbaycan dövləti tərəfindən şəhid ailələrinə və müharibə əlillərinə 20-dən çox birbaşa, təşviqedicə, hərtərəfli dəstək mexanizmi həyata keçirilir. Dövlətimizin başçısı möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən imzalanan sərəncamlar, qəbul edilən qərarlar bu vacib məsələyə son dərəcə ciddi münasibət göstərildiyini bir daha təsdiq edir. Bu diqqət və qayğının davamı olaraq müvafiq qanunlarda bir sıra dəyişikliklərin edilməsi zamanın təxirəsalınmaz tələblərindən qaynaqlanır. Elə bu gün də hörmətli həmkarlarımızın müzakirəsinə təqdim olunmuş hər iki qanun layihəsində edilməsi nəzərdə tutulan dəyişikliklərin mahiyyətini qeyd olunan siyasətin məntiqi davamı kimi başa düşmək olar.

Hörmətli həmkarlarımız, Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində sosial, iqtisadi, humanitar, təşkilati və digər təxirəsalınmaz məsələlərin həlli, eləcə də bu sahədə fəaliyyətin əlaqələndirilməsi məqsədi ilə “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş

ərəzilərində məsələlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada həlli ilə bağlı Əlaqələndirmə Qərargahının yaradılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 24 noyabr tarixli 2303 nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq, yaradılmış işçi qrupunun müvafiq qərarına əsasən şəhidlər, şəhid ailəsi üzvləri, müharibə ilə əlaqədar əlilliyi olan şəxslər və müharibə veteranları barədə vahid informasiya bazasının yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Şəhid və şəhid ailəsi statusu almış şəxslərin reyestrinin hazırlanmasında əsas məqsəd hazırkı tarixədək verilmiş və bundan sonra da verilə biləcək statuslar əsasında şəhidlər, şəhid ailəsi üzvləri barədə vahid informasiya bazasının yaradılması, müvafiq məlumatların toplanılması, saxlanması və axtarışının avtomatlaşdırılmasının təmin edilməsidir. Reyestrin təşkili gələcəkdə status verilmiş şəxslərin sayının dəqiqləşdirilməsi, onların uçotunun aparılması, şəbəkələrin statusları haqqında kağız daşıyıcılarında olan müvafiq vəsiqələrdən imtina edilməsi, onların dövlət orqanlarına müraciətləri zamanı statuslarının onlayn rejimdə müəyyən edilməsi, habelə sosial təminat hüquqlarına praktik qaydada baxılması imkanları yaradacaqdır.

Layihə “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda şəhidlərin və şəhid ailəsi üzvlərinin reyestrinin yaradılması ilə bağlı yeni müddəanın təsbit edilməsini nəzərdə tutur.

Mən həmkarlarımı bu dəyişikliyə səs verməyə çağırıram.

Hörmətli həmkarlar, eyni ilə “Veteranlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsi uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır. Eyni məqsədə, mahiyyətə malik dəyişikliklərdir. Mən, qısaca olaraq, veteranlarla bağlı dəyişikliyi də sizə

demək istəyərdim. Bu da möhtərəm Prezidentimizin 2020-ci il noyabrın 4-də imzaladığı sərəncamın tələblərindən irəli gələn bir dəyişiklikdir, tələbləri zəruri edir. Müharibə veteranlarının reyestrinin hazırlanmasında da əsas məqsəd hazırkı tarixədək verilmiş və bundan sonra da verilə biləcək statuslar əsasında müharibə ilə əlaqədar əlilliyi olan şəxslər və müharibə veteranları barədə vahid informasiya bazasının yaradılması və müvafiq məlumatların toplanılması, saxlanması və axtarışının avtomatlaşdırılmasının təmin edilməsidir. Reyestrin təşkili gələcəkdə status verilmiş şəxslərin sayının dəqiqləşdirilməsi, onların uçotunun aparılması, şəxslərin statusları haqqında kağız daşıyıcılarda olan müvafiq vəsiqələrdən imtina edilməsi, onların dövlət orqanlarına müraciətinin asanlaşdırılması, habelə sosial təminat hüquqlarına praktik qaydada baxılması imkanları yaradacaqdır. Layihə “Veteranlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda müharibə veteranlarının reyestrinin yaradılması ilə bağlı yeni müddəanın təsbit edilməsini nəzərdə tutur. Xahiş edirəm ki, səs verəsiniz.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Mələhət xanım. Hörmətli həmkarlar, müzakirələrə keçirik. Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim. Xahiş edirəm, hamınız birinci oxunuş olduğunu nəzərə alın. Buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Təqdim olunan hər iki qanun layihəsi çox vacibdir. Bilirsiniz ki, həm həssaslıq baxımından vacibdir, həm də ümumilikdə, dəqiq reyestrin aparılması gələcəkdə onların sosial təminatının təmin olunmasını, digər hüquqlardan istifadə etmələrinin dəqiqliyini özündə ehtiva edir.

Ona görə də mən konseptual baxımdan qanun layihəsinin çox vacib olduğunu vurğulamaqla yanaşı, şəhid ailələrinə, müharibə veteranlarına, qazilərinə dövlətimiz

tərəfindən göstərilən diqqət və qayğıya da toxunaraq qeyd etmək istərdim ki, hələ heç bir ölkədə, mən postsovet məkanının statistikasını götürmüşəm, istər birinci Qarabağ müharibəsi dövründə, istərsə də Vətən müharibəsi dövründə veteranlara göstəriləndiyi qədər diqqət və qayğı göstərilməyib. Əfsuslar olsun ki, bəzi mətbuat orqanları, bəzi partiya sədrləri bu və ya digər şəkildə nə şəhid ailəsinə, nə də müharibə veteranına bir diqqət belə göstərmədən onların adından sui-istifadə etməyə, onlarla bağlı özünü reklam etməyə canfəşanlıq göstərirlər. Bəzi bloqerlər bil-mədikləri şeylərdən danışirlar, yazırlar. Mən müharibə aparan, şəhid və müharibə veteranı olan postsovet ölkələrini sadalayım, Rusiyada, Ukraynada, Gürcüstanda, Ermənistanda, Tacikistanda, müharibə veteranları olan bu ölkələrin, Tacikistan da Əfqanıstanla sərhəddə olduğuna görə mövcud hal burada baş verən hadisələrdən irəli gəlir, heç birində şəhid ailəsinə, o cümlədən müharibə veteranına Azərbaycandakı qədər diqqət və qayğı göstərilmir. Bu qayğı ildən-ilə artır. Bu, cənab Prezident tərəfindən verilən fərman və sərəncamlarda öz əksini tapıb. Onların mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması, avtomobillərlə təmin olunması, onların müalicəsi, protezlərlə təmin edilməsi və sair bu məsələyə dəlalət edən cəhətlərdəndir.

O baxımdan biz imkan verməməliyik ki, kim isə şəhid adından, yaxud da müharibə veteranı adından sui-istifadə edərək dövlətimiz, Prezidentimiz, Birinci vitse-prezidentimiz, Heydər Əliyev Fondu tərəfindən göstərilən bu insani qayğılardan hər birini hansı isə istiqamətə yönəltsin. Təbii ki, bu, ardıcılıq tələb edir. Hamını bir gündə mənzillə təmin etmək mümkün deyil. Biz bunun şahidiyik ki, şəhid ailələri hər il 1500, 2000, 3000 mənzillə və avtomobil nəqliyyatı ilə təmin olunurlar. Məsələn, rayon

yerində fərdi yaşayış evidir. Müharibənin qurtarmasından cəmi 4–5 ay keçib. Axı bu fərdi evi 5 aya tikib başa çatdırmaq, bunu təmir etmək mümkün deyil. Fərdi şəkildə də yaşama tərzimiz düzgün olmalıdır. O şəxs bunu yaxşı vəziyyətdə, o şəhid ailəsinin, müharibə veteranının adına layiq şəkildə tikib təqdim etmək istəyir. İmkan yaradaq ki, bunu etsin, sonra da təqdim etsin. Hazırda haradan boş mənzil tapsın ki, insanları bu mənzillə də təmin etsin? Ona görə də dövlət vəsait ayırır, ən az 1 il lazımdır ki, bu işlər ardıcılıqla, növbəli qaydada təmin olunsun. O baxımdan da bizim buna yanaşmamız bu cür olmalıdır.

İkinci bir məsələ qeydiyyatın aparılmasıdır. Birinci Qarabağ müharibəsi vaxtında olan reyestr məsələləri bu gün çox ciddi problemlər yaratdı. Təsəvvür edin, hörmətli Sədr, müharibə veteranlarının sayı 80 minə gəlib çıxıbdır. Halbuki 80 min iki ordu deməkdir. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda o vaxt, yəni birinci Qarabağ müharibəsi dövründə batalyonlar döyüşdü, heç polk, diviziya, korpus da yox idi. Bəs necə oldu ki, bu say 80 minə çıxdı? 40 mindən ibarət adam bir ordu deməkdir. Yəni Əfqanıstanda 60-cı ordu qulluq edirdi, genişləndirilmiş şəkildə cəmi 60 min əsgəri var idi. Yəni Azərbaycanda...

Sədrlik edən. Bitirmək istəyirsiniz fikrinizi, Siyavuş müəllim?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Bir dəqiqə verin.

S.Novruzov. İndiki vaxtda isə reyestr dəqiqliklə aparılmalıdır ki, heç kəs narazı qalmasın. Bu gün bizə kifayət qədər müraciətlər daxil olur ki, müharibədə vuruşmuş insanlar veteran adını ala bilmirlər. Bir çoxları, doğrudan da, zəhmət çəkib vuruşublar, döyüş bölgələrində olublar. Elə adamlar var ki, vuruşmayıblar, amma bu statusdan

istifadə edirlər. Ona görə də bu reyestr xidmətinin olması, məhz bu gün qəbul etdiyimiz bu qanun çox dəqiq, yerində və zamanında olan bir məsələdir. Bunun qeydiyyatı indidən aparılmalıdır. Hər bir rayon icra hakimiyyəti, təşkilat baxanda görməlidir ki, müraciət edən bu şəxs müharibə veteranıdır, şəhid ailəsidir, yaxud da şəhid ailəsi deyil. Ona görə də həm şəhid ailəsi adından, həm müharibə...

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Siyavuş müəllim. Tahir Kərimli. Buyurun, Tahir müəllim.

T.Kərimli. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli deputatlar, qanun layihəsinə mən də səs verəcəyəm. Əmin olmaq istərdim ki, burada səsəndirdiyimiz fikirlər qanunvericilik təşəbbüsü orqanına çatacaq. Çünki burada bu qanun layihəsi və digərləri ilə bağılı müəyyən mülahizələr səslənir. Yaxşı olardı ki, onların nümayəndəsi bizim plenar iclasda iştirak edərdi, qeydlər edərdi. Gələcəkdə də arayış verərdi ki, o qaldırılan məsələlərə hansı reaksiyalar olub.

Hesab edirəm ki, şəhid ailələrinin və veteranların reyestrinin aparılması qaydasının müəyyən edilməsi və qanunvericilikdəki bu dəyişikliklər çox mütərəqqi haldır. Keçən dəfə də səsəndirdiyim fikir ondan ibarətdir ki, hər bir halda uzaq rayonlardan Bakıya gəlib müəyyən komissiyalardan keçməyə bəlkə də ehtiyac yoxdur. Elə təşkil olunmalıdır ki, bölgələrdə, regionlarda müəyyən reyestr, qeydiyyat təmin olunsun. O bölgələrdə 5–6 rayonu bir mərkəzdə birləşdirmək də olar.

Bir məsələni də nəzərə çatdırmaq istəyirəm. Əgər söhbət “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Qanundan gedirsə, narahatlıq törədən müəyyən qədər məsələ var. Misal üçün, deyək ki, Ağsu şəhəri 4 nömrəli məktəbdən cəmi bir şəhid var – Quliyev Vüqar. Onun müəyyən medalları var, lakin ordeni

yoxdur. Buna görə də təkcə o məktəbə onun adını vermək mümkün deyil, çünki bunu Nazirlər Kabineti etməlidir, 2 ordeni olmalıdır və sair. Amma yerli icra orqanlarının ad verə bildiyi böyük prospektlər, küçələr və sair var. Lakin hansı isə kənddə ibtidai məktəbə ad belə verə bilmir. Bu, narahatlıq törədir.

Mənə elə gəlir ki, şəhid ailələrini, məktəb kollektivini, kəndin əhalisini məmnun etmək üçün bu məsələdə bir qayda yaradılmalıdır, bu adların verilməsi şərtlərində müəyyən dəyişikliklər edilməlidir. Misal üçün, respublikada olan vəziyyəti yenə də öz seçki dairəmdə, yəni 5 min əhalisi olan Gəgəli kəndinin simasında görmək olar. Həmin kənddə küçələrin heç birinin adı yoxdur. Küçələrə adların verilməsini, muzeyin təşkil olunmasını, parkın salınmasını, mərasim zalının, şəhid muzeyinin düzəldilməsini, orada zəfər parkının da salınmasını və digərlərini yerli bələdiyyə, yerli icra hakimiyyəti orqanları öz öhdəsinə götürürlər, bunu etmək istəyirlər. Amma bu işi yerli orqan mərkəzi orqanın, mərkəzi orqan isə yerli orqanın üstünə atır və bunu həyata keçirə bilmirlər.

Bunlar dərdlərini kimə desinlər? Yəqin ki, belə hallarla müxtəlif rayonlarda, kəndlərdə rastlaşırlar. Ona görə də mən hesab edirəm, keçən dəfə də demişdim, hər bir rayon mərkəzində bu halı əbədləşdirmək üçün mütləq bir şəhid muzeyi açmaq lazımdır. Bəlkə də zəfər muzeyi olsun ki, təkcə bu müharibədə deyil, digər döyüşlərimizdə də həlak olan və qəhrəmanlıq göstərən insanların tərcümeyi-halları, fotoalbomları, videorolikləri və sair orada nümayiş olunsun.

Ümumilikdə, hesab edirəm ki, bu qanun layihəsi çox faydalıdır, müəyyən qayda-qanunun yaradılmasına kömək edəcək. Ona görə səs verirəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tahir müəllim. Sahib Alıyev. Buyurun, Sahib müəllim.

S.Alıyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Dəyərli həmkarlar, cənab Prezidentin uyğun sərəncamından irəli gələn bu dəyişiklikləri mən də müsbət qiymətləndirirəm və lehinə səs verəcəyəm. Mən də burada səslənən fikirlərlə tam razıyam ki, iqtisadi potensialı nəzərə alsaq, heç bir dövlət Azərbaycan qədər öz şəhidinin ailəsinə və qazilərinə yüksək diqqət göstərmir. Bu da ilk növbədə cənab Prezidentin, eləcə də Birinci vitse-prezidentimiz hörmətli Mehriban xanımın bu məsələdə həssaslığından qaynaqlanır.

Dəyişikliklərlə bağlı, təbii ki, bu reyestrin təşkili çox müsbət bir hadisədir. Amma vahid informasiya bazası yaradılarkən bu bazada əksini tapacaq məsələlərə vahid, şəffaf, ədalətli və sonradan heç bir narazılığa əsas qoymayacaq yanaşma ortaya qoyulmalıdır. Yəqin, mənim deputat həmkarlarım da eyni şikayətlərlə üzləşirlər. Söhbət ondan gedir ki, bir çox veteran onlara verilən əlilliklə razı deyil. Dünya təcrübəsi var. Ümumiyyətlə, veteranlarla mülki insanların əlillik dərəcəsi fərqli qiymətləndirilməlidir. Mən bununla bağlı Tərtərdən ən az 10 şikayət almışam. Mən demirəm ki, bütün şikayətlər əsaslıdır. Amma hər halda bu şikayətlərin içərisində əsaslıları da var. Ona görə də mənə elə gəlir ki, uyğun qurumlar bu şikayət edənlərin əlillik məsələsinə təzədən baxmalıdır. Bu zaman buraya QHT təmsilçiləri, veteran təşkilatlarının öz təmsilçiləri, bəlkə də uyğun regionlardan olan deputatlar da cəlb olunmalıdır ki, sonradan belə narazılıqlar olmasın, Azərbaycanın düşmənləri də əlaltılarından bizə qarşı istifadə etməsinlər, faydalanmasınlar.

Hörmətli Aqil müəllim bir məsələ qaldırdı. Mən də bu

gün bununla bağlı növbəti məktub almışam. Bilirsiniz, veteranların müalicəsi zamanı onların dərman haqları ödənilməlidir. Onlar, sadəcə, stasionarda dərmanla təmin olunmalı deyillər, evlərində müalicə alarkən də onların dərman haqları ödənilməlidir. Təəssüf ki, onların bir çoxu hələ pensiya da ala bilmir. Mənə elə gəlir ki, bu məsələ də öz həllini tapsa, çox yaxşı olardı. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Bir daha vurğulayıram ki, mən lehinə səs verəcəyəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sahib müəllim. Aydın Hüseyinov. Buyurun, Aydın müəllim.

A.Hüseynov. Çox sağ olun, Sahibə xanım, təşəkkür edirəm. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli media nümayəndələri, bu, bir faktdır ki, şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi, şəhid ailələrinə, qazilərimize diqqət və qayğı dövlət siyasətinin ən əsas istiqamətlərindən biridir. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin, eləcə də Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın bu sahədə fəaliyyəti, mövqeyi, şəxsi təşəbbüsləri cəmiyyət üçün əsl nümunədir. Mən düşünürəm ki, hörmətli Sahibə xanımın rəhbərliyi ilə parlamentimiz, millət vəkilləri öz səlahiyyətləri və imkanları daxilində bu prosesdə fəal iştirak edirlər və bunu özlərinin vəzifə borcundan daha çox mənəvi borcları hesab edirlər.

Hörmətli Sahibə xanım, mən həm Sizdən, həm də müvafiq komitələrdən bir məsələ ilə bağlı xahiş etmək istərdim. Bu xahiş nədən ibarətdir? Məlumdur ki, şəhid və şəhid ailəsi statusunun verilməsi qaydaları haqqında qanun 1993-cü ilin sentyabr ayında qəbul olunub. O dövrdən bəri Azərbaycan böyük nailiyyətlər əldə edib. Bizim ən böyük nailiyyətimiz bu ilin noyabrında olan böyük qələbəmizdir və bizim hər bir qələbəmizdə, cənab Prezidentimizin

dediyi kimi, müharibədəki zəfərimizə ən böyük təkan verən, iştirakçı bizim şəhidlərimiz olubdur. Yəni onlara olan qayğı ilə bağlı gedən proseslər, qeyd etdiyimiz kimi, çox yüksək səviyyədədir. Birinci Qarabağ müharibəsində və sonradan isə Aprel döyüşlərində həlak olan elə şəhidlər var ki, onlara şəhidlik statusu verilməyib. Aydınadır ki, burada birmənalı yanaşma ola bilməz. Çünki əgər hərbi xidmətdə ikən hər hansı bir cinayət törədilirsə, cinayətin qarşısı alınarsa və şəxs həlak olarsa, bu, başqa bir məsələdir. Mən nə üçün birinci Qarabağ müharibəsi, Aprel döyüşləri barədə deyirəm? Çünki bizim qələbəmizin əldə olunmasında şəhid olanlara status verilməsində heç bir başqa fikir ola bilməz. Yəni o insanlara, söhbət şəhid olanlardan gedir, şəhidlik statusunun verilməsi, hesab edirəm ki, müəyyən hallar üçün mütləq lazımdır.

Mən fikrimi təkcə Aprel döyüşlərində həlak olan bir nəfərlə əsaslandırmaq istərdim. Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsindən olan Təbriz Bəxtiyar oğlu Həsənov çox nümunəvi bir xidmət keçibdir. O, Aprel döyüşləri dövründə məhz düşmən gülləsi ucbatından deyil, xidmət etdiyi hərbi hissədəki əsgər yoldaşının diqqətsizliyi ucbatından həlak olub. Yəni statusun verilməsi, deyək ki, həlak olanların ata-anası üçün bir təskinlik olardı. Fikrimi bir az sadələşdirmək istəyirəm. Həmin dövrdə həlak olub və şəhid statusu verilməyən kateqoriyaya indi baxmağın, mənə elə gəlir ki, vaxtıdır. Çünki 1993-cü ildə qəbul olunan qanunlarda, dediyimiz kimi, reyestr, uçot sistemi tam aparılmamışdır, sui-istifadə halları daha çox idi. Yəni əgər hər hansı əsgər nümunəvi xidmət göstərirsə, xüsusilə cəbhə, döyüş bölgəsində olan hərbi hissələrdə xidmət edibsə və hər hansı bir cinayət törədərkən deyil, avtoqəzada və ya öz yoldaşının, deyək ki, diqqətsizliyi ucbatından həlak olub-

sa, mən hesab edirəm ki, onlara da şəhidlik statusunun verilməsi çox məqbul hesab olunar.

Mən tam dəqiqləşdirməmişəm, ola bilsin ki, bizim hüquqşünaslar dəqiqləşdirər. Mənə elə gəlir ki, Türkiyə Respublikasında şəhid statusunun verilməsində də bu hallar nəzərə alınır. Qardaş ölkədəki hərbi proseslər, hərbi təlimlər, bütövlükdə, onların ordusundakı proseslər bizə həm doğmadır, həm də bir nümunədir. Mən bir daha sizdən xahiş edirəm. Biz bununla bağlı addımlar da atmışıq. O dövrdə biz hərbi...

Sədrlik edən. 4 nəfər çıxış etmək istəyən var. Əgər təkid etmirlərsə, məsələni səsə qoyaq.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Fəzail müəllim, Siz təkid edirsiniz. Onda mən 3 nəfərin üçünə də söz verəcəyəm. Nigar xanım, buyurun.

N.Arpadarai. Çox sağ olun, Sahibə xanım. Hörmətli həmkarlar, şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi çox önəmli və çox da həssas mövzudur. Biz görürük ki, dövlət başçısı da, Mehriban xanım da bu mövzuya xüsusi həssaslıqla yanaşırlar. Əminəm, bütün həmkarlarım, mən özüm də şəhid ailələri ilə görüşlərimiz zamanı hiss edirik ki, onlar üçün ən önəmli olan məhz şəhidlərin unudulmamasıdır, onların adlarının əbədiləşdirilməsidir. Məsələn, mənə gələn müraciətlərin çoxu məhz şəhidlərin adlarının küçələrə, meydanlara, müəyyən təşkilatlara verilməsi ilə bağlıdır. Həmkarlarımızı dəstəkləyirəm ki, bununla bağlı qanunda müəyyən meyarlar nəzərdə tutulubdur. Bu da anlaşılındır. Amma təklif edərdim ki, biz yenidən bu meyarlara baxaq, çünki indi vəziyyət bir qədər fərqlidir. Məsələn, hansısa şəhidlə bağlı onun yaşadığı rayondan kütləvi müraciətlər varsa, bizim buna baxmaq imkanımız

olmalıdır. İndi bu prosedur kifayət qədər mürəkkəbdir. Ümumilikdə isə, belə bir vahid reyestrin yaradılmasını çox dəstəkləyirəm, çox alqışlayıram və buna səs verəcəyəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Əli Məsimli. Buyurun, Əli müəllim.

Ə.Məsimli. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Müzakirəyə təqdim olunan hər iki layihəni müsbət qiymətləndirirəm. Konseptual nöqtəyi-nəzərdən də düzgündür. Hesab edirəm ki, bu, mövzulara ədalətli yanaşmaq baxımından da kifayət qədər mükəmməl bir məsələdir. Layihədə bu məsələlərin öz əksini tapması həm şəhid ailələrinin, həm də veteranların sosial müdafiəsi layihəsinin yenilənməsi, daha geniş bir variantda tətbiq olunması nöqtəyi-nəzərindən də böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu üç nöqtəyi-nəzərdən bu sənədləri yüksək qiymətləndiririk, səs verəcəyik.

Eyni zamanda, bir məqamı xüsusi qeyd etmək istərdim ki, veteranlar haqqında mövzu müzakirə olunan zaman çox vaxt əsas əks-argument kimi veteranların sayının çox olması məsələsi gündəmə gəlir. Bu, əlbəttə ki, nəzərə alınması vacib olan məqamdır. Amma mən hesab edirəm, əgər, həqiqətən, vuruşan insanlar varsa, yəni veteranların sayının statistikasında göstərilən rəqəmlərin argument kimi ortaya qoyulması, həqiqətən, vuruşan insanların veteran adından məhrum olmasına əsas olmamalıdır. Ona görə də tək mənə deyil, hesab edirəm, deputat həmkarlarımla çoxuna olan müraciətlərdə qeyd olunur ki, məhz birinci Qarabağ müharibəsi dövründə vuruşan, veteran olan insanlar veteran adını ala bilməyiblər, həmçinin onlar indiyə qədər işlə də təmin olunmayıblar.

Qəbula gələnlərin içərisində kifayət qədər elə adamlar var ki, onlar, həqiqətən, işlə təmin olunmayıblar, çox ağır

vəziyyətdədirlər. Ona görə belə bir vəziyyətdə birinci Qarabağ müharibəsi dövründə və Vətən müharibəsində, həqiqətən, vuruşanların bir hissəsi nəzərdə tutulan sosial layihədən yenə də kənar qalsa, bu o insanlara ikiqat zərbə olacaq. Bu, birinci, mənəvi və psixoloji cəhətdən zərbə olacaq. Çünki insanlar vuruşublar, amma prosesdən, sosial layihədən kənar qalıblar. İkinci isə, bu hal onların ailələrinin rifahına mənfi təsir göstərən bir amil kimi olacaq ki, onlar üçün nəzərdə tutulan müavinətlər alınmayacaq. Ona görə mən çox istərdim, vahid informasiya bazası, yeni vahid reyestr yaranan zaman bu məsələyə yanaşmada elmilik artırılсын, mövcud informasiya bazasından daha dərin istifadə edilməsi istiqamətində araşdırmalar aparılсын ki, edilən müraciətlərə obyektiv yanaşmaqla məhz həmin dövrdə, həqiqətən, vuruşan insanlara da veteran adının verilməsi təmin olunsun. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fəzail Ağamalı, buyurun.

F.Ağamalı. Hörmətli xanım Sədr, təqdim edilmiş qanun layihəsi son dərəcə aktualdır və düşünürəm ki, burada özünü ifadə edən bu və ya digər çatışmazlığın aradan qaldırılmasına kifayət qədər ciddi töhfələr verəcəkdir. Elektron informasiya sistemində şəhid və şəhid ailələrinin statusunun reyestrinin aparılması, eyni zamanda, müharibə veteranlarının və müharibə əlillərinin bu baxımdan reyestrinin elektron variantda aparılması orada olan anlaşılmalıqların, qeyri-müəyyənliklərin aradan qaldırılmasına, şübhəsiz ki, ciddi xidmət edəcəkdir. Bütün bunlarla bərabər, mən istərdim ki, bir sıra məqamlara da toxunaq, gələcəkdə qanunvericilik baxımından bu fikirlər nəzərə alınsın.

Vaxtı ilə, 1989-cu ildən başlayaraq 1992-ci ilə qədər könüllü batalyonlar Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda, erməni işğalına qarşı döyüşlərdə də ən müxtəlif məh-

dud silahlarla iştirak edirdilər. Onların içərisində şəhid və əlil olanlar da var idi. Çox təəssüf edirəm ki, bu günə qədər onların şəhid ailəsi kimi, veteran kimi, müharibə əlili kimi statuslarının müəyyənlişməsində ciddi problemlər var. Belə əsas gətirilir ki, “siz qanuni hərbi birləşmələrdə vuruşmamısınız”. Onların, həqiqətən, döyüşdüklərini sübut etmək üçün döyüş yoldaşları ilə, komandirləri ilə məhkəməyə müraciət etmələrinə, onları şahid gətirmələrinə baxmayaraq, yenə də mənə verilən məlumatlara, müraciətlərə görə, Müdafiə Nazirliyinin müvafiq şöbəsi bu məsələyə çox neqativ yanaşır. Onlar, həqiqətən, döyüşdə əlil olduqlarını, müharibədə iştiraklarını sübut edə bilmirlər. Ancaq həmin müharibə dövründə bu və ya digər dövlət qurumundan ora səfər edənlər, orada ezamiyyədə olan və ya yardım aparanlar müharibə veteranı kimi təsbit olunublar. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli Əli müəllim, mənə elə gəlir ki, gələcəkdə veteranların, əlillərin, şəhid ailələrinin statusunu hazırlayanda biz bu məsələyə baxmalıyıq.

İkinci tərəfdən, mən belə bir suala cavab tapa bilmədim. Dəyərli həmkarlarımızın bəzilərinə bu sualı verdim, onlar da bu suala konkret cavab verə bilmədilər. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşən, Xocalıda şəhid olan insanlar şəhidlik statusu qazanırlarmı? Yaxud deyək ki, Kəlbəcərin Ağdabanında və ya Qarabağın müxtəlif kəndlərində həlak olan insanlar şəhid statusuna aid edilirlərmı? Nəyə görə orada döyüşənlər əlil kimi, veteran kimi təsbit olunmurlar? Mənə elə gəlir, gələcək qanunvericilik təşəbbüslərində bunlar hamısı hökmən nəzərə alınmalıdır ki, bu narazılıqlar aradan qalxsın.

Etiraf edək ki, son illər, xüsusilə 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə gedən hərbi əməliyyatlarda hər şey zərgər dəqiqliyi ilə müəyyən olunub, dəqiqləşdirilib. Hətta

mən deyərdim ki, atəşkəs dövründə şəhid olanlar, əlil olanlar belə dövlətin diqqətindən kənar qalmayıblar. Onların dəqiq uçotu, hesabatı aparılıb. Onların adı, soyadı lazımı şəkildə qeyd olunub və onlar dövlətin bu istiqamətdə vermiş olduğu imtiyazlardan istifadə edirlər.

Hörmətli xanım Sədr, əsas problem birinci Qarabağ müharibəsi döyüşlərində iştirak edən soydaşlarımızla bağlıdır. Gələcəkdə bu məsələləri dəqiq, obyektiv və ədalətli həll etmək üçün qanunvericilik bazasında müəyyən dəyişikliklər aparmalıyıq. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Elnur Allahverdiyev, buyurun.

E.Allahverdiyev. Təşəkkür edirəm, xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, mən hər iki qanuna səs verəcəyəm. Sadəcə, qısa olaraq müzakirə etdiyimiz qanunlarda bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu gün bir reallıqdır ki, dövlətimiz şəhid ailələrinin, qazilərin, müharibə iştirakçılarının müxtəlif ehtiyaclarının ödənilməsi probleminə çox böyük həssaslıqla yanaşır. Bu kateqoriyadan olan vətəndaşlarımızın müalicə və bərpa prosesi, mənzillə təminatı, onlara təqaüdlərin ayrılması ciddi diqqət və qayğı tələb edən sahələrdir. Nəzərinizi bir məqama yönəltmək istəyirəm. Tarixi qələbə qazandıığımız Vətən müharibəsindən sonra şəhid ailələrinə, müharibədə yaralanmış qazilərimizə ayrılan təqaüdlərin miqdarında ciddi artım oldu. Ancaq müharibə iştirakçılarının aldıkları təqaüd həmin səviyyədə qaldı. Bu, həm birinci Qarabağ müharibəsi, həm də Vətən müharibəsi iştirakçalarına aiddir. Fikrimcə, biz bu məsələni bir daha müzakirə edə bilərik. Bunun üzərində düşünməliyik və müharibə iştirakçılarının aldıkları təqaüdlərin artırılmasının mümkünlüyünü də araşdırmalıyıq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Aqil Abbas. Aqil müəllim, buyurun.

A.Abbas. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Fəzail müəllimə də təşəkkür edirəm. Həqiqətən, ora könüllü gedənlərin bəziləri evini, maşınını satıb avtomat alıb gəlmişdi. Mən Ağdamda dəfələrlə bunun şahidi olmuşam. 4–5 uşağını evdə qoyub, Lənkərandan, Qazaxdan, Naxçıvandan, Bakıdan könüllü gəlib, vuruşub, şəhid və ya qazi olub. Yəni yaralanıblar, yaxud da veteran olublar. Yəqin ki, bütün deputatlarda belə sorğular var. Kənddə yerimək mümkün deyil. Gedən kimi hamı gəlir ki, qardaş, bax, əlimdə hərbi biletim, avtomatımın nömrəsi, qulluq elədiyim hərbi hissənin nömrəsi, avtomatı təhvil verdiyi vaxtın möhürü və sair var. Mənə deyirlər ki, “sən könüllü gəlmisən”. Yaxşı, onda bizi ordu hissələrinə heç salmayadılar. Mən indi niyə veteran adını ala bilmirəm? Özü də bunu qətiyyənlə 80 manat veteran puluna görə istəməzlər. Onlar uşaqları inandıra bilmirlər ki, müharibədə vuruşublar. Deyirlər ki, bəs niyə sənin veteran kağızın yoxdur? Bu şəxs 3 dənə quş, bir kisə un aparıb, onu alıblar.

İndi Nazirlər Kabinetində veteranlarla bağlı bir komissiya yaradılıb. Bizdə də Ziyafət müəllimin rəhbərliyi ilə Təhlükəsizlik komitəsi var. Biz xahiş edirik ki, bu komitədən də orada bir nümayəndə olsun, ümumiyyətlə, həmin komissiya işini gücləndirsin. Yəqin ki, möhtərəm Prezident o komissiyanı həmin bu insanların, keçmiş veteranların, döyüşçülərin müraciətlərinə görə yaradıb. Komissiya işini sürətləndirsin, gücləndirsin, bu məsələ də həll olunsun. Bunu həll etmək o qədər də böyük bir iş deyil. Təşəkkür edirəm, sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Aqil müəllim. Hörmətli həmkarlar, çıxışlar başa çatdı. Mən qanun layihələrini bir-

bir səsə qoyacağam. İndi isə “Şəhid adının əbədiləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlər haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.24 dəq.)
Lehinə	79
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	79
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, birinci oxunuşda qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, “Veteranlar haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.24 dəq.)
Lehinə	80
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	80
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, birinci oxunuşda qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli deputatlar, gündəliyin son iki məsələsi, yəni 12-ci və 13-cü məsələləri də cənab Prezidentin bir məktubunda daxil olub. Bunlar da mahiyyətcə bir-birinə yaxın layihələrdir. Beləliklə, gündəliyin 12-ci məsələsi “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə, 13-cü məsələsi isə Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Mələhət xanım, mən yenə də Sizdən xahiş edəcəyəm, hər iki qanun layihəsi haqqında məlumat verin. Müzakirələri birgə, səsverməni isə həmişə olduğu kimi ayrılıqda keçirək. Mələhət xanım, buyurun.

M.İbrahimqızı. Çox təşəkkür edirəm, xanım Sədr. Hörmətli həmkarlarım, Azərbaycan Respublikasında sosial sahədə aparılan islahatlar nəticəsində sosial sığorta, fərdi uçot və pensiya təminatı sahəsində funksiyaların bir-birini tamamladığı vahid dövlət pensiya təminatı sistemi formalaşdırılmışdır. Həmin sistemin fəaliyyəti müasir tələblər səviyyəsində təşkil olunmuş, o cümlədən hər bir sığorta olunana fərdi şəxsi hesab açılaraq ödənilən məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının bu hesablarda fərdi uçotunun aparılması, vətəndaşların pensiya hüquqlarının dəyər ifadəsində həmin uçotun məlumatları əsasında müəyyənləşdirilməsi mexanizmi yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 5 sentyabr tarixli 258 nömrəli Sərəncamına əsasən Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin fəaliyyət istiqamətləri üzrə əhaliyə göstərilən xidmətlərin vahid internet portalı üzərindən təqdim edilməsi məqsədi ilə “e-sosial.az” saytı istifadəyə verilmişdir. Yaradılmış bu imkan nəticəsində vətəndaşlar özlərinə aid əmək müqaviləsi, fərdi uçot, pensiya kapitalı, sosial təminat növləri, torpaq pay mülkiyyəti, əlillik, reabilitasiya, ödənilmiş məcburi dövlət

sosial sığorta haqları ilə bağlı məlumatları və sair sahələr üzrə mütəmadi olaraq yenilənən məlumatları bu internet portalı vasitəsi ilə asanlıqla əldə edə bilərlər. Mərkəzləşdirilmiş elektron informasiya sistemində sığorta olunanlara məxsus sosial sığorta nömrəsi onların şəxsiyyət vəsiqəsinin FİN nömrəsi ilə əlaqələndirilmişdir. Başqa sözlə, fərdi uçot sistemində elektron xidmətlərə keçidin sürətləndirilməsi və innovativ həllərin tətbiqi, sadəcə, sosial sığorta nömrəsinin olmasını yetərli etmiş, sosial sığorta şəhadətnaməsinin maddi daşıyıcıda çap edilməsi öz aktuallığını və əhəmiyyətini itirmişdir. Sosial sığorta şəhadətnaməsinin hazırlanması və sığorta olunanlara çatdırılması əlavə maliyyə xərci və vaxt itkisinə səbəb olur.

“Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi də məhz bu fərdi uçot sistemində proseslərin tam elektronlaşdırılmasına və ona maneə törədən halların aradan qaldırılması, elektron pensiya sisteminin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, habelə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun müvafiq xərclərinin azalması və azaldılan xərclərin vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönəldilməsi məqsədi ilə hazırlanmışdır.

Hörmətli həmkarlarım, hər iki qanun layihəsi uyğunlaşdırma xarakteri daşıyır. Ona görə “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda bəzi maddələrə dəyişiklik edilməsi Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin müvafiq maddələrində dəyişikliklərin edilməsi zərurətini yaradır. Qeyd olunanlara əsasən vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədi ilə hazırlanmış dəyişiklik fərdi uçot sistemində müvafiq məlumatların çevik əldə edilməsini və

əlavə xərclərin azaldılmasını nəzərdə tutur.

Hörmətli həmkarlarım, hər birinizi hər iki qanun layihəsinə səs verməyə çağırıram. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Mələhət xanım, çox sağ olun. Çıxış etmək istəyənlər var. Eldar Quliyev. Eldar müəllim, buyurun.

E.Quliyev. Çox sağ olun, xanım Sədr. Hörmətli millət vəkili, bu gün müzakirə etdiyimiz “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi hörmətli Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin dediyi kimi, ölkəmizdə həyata keçirilən siyasətin mərkəzində, həqiqətən də, Azərbaycan vətəndaşının dayandığını bir daha sübut edir. Qanun layihəsində nəzərdə tutulmuş dəyişikliklərin hər biri vətəndaşı istər əmək fəaliyyəti dövründə, istərsə də pensiyaya çıxdıqda əlavə qayğılardan və sənədlərini təqdim etməkdən azad edir. Nəzərdə tutulan dəyişikliklərin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, qanun layihəsini qəbul etdikdən sonra vətəndaş əmək fəaliyyəti dövründə özü ilə dövlət sosial sığorta şəhadətnaməsini daşımaqdan və ya onu təzə iş yerlərinə təqdim etməkdən azad olur. Bu da göstərir ki, son vaxtlar əhalinin sosial təminatı sistemində hörmətli Prezidentimizin tapşırıqlarına uyğun olaraq, əhəmiyyətli islahatlar aparılıb. Bu islahatların nəticəsidir ki, respublikamızda “ASAN xidmət”, “DOST” mərkəzlərinin sayı və göstərilən xidmətlərin dairəsi gündən-günə, ildən-ildən genişlənir. Məhz buna görə də bu və digər sahələrdə aparılan islahatlarla ölkəmiz dünya üzərində islahat aparan ölkələr içərisində 10-cu yeri tutur.

Bildiyiniz kimi, hər bir dövlətin qarşısında duran ən ümdə vəzifələrdən biri əhalinin sosial rifah halının yaxşılaşdırılması, onların layiqli pensiya təminatının təşkil edilməsidir. Respublikamızda bu sahədə müvafiq tədbirlər görülür,

əmək haqlarının, sosial müavinətlərin, pensiyaların artırılması həyata keçirilir. Digər tərəfdən, bu işlərin yerinə yetirilməsi, məlumatın daim təzələnməsi, uçotun dəqiq aparılması və digər məsələlər çoxlu vaxt, vəsait və əmək sərfi tələb edir. Bunu nəzərə alaraq mövcud informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə sosial sahədə əhaliyə verilən xidmətlərin vahid internet portalı üzərindən təqdim edilməsi üçün Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin nəzdində “e-sosial.az” saytı istifadəyə verilmişdir. Məhz bu saytın texniki imkanlarından istifadə etməklə dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot qaydasının qanun layihəsində nəzərdə tutulmuş dəyişikliklərə uyğun təşkili mümkündür. Buna görə də hesab edirəm ki, sosial sahədə fərdi uçot haqqında layihənin göstərilən qaydada formalaşdırılması təqdirəlayiqdir. Bu qanun layihəsini dəstəkləyirəm və onu hazırlayanlara öz təşəkkürümü bildirirəm.

Bununla yanaşı, bir məsələni də hörmətli həmkarlarımla nəzərinə çatdırmaq istəyirəm. Qanun layihəsinə əlavə edilmiş qeyddə göstərilir ki, mərkəzləşdirilmiş elektron informasiya sistemində sığortalananlara məxsus sığorta nömrəsi onların şəxsiyyət vəsiqəsinin FİN nömrəsi ilə əlaqələndirilmişdir. Lakin qanun layihəsində bu barədə heç bir maddə yoxdur. Bu, sığorta olunanlarda sual doğurur, öz şəxsi hesablarının məlumatlarının əldə edilməsi üçün çəşqınlıq yaradır. Eyni zamanda, vətəndaşlar yaşayış yerlərini dəyişdiyinə görə şəxsiyyət vəsiqəsini dəyişdikdə onların FİN nömrəsinin sabit qalacağı, yaxud dəyişdiriləcəyi müəyyən deyil. Əgər FİN nömrəsi dəyişəcəksə, bu barədə kimin haraya müraciət edəcəyi məlum deyil. Yaxşı olar ki, Əmək və sosial siyasət komitəsi bu məsələlərə aydınlıq gətirsin.

Bu qanun layihəsinə səs verəcəyəm və deputat həmkar-

larımdan səs verməyi xahiş edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Eldar müəllim. Etibar Əliyev. Etibar müəllim, buyurun.

E. Əliyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Mən bilmirəm, Əmək Məcəlləsində bir də nə vaxt dəyişikliklər olacaq, ancaq fürsətdən istifadə edib çox ciddi bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bir çox məmurlar tərəfindən Əmək Məcəlləsinin maddələrindən sui-istifadə halları çoxalır. Məsələn, qanunun 70-ci maddəsinin “ç” bəndi sanki bir alətə çevrilib. Misal çəkim, Ramiz Mehdiyev AMEA-nı inzibati orqana çevirib. Özünün pis və qisasçı idarəetmə sistemini AMEA-ya gətirib. Bu, çox pis əks-təsir verir. Məsələn, Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun direktoru, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Əlövsət Quliyev bülletəndə olduğu halda, Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin “ç” bəndi ilə tutduğu vəzifədən azad olundu.

AMEA-da keçmiş bir polis işçisinə – Ağasiyev Rasim adlı bir şəxsə külli-ixtiyar verilib. AMEA-nın bütün institutlarında hüquq şöbələri və hüquqşünas ştatları ləğv olundu. Ramiz Mehdiyev kitabxananın müdiri Sevil Zülfüqarovanı eyni qaydada, Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin “ç” bəndi ilə azad edib. Mən düşünürəm ki, indiki şəraitdə, özü də elm ocağında bu cür halların olması cəmiyyətdə çox pis reaksiyalar yaradır. Düşünürəm ki, 70-ci maddəyə yenidən baxılmalı və işəgötürənin məsuliyyəti artırılmalıdır.

Başqa bir məsələni də deyim, biz dəfələrlə bunu səs-ləndiririk. Qanunların icra mexanizmlərinin formalaşdırıl-masının, mən düşünürəm ki, vaxtı çatıb. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Çıxış etmək istəyən yoxdur. Ona görə də mən məsələləri bir-bir səsə qoyacağam. Xahiş edirəm, hörmətli həmkarlar, “Dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçot haqqında” Qanunda dəyişiklik edil-

məsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.36 dəq.)
Lehinə	74
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş. Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.37 dəq.)
Lehinə	75
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	76
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş. Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, bu qanun layihəsi də birinci oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, bununla da bizim iclasımız başa çatdı. Mən hamıya, media nümayəndələrinə də təşəkkür edirəm. Növbəti iclasın vaxtı haqqında sizə məlumat veriləcək. Sağ olun.

EDİLMƏMİŞ ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ

2 aprel 2021-ci il

Hicran Hüseynova. Hesabatda məhkəmə qərarlarının vaxtında və tam icra olunmaması ilə bağlı geniş təhlil yer almışdır. Xüsusilə də aliment tələbinə dair məhkəmə qərarlarının icra edilməməsi ildən-ilə daha da aktualıq kəsb etməkdədir. Övladını təkbaşına böyüdən, bir çox hallarda işləməyən və ümidini həmin alimentə bağlayan anaların və himayədə olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi cəmiyyətdə ciddi problemə çevrilməkdədir. Boşanmaq heç bir halda nə qadını, nə də kişini valideynlik vəzifəsindən və məsuliyyətindən azad etmir. Əksinə, onlar elə etməlidirlər ki, bu hadisə uşaqların həyatına, təhsilinə, sağlamlığına zərər vurmasın. Ancaq biz bunun əksini müşahidə edirik. Alimentin alınması işləri ilə bağlı məhkəmə qərarlarının icrası ilə əlaqədar son 18 ildə 41,5 dəfə artım olmuşdur. Əlbəttə ki, bu sahədə qanunvericilikdə də bəzi əlavələrin edilməsinə ehtiyac yaranır. Qeyd edirəm ki, hesabatda bu məsələ ilə bağlı həm qanunvericilikdə bəzi əlavə və dəyişikliklərin olunması, həm də aliment fondunun yaradılması təklif olunur. Fikrimcə, bu təklifləri nəzərdən keçirmək olar.

Ölkədə gender bərabərliyinin təmin edilməsi istiqamətində güclü qanunvericilik bazası mövcuddur. Bununla yanaşı, yeni reallıqlar və tələblər də nəzərə alınmalıdır. Ona görə də bir sıra qanunlarda dəyişiklik və əlavələrin edilməsi zərurətə çevrilmişdir. Bununla bağlı bildirmək istəyirəm ki, cari ilin mart ayında Milli Məclisin Ailə, və uşaq məsələləri komitəsi müvafiq dövlət qurum-

larının, millət vəkillərinin, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələrinin iştirakı ilə dinləmə keçirdi. Tədbirdə səslənən təkliflər artıq layihə şəklində hazırlanmışdır və yaxın günlərdə Məclisin rəhbərliyinə təqdim olunacaqdır. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, “Gender bərabərliyi üzrə Milli Fəaliyyət Planı”nın qəbul edilməsi bu sahədə nailiyyətlərin daha da artmasına səbəb ola bilər.

Digər mühüm bir məsələ isə gender əsaslı və məişət zorakılığı hallarının aradan qaldırılmasıdır. Bütün dünyada olduğu kimi, son illər ölkəmizdə də məişət zorakılığı zəminində xüsusi qəddarlıqla qətl hadisələrinin, intihar hallarının baş verməsi, doğulan uşaqlar arasında cins nisbətinin pozulması həm cəmiyyət, həm də ailədə münasibətlərin tənzimlənməsi sahəsində bir sıra boşluqların olmasını sübut edir. Təcrübə göstərir ki, bu sahədə görülən işlərə baxmayaraq, profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsini, qaynar xətlərin yaradılmasını, zorakılıq qurbanlarının reabilitasiyasını həyata keçirən və təhlükəsizliyini təmin edən yardım mərkəzlərinin, sığınacaqların təşkili məsələlərinə uzunmüddətli və xüsusi kompleks yanaşma tələb olunur. Keçən il Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında məişət zorakılığı ilə mübarizəyə dair 2020–2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” qəbul olundu. Həmçinin keçən il Nazirlər Kabinetinin Sərəncamı ilə “Uşaqların doğulanadək cins seçiminin qarşısının alınmasına dair 2020–2025-ci illər üçün Tədbirlər Planı” da təsdiq edilmişdir. Hər iki sənəd gender bərabərliyinin təmin olunmasına və zorakılıq hallarının qarşısının alınmasına töhfə verəcəkdir. Əlbəttə ki, bu sənədlərə əsasən qanunvericilikdə də dəyişikliklərin edilməsi aktuallaşır.

Son illər bir sıra regionlarda, xüsusilə ölkənin ucqar kənd yerlərində buraxılış imtahanlarında iştirak edən qız-

ların sayının oğlanlara nisbətdə aşağı düşməsi tendensiyası müşahidə edilir. Bununla bağlı aparılan araşdırma nəticəsində məlum olmuşdur ki, bu halların baş verməsinin bir çox səbəbi var: 10–11-ci siniflər üzrə məktəblərin kənddən daha uzaq məsafədə yerləşməsi, yol, xüsusilə də nəqliyyat infrastrukturunun zəif olması və sair. Biz həmişə deyirik ki, qadın müəllimlərin sayı çoxdur. Lakin kəndlərdə, əsasən də, ucqar kəndlərdə qadın müəllimlərin sayı azlıq təşkil edir. Bir çox hallarda valideynlər bunu əsas səbəb kimi göstərirlər.

Digər bir məsələ isə stereotiplərdir. Bu uşaqların, əsasən də, qızların təhsildən yayınması erkən nikah, məişət zorakılığı hallarının baş verməsinə gətirib çıxarır. Bununla bağlı məsələni aidiyyəti qurumlar diqqətdə saxlamalıdır.

Ölkədə uşaq bağçalarının sayının artmasına hələ də ehtiyac var. Bu məsələnin həlli həm uşaqların erkən sosiallaşmasına və inkişafına, həm də qadınların məşğulluğuna müsbət təsir göstərə bilər.

İcma səviyyəsində uyğun günərzi mərkəzlər və sosial reabilitasiya xidmətlərinin yaradılmasına, eləcə də həmin uşaqların yaşadıkları icmada inklüziv, distant təhsilə cəlb edilməsinə ehtiyac var. Əlilliyi olan uşaqların cəmiyyətə inteqrasiyası sahəsində respublikanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva tərəfindən mütəmadi olaraq sosial layihələr həyata keçirilir. Təhsil və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirlikləri tərəfindən bu sahədə böyük işlər görülür. Ancaq bu, bütün regionları, xüsusilə mərkəzdən uzaq yerləri əhatə etmir. Ona görə də biz çalışmalıyıq ki, bu imkanlar bütün uşaqlar üçün əlçatan olsun. Nəticədə bu xidmətlər ailələrə və uşaqlara sosial, psixoloji və iqtisadi dəstək göstərmiş olar. Ona

görə də bu sahədə qeyri-hökumət təşkilatları, bələdiyyələr, ayırı-ayrı imkanlı şəxslər öz töhfələrini verə bilər.

Hazırda müsbət valideynlik təcrübəsinin yaradılması məsələsi çox aktualdır. Bəzən valideynlərin bilik və bacarıqları olmadığından ailədə bir sıra çətinliklər yaranır, xüsusilə də uşağın keçid yaş dövrlərində səhvlərə yol verilir ki, bu da ağır fəsadlara səbəb olur. Buna görə də belə bir xidmətin göstərilməsinə ehtiyac vardır. Məlumat üçün qeyd edim ki, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Uşaq və Ailələrə Dəstək mərkəzlərində mütəxəssislər tərəfindən valideynlərə belə bir xidmət göstərilir. Təhsil Nazirliyi tərəfindən “Məktəblinin dostu” layihəsi həyata keçirilir. Fikrimizcə, bu layihənin sosial iş təcrübəsi baxımından genişləndirilməsi daha da əhəmiyyətli olardı. Həmçinin digər dövlət qurumları və vətəndaş cəmiyyətləri bu sahədə tədbirlər həyata keçirirlər. Bununla yanaşı, görülən işlərin daha da gücləndirilməsinə ehtiyac vardır.

Sahib Aliyev. Əlbəttə, meqapolisdə və digər şəhərlərdə yaşayanların təzədən evlərinə qayıtmaları elə də asan məsələ deyil. Amma o yerlər ki sırf azərbaycanlıların yaşayış məskənləri olub, onlar ora qayıtmalıdırlar. Ermənistan rəhbərliyi orada doğulub-böyüyən, kökləri ora bağlı olan azərbaycanlıların bu haqlarını tanımalıdır və insan haqları üzrə müvəkkilimiz də bu məsələni davamlı olaraq beynəlxalq müstəvidə qabartmalıdır. Həm də ona görə ki, Ermənistanda qisas haqqında düşünənlər, əsassız tələblər irəli sürənlər belə bir reallığın olduğunu və bizim bununla heç vaxt barışmayacağımızı da unutmasınlar. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Biz Göyçəyə, Zəngəzura, İrəvana qayıdacağıq” sözlərini də unutmasınlar. Onun “Qarabağ Azərbaycandır və nida” bəyanatı necə

reallaşdısa, qayıdış haqda dedikləri də gec-tez baş tutacaq.

Malik Həsənov. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) 2020-ci il üzrə fəaliyyətinə dair təqdim edilmiş hesabat sənədi olduqca geniş və əhatəli hazırlanmışdır. Seçilmiş təqdimat qaydası və sənədin tərtib olunmuş strukturu optimaldır və ombudsmanın 2020-ci ildəki fəaliyyətinə dair təsəvvürlərin formalaşmasına yetərli dərəcədə imkan verir.

2020-ci il tariximizə Zəfər ili kimi daxil oldu. Bu tarixi zəfərin qazanılmasında milli bütövlüyümüzün, birliyimizin həlledici əhəmiyyəti oldu. Dövlətimizin bütün strukturları öz funksiyalarına uyğun olan fəaliyyətini ən nümunəvi formada təşkil etdi. Bu mənada Ombudsman Aparatı da kifayət qədər uğurlu fəaliyyət qura bildi, erməni vəhşiliklərinin dünyaya təqdim edilməsi baxımından xeyli iş gördü. Hesab edirəm ki, bu fəaliyyət, xüsusən də hələ birinci Qarabağ müharibəsində əsir, girov götürülmüş, itkin düşmüş şəxslərin talelərinə aydınlıq gətirilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərin miqyası daha da genişləndirilməlidir. Bu, həm bu şəxslərin talelərinə aydınlıq gətirilməsi, həm də bu məsələlərin dünya ölkələrinə və beynəlxalq qurumlara təqdim edilməsi ilə bağlı olmalıdır.

Təqdim edilən hesabat genişdir, ölkəmizdə vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qorunması və bərpaı istiqamətində Ombudsman Aparatı tərəfindən görülmüş işlərə işıq salmağa imkan verir. Son illər cəzaçəkmə müəssisələrində və müvəqqəti saxlanılma təcridxanalarında saxlanılan şəxslərlə Ombudsman Aparatının əməkdaşlarının təmaslarının sıxlaşdırılmasına və bu müəssisələrdə çalışan hüquq mühafizə orqanı əməkdaşlarına təcrübələrinin artırılmasına xidmət edən treninqlərin və kursların təşkili təqdirəlayiqdir. Hesab edirəm ki, bu istiqamətli tədbirlərin

genişlənməsinə ehtiyac vardır. Fikrimizcə, qeyd olunan müəssisələrdə saxlanılan şəxslərlə təmasların artırılması məqsədi ilə cəzaçəkmə müəssisələrində daim fəaliyyət göstərən, məhbusların və müvəqqəti saxlanılan şəxslərin Ombudsmən Aparatının nümayəndələri ilə 24 saat ərzində hansısa vasitələrlə maneəsiz əlaqə qurmalarına imkan verən rabitə xəttinin qurulması onların hüquqlarının müdafiəsinə töhfə verməklə, işgəncə iddialarının ortadan qalxmasına imkan vermiş olardı.

Toxunmaq istədiyim digər məsələ respublikamızda qanunvericilik təşəbbüsünün subyektlərindən biri kimi ombudsmanın insan və vətəndaş hüquqlarının qorunması sahəsində, hazırda qüvvədə olan milli qanunvericiliyimizin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı olaraq yeni təkliflərini qanunverici orqana təqdim etməsi ilə bağlıdır. 2020-ci il mart ayının 10-da möhtərəm Prezidentimiz yeni çağırış Milli Məclisin açılışında etdiyi çıxışında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və mövcud qanunvericiliyin təftişi istiqamətində tövsiyələrini verdi. Hesab edirəm ki, bu tövsiyələrin ünvanlandığı əsas hədəf qanunverici hakimiyyət olmaqla yanaşı, digər hədəflər ölkəmizdəki bütün qanunvericilik təşəbbüsünün subyektləridir. Bu mənada arzu edərdim ki, gələcək fəaliyyətində hörmətli ombudsmanımız bu istiqamətə diqqətini bir qədər də artırsın.

Digər məsələ ölkəmizdə son illər ərzində ən mənfi meyillərdən biri olan boşanmaların sayının durmadan artması ilə bağlıdır. Bildiyimiz kimi, boşanmalar tarixən bizi digər cəmiyyətlərdən üstün edən başlıca amil olan “məhkəm ailə” modelimizin zəifləməsinə, bu da öz növbəsində multiplikativ effektlə digər sahələrə öz sarsıdıcı mənfi təsirini göstərir. Ailədaxili şiddət, əsasən, uşaq hüquqlarının pozulmasına səbəb olur. Hesab edirəm ki, biz ailə

cütlərinin hüquqlarının qorunmasına, onların boşandıqdan sonra hüquqlarının bərpasına, bu gün boşanmaların səbəblərini aradan qaldırmağa imkan verən sosial-iqtisadi problemlərin həllinə diqqətimizi artırmalıyıq. Eyni zamanda, bu sahədə ailə cütləri arasında maarifləndirici işi gücləndirməliyik. Fikrimizcə, bu maarifləndirmə işində Ombudsman Aparatının daha yaxından cəlb olunması, burada ailə psixoloqu və sair kimi ştatın yaradılması, məhkəmələrin boşanmaq arzusunu bildirən cütlərə verdiyi möhlət dövründə məhkəmə göndərişi ilə bu cütlər arasında ən az bir və ya iki təmasın qurulması yaxşı olardı. Təcrübəmizdən görürük ki, ailələr ən sadə səbəblər üzündən dağılır. Məsələn araşdırdıqda isə məlum olur ki, onlara kənardan azacıq mənəvi dəstək olsaydı, yol göstəriləsə idi, bu ailəni xilas etmək olardı. Bir ailənin dağılması orta hesabla ən az 4 nəfərin həyatını, gələcək taleyini mənfi istiqamətdə dəyişir. Ona görə xahiş edirəm ki, bu məsələyə daha ciddi yanaşaq və yeni önləyici mexanizmlər düşünək.

Son dövrlər Ombudsman Aparatının fəaliyyətində müsbət mənada əhəmiyyətli dəyişikliklərin olduğunu müşahidə edirik. Təklif edirəm ki, Ombudsman Aparatının regional təşkilatları yerli deputat ofisləri ilə əlaqələrini genişləndirsin, informasiya mübadiləsi istiqamətində, eləcə də bu və ya digər vətəndaş problemlərinin həllinə nail olmaqdan ötrü birgə söylərimizi ortaya qoyaq.

Fatma Yıldırım. Bu gün biz Azərbaycanla Türkiyə arasında qardaşlıq münasibətlərinin təntənəsini yaşayırıq. Bütün sahələr üzrə dərin əməkdaşlıq prinsipi üzərində qurulan bu əlaqələr “Bir millət, iki dövlət” fəlsəfəsinə uyğun olaraq inkişaf edir. İki qardaş ölkənin münasibətləri gündən-günə daha da güclənməkdədir.

Bildiyiniz kimi, 44 günlük Vətən müharibəsinin başladığı

ilk anlardan Türkiyə dövləti Azərbaycana siyasi və mənəvi dəstəyini birmənalı şəkildə bəyan etdi. Qazandıığımız şanlı qələbə Azərbaycanla Türkiyənin əbədi qardaşlığının bir rəmzi oldu və bütün dünyaya bu birliyin gücünü göstərdi. Postmüharibə dövründə də böyük qayıdışı tezliklə təmin etmək üçün qardaş ölkə Qarabağın dirçəlişinə xüsusi önəm verir və yenidənqurma, bərpa işlərində fəal iştirak edir.

Martın 31-də Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının videokonfrans formatında qeyri-formal Zirvə görüşü zamanı Türkiyə Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Ramazan bayramı ərəfəsində cənab Prezident İlham Əliyevlə birgə Şuşanı ziyarət edəcəyini qeyd etməsi böyük tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Qoy, bütün dünya bir daha görsün ki, Şuşa artıq öz sahibinə qovuşub, Qarabağ qədim Azərbaycan torpağıdır və biz ermənilər tərəfindən türk və müsəlman mədəni irsinə dəymiş ziyanı mütləq bərpa edəcəyik.

Daha bir əlamətdar hadisə isə Türkiyənin “Baykar Makine” şirkətinin texniki direktoru Selçuk Bayraktarın ölkəmizə səfər etməsi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə görüşməsidir. Biz bilirik ki, Vətən müharibəsində, Qarabağımızın işğaldan azad olunmasında qəhrəman oğullarımızın şücaəti ilə yanaşı, Türkiyə istehsalı pilotsuz uçuş aparatı “Bayraktar” düşmənin hərbi texnikalarının və canlı qüvvəsinin məhv edilməsində xüsusi rol oynadı. Düşmənin hava hücumundan müdafiə sistemi “Bayraktar”ın qarşısında aciz qalmışdı və onların kabusuna çevrilmişdi. Cənab Prezidentin bu silahın yaradıcısı olan Selçuk Bayraktarı “Qarabağ” ordeni ilə təltif etməsi hər bir azərbaycanlının ürəyindən keçən arzu idi və xalqımız Prezidentimizin bu qərarını böyük rəğbətlə və sevinclə qarşılamışdır. Bunun üçün möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyevə dərin təşəkkür edirəm.

Sevil Mikayılova. 4 Aprel Beynəlxalq Mina Xəbərdarlığı və Mina Aksiyasına Yardım Günüdür. Ciddi narahatlıq doğuran məsələ olan minalanmış ərazilər mülki vətəndaşlarımız üçün təhlükə mənbəyi olaraq qalır. Minalanmış ərazilərin dəqiq xəritəsini Azərbaycan tərəfinə təqdim etməməklə Ermənistan bölgədə humanitar vəziyyəti gərginləşdirməkdə davam edir. Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistanın bu addımı beynəlxalq humanitar qanunlara, qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərə, xüsusilə BMT-nin 1980-ci ildə qəbul etdiyi Adi Silahlara dair Konvensiyaya əlavə olunmuş 1 nömrəli Protokola, eləcə də Ottava Razılaşmasına ziddir.

Minalanmış ərazilərlə bağlı dəqiq xəritənin Azərbaycana verilməməsi mina-təmizləmə əməliyyatlarını ləngidir, bununla da insan tələfatını artırır. Bu günə kimi 10-dan çox mülki vətəndaş həlak olub, 30-dan çox şəxs isə müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıblar. Eyni zamanda, ANAMA-nın əməkdaşları işğaldan azad olunmuş əraziləri minalardan təmizləyərkən müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıblar.

44 günlük haqq müharibəmizin ardından noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli razılaşma ilə faktiki olaraq məğlubiyyətini rəsmiləşdirən Ermənistan minalanmış ərazilərin xəritəsini təqdim etməlidir. Bölgədə vəziyyəti normallaşdırmaq məqsədi ilə beynəlxalq təşkilatlar, xüsusilə BMT və müvafiq strukturları, ATƏT və onun Minsk qrupu, fikrimcə, onlara təzyiq göstərməli, bunu Ermənistandan tələb etməlidirlər.

Minalanmış ərazilərin xəritələrinin Azərbaycan tərəfinə təqdim olunmaması postmüharibə dövründə qarşılıqlı etimadyaratma tədbirlərinə xələl gətirməklə yanaşı, humanitar böhranı daha da dərinləşdirir, 30 il öz yurd-yuva-

larından didərgin düşüb, qaçqın və məcburi köçkün həyatı yaşamağa məhkum edilmiş insanların elementar insan haqlarını bir daha kəskin şəkildə pozur. Ərazilər təhlükəli olduğundan onlar hələ də öz evlərinə dönə bilmirlər. İşğaldan azad edilmiş torpaqların minalanması bu gün orada fəal quruculuq işlərinin həyata keçirilməsinə də mane olur.

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, erməni tərəfi hərbi əhəmiyyəti olmayan mülki əraziləri minalayıb. Bu isə mülki vətəndaşlar üçün təhlükə mənbəyi yaradır. Minalanmış ərazilər birbaşa olaraq mülki əhalini məqsədli şəkildə məhv etməyi hədəflədiyi üçün müharibə cinayəti kimi təsnif olunmalıdır. Buna görə də beynəlxalq hüquq müstəvisində Ermənistan qarşı humanitar böhran vəziyyətini dərinləşdirdiyinə görə və mülki əhalini hədəfə aldığına görə hüquqi prosedurlar başlanmalıdır.